

Voruta

... O Mindaugas susiruošė ir sumanė sau nesikauti su jais atvirai,
bet pasitraukė į pilį, vardu Voruta...

Iš Hipatijaus metraščio 1251 m. įrašo

Nr. 7 (649)

2008 m. balandžio 12 d.

Lietuvos istorijos laikraštis

ISSN 1392-0677

Kaina 1 Lt

*Šiame
numeryje*

8-9

**Kun. Pranas
BIELIAUSKAS
Vilniaus
dienoraštis
(1915 - 1919 m.)**

7-14

Lietuviškas baras

Nr 20 (28)

PRENUMERUOKITE !!!

2008 METAMS

„Vorutą“

1 mėn.	–	3.00 Lt
3 mėn.	–	9.00 Lt
6 mėn.	–	18.00 Lt
9 mėn.	–	27.00 Lt

Indeksas 0135

„Vorutą“ galima prenumeruoti internetu, adresu: www.post.lt skyrelyje „prenumerata“ pasirinkti laikraštį „Voruta“

„Vilnijos“ draugijos dvidešimtmetį minint

„Vilnijos“ draugijos pirmininkas
dr. Kazimieras Garšva

Balandžio 12 d. 11 val. Vilniaus igulos karininkų ramovėje minimas „Vilnijos“ draugijos dvidešimtmetis.

Pagal įstatus „Vilnijos“ draugija tęsia ankstesnių lietuvių organizacijų – Sąjungos Vilniaus kraštui remti, Vilniaus lietuvių komiteto, Lietuvių švietimo draugijos „Rytas“, Šv. Kazimiero, Lietuvių mokslo ir kitų rytų Lietuvos organizacijų veiklą. Lietuvių mokslo draugija įkurta prieš 101 metus J.Basanavičiaus – 1907 m. balandžio 7 d. – taigi tiek metų turi ir rytų Lietuvos gaivinimo bei integravimo darbai.

Iš 20 Vasario 16-osios akto signatarų 19 buvo Lietuvių mokslo draugijos nariai, visi trys prezidentai, du ministrai pirmininkai. Tarp kovo 11-osios signatarų buvo bent 4 „Vilnijos“ draugijos nariai ir rėmė-

jai (B.Genzelis, R.Ozolas, A.Patackas, V.Povilionis), tarp ministrų, departamentų direktorių, apskričių viršininkų – taip pat keturi (R.Klimas, M.Laurinkus, A.Vidūnas, Z.Zinkevičius). Daug yra mokslininkų, rašytojų, kultūros, visuomenės veikėjų ir kitų Lietuvai dirbančių asmenybių.

1987 m. draugijos organizacinę grupę sudarė Kazimieras Garšva (iniciatorius ir pirmininkas), Aringas Gorodeckis, Gintaras Songaila. 1988 m. kovo 20 d. patvirtinta draugijos iniciatyvinės grupės taryba. Jos pirmininkas buvo A.Gorodeckis, o nariai (be organizacinės grupės) – daugelis senųjų vilniečių, buvusių Lietuvių mokslo, „Ryto“, Šv. Kazimiero ir kitų organizacijų narių, be pertrūkio tęsusių tą darbą ir išrinktų draugijos Garbės nariais: P.Averka, M.Burokienė, P.Čibiras, S.Gorodeckis, B.Fedaravičienė, G.Krisiūnienė, J.Maceika, J.Mackonis, V.Martinkėnas, A.Patackas, P.Razmukas, I.Šimelionis, S.Trepšys, K.Umbražiūnas. 1994 m., paminint Vilniaus ir dalies jo krašto grįžimo Lietuvai 55-ąsias metines, Lietuvos Respublikos Prezidentas daugelį jų apdovanojo Gedimino ordino medaliu (tarp jų buvo ir pelesiškė M.Kruopienė, punskietis J.Vaina).

1988 m. balandžio 20 d. vyko draugijos steigiamasis susirinkimas, pirmininku išrinktas Stasys Trepšys. Pasibaigus kadencijoms po to draugijai pirmininkavo K.Garšva, E.Gečiauskas.

Pirmuoju draugijos veiklos laikotarpiu buvo išsamiai susipažinta su draugijų veiklos istorija, Vilniaus krašto problemomis, aptariamais būdai joms spręsti. Savo patirtį

perdavė visi senieji vilniečiai, o kiti draugijos tarybos nariai, išklausę tą kursą, galėtų gauti Vilniaus universiteto diplomą. Prie draugijos įkurtas Senųjų (vėliau Prieškario) vilniečių klubas, kuriam pirmininkavo taip pat S.Trepšys. Po jo pirmininkavo J.Burokaitė, K.Šimas ir iš draugijos išaugęs klubas pamažu tapo savarankiška organizacija.

Pradžioje svarbiausias draugijos tikslas buvo padėti etninių žemių lietuviams, todėl pakviesti dirbti iš dabartinės Gudijos ir Seinų krašto kilę kultūros veikėjai (toliau vardinamos parapijos iš šiaurės į pietus ir vakarus): A.Krivelis (Apsas), A.Augulis, G.Ručinskienė, S.Trepšys (Gervėčiai), A.Griška, V.Vaišnys, N.Vaišnytė – Tuomienė (Ramaškonys), V.Gruzdys, L.Gruzdytė (Plikiai), G.Krisiūnienė (Rodūnia), I.Šimelionis (Pelesa), J.Maceika (Lazūnai), A.Markevičius (Punskas). Jie buvo draugijos tarybos, konsultantų komisijos nariai, atkūrę svetimos valdžios sunaikintas lietuvių bažnyčias, pamaldas, mokyklas, sekmadienines mokyklas, skaityklas, draugijas. Jiems talkino daug kraštiečių ir mokslininkų, buvusių žygeivių, knygnešių.

Draugija turėjo švietimo, etninių žemių, atsiminimų, kultūros ir religijos, paminklų apsaugos, tautinių mažumų ir kitas grupes, Gervėčių, Dieveniškų, Apso klubus, Vilniaus miesto, Vilniaus, Švenčionių, Trakų, Ignalinos, Utenos, Šalčininkų, Kauno, Kaišiadorių, Panevėžio ir kitų rajonų bei miestų skyrius. Buvo minima Vilniaus diena (spalio 9-oji), Vilniaus ir dalies jo krašto grįžimas spalio 27-29 d.

Nukelta į 7p.

Šventovės statyba Jūrėje

Dr. Aldona VASILIAUSKIENĖ, Vilnius

Jūrės katalikų bendruomenės atstovai su J.E. vysk. R. Norvila, aplankiusiu Jūrę 2007 m. pavasarį. Onos Stankevičienės nuotr.

Pirmosios Lietuvos Respublikos Nepriklausomybės metais Jūrėje (Marijampolės apskrityje, Kazlų Rūdos valsčiuje) šaulių būrys ėmėsi iniciatyvos statyti bažnyčią. Jūrės stoties 23 šauliai parašė raštą Nr. 66, kuriame prašoma jos stoties turgavietėje skirti žemės sklypą Iguļos bažnyčiai statyti. Šis raštas 1937 m. rugsėjo 28 d. buvo svarstytas Kazlų (vadinamas oficialiai, trumpinimo sumetimais Kazlų Rūdos administracinis vienetas) valsčiaus tarybos posėdyje ir nutarta prašomam sklypui miestelio viduryje, buvusios turgavietės aikš-

tės rytinėje dalyje skirti 35 arų žemės sklypą. Pradėtos kaupti statybinės medžiagos, rūpinasi Dievo namų statyba.

Deja, atėjo 1940-ieji. Sovietiniai okupantai visus darbus nutraukė. 1970 m. jūriečiai miestelio aikštėje įveisė pušynėlį, norėdami apsaugoti bažnyčiai skirtą vietą nuo užstatymo įvairiais pastatais.

Žemės sklypo, skirto Bažnyčios statybai, dokumento paieška

Lietuvai tapus nepriklausoma Jūrėje at-

Nukelta į 9 p.

VILNIAUS KRAŠTO LIETUVIŲ SĄJUNGA
Centro Valdyba

Sveikinimas

Nuoširdžiai sveikiname visus „Vilnijos“ vadovus, narius ir talkininkus, minint 20-ies metų veiklos sukaktį. Žavimės jūsų visų ištverme ir valia nelengvame darbe, gaivinant lietuvių Rytų Lietuvoje ir lietuviškose salose už Lietuvos ribų.

Prisimename pirmus susitikimus Vilniuje Kultūros fondo patalpose. Tai buvo džiaugsmo – euforijos laikotarpis, atgavus Lietuvos nepriklausomybę. Tai buvo ir „Vilnijos“ ilgo ir ne visada dėkingo darbo pradžia. Ne visada teko kovoti vien tik su svetimtaučiais, kurie nenorėjo suprasti to darbo prasmės ir tikslo, todėl jūsų veikla buvo ir tebėra dar sunkesnė. Mes, Vilniaus krašto lietuvių sąjunga išeivijoje, supratome jūsų siekius ir buvome visada su jumis. Mūsų gretos jau retėja, bet stengsimės, kudirkiškai tarant, kad dirva nebūtų apleista.

Tikime, kad ir mažiausi jūsų darbai, gal ir ne tuojau, bet tikrai duos gerų vaisių Lietuvos ateičiai, labiausiai nuskriausto krašto žmonėms. Linkime „Vilnijos“ organizacijai ilgų kūrybingų veiklos metų, geros sveikatos ir stiprybės visiems jos nariams.

Bronius SAPLYS,
Vilniaus krašto lietuvių sąjungos
Centro valdybos išeivijos pirmininkas

Toronto, 2008 kovo 15d.

Mažoji Lietuva**Lietuviškos Velykos Karaliaučiaus krašto mokyklose**

Artėjo didžioji pavasario šventė – Šv. Velykos, kurioms pasiruošimas prasideda nuo septynių savaitės trunkančios gavėnios. Papasakojome mokiniams apie Didžiąją savaitę, jos apeigas, Verbų sekmadienio prasmę, Velykų papročius, kai buvo šventinami Velykų valgiai, pagerbiami mirusieji, lenktnyjaujama skubant namo iš bažnyčios, apie velykinio stalo ruošimą.

Šventės metu Velykė papasakojo apie Velykų bobutės personažą, gyvenantį pamiškėje, mokantį gražiai marginti kiaušinius ir Velykų naktį dalijantį juos vaikams. Velykė supažindino ir su kitais šventės papročiais: kiaušinių daužymu, ridinėjimu, stipriausio margučio rinkimu. Tas, kurio ridenamas kiaušinis nuriedėdavo toliausiai,

Ragainės 2-oje vid. mokykloje vaikai margina kiaušinius

ma, supimaši, lalavimą, laistymąsi vandeniu. Prisiminėme, kad Velykos – viena seniausių kilnojamų švenčių, švenčiama vis kitu laiku. Šiomet mūsų Velykos gana ankstyvos, palyginus su pravoslavų (jos bus balandžio 27 d.)

Ruošdamiesi Šv. Velykoms supažindiname, kaip nuo seno Lietuvoje joms buvo ruošiamasi: kambariai puošiami šiaudelių, kiaušinio kevalo, popieriaus dirbiniais.

Ragainės (Nemano) 2-ojoje vidurinėje mokykloje

Scenarijų Velykoms rašė mokytoja Loreta Chasijeva, kuri šventės metu buvo Velykė. Moksleiviai, besimokantys lietuvių kalbos, mokėsi eilėraščių, dainelių, žaidimų. Mokytojai paaiškino Velykų pavadinimo kilmę, dažyto kiaušinio stebuklingąją galią, kai buvo tikima, kad jis apsaugo nuo Perkūno.

buvo laikomas ne tik nugalėtoju, bet ir laimingu žmogumi, kuriam viskas sekasi. Velykė priminė, kad kiaušiniai buvo dažomi įvairiais augalais, žolėmis, marginami vašku, skutinėjami. Įvairūs ir jų raštai: saulutės, žvaigždutės, brūkšneliai, taškeliai, rūtų šakelės, žalčiukai. Spalvos irgi turėjo simbolinę reikšmę. Velykinius kiaušinius minėjo Martynas Mažvydas savo giesmėse.

Ragainės antroje vidurinėje mokykloje buvo organizuotas mokinių piešinių ir kitų darbų konkursas apie Velykas. Mokiniai margino kiaušinius, lipdė juos lipdukais. Darbų parodoje dalyvavę moksleiviai buvo apdovanoti prizais, visi fakultatyvą lankantys mokiniai gavo po šokoladinį kiaušinį bei įvairių saldumynų. Velykė taip pat užminė mįslių, priminė, ką reikia daryti per Velykas, kad žmonės nesirgtų, namuose būtų šalta ir viskas gerai sektųsi.

Ragainės 2-oje vid. mokykloje vaikai margina kiaušinius

Lėšas šiai šventei skyrė Tautinių mažumų ir išeivijos departamentas prie LR Vyriausybės.

Būdviečių (Malomožaisko) pagrindinėje mokykloje

Mokytoja Ksavera Butautienė dar prieš Velykas nuvežė mokiniams lietuviškais raštais išmargintų margučių. Mokiniai piešė atvirukus, rašė sveikinimus Velykų proga savo draugams.

Močiutė Julija, kurios anūkas lanko lietuvių kalbos ir etnokultūros fakultatyvą, atnešė gražiai nudažytų ir išmargintų kiaušinių, pamokė, kaip juos raižyti ir skutinėti. Į mokyklą atėjo buvęs mokinys Stasys Grišas, besimokantis Vilniaus vidurinėje mokykloje „Lietuvių namai“, papasakojo apie Velykas, parodė, kaip marginami kiaušiniai.

Per kitą užsiėmimą mokiniai šventė Velykas. Atėjo kai kurių moksleivių mamytės, močiutės, atnešė margučių. Susirinkusieji dainavo, moksleiviai deklamavo eilėraščius, vaišinosi lietuviškais valgiais, išmėgino margučių tvirtumą, juos ridinėjo. Tauragės „Šaltinio“ vidurinės mokyklos Jūrų skautai, vadovaujami direktoriaus pavaduotojos Jūratės Lazdauskienės, perdavė fakultatyvo moksleiviams po mažą dailę, pintą krepšėlį

su lietuviškais margučiais. Mokytojus sveikino Tauragės „Šaltinio“ mokyklos vadovai, įteikdami sveikinimą ir pintinėlių margučių. Šventėje dalyvavo mokyklos vadovė Sinelnikova Bronislava Josifovna, mokytojai, kurie domėjosi lietuviškais Velykų papročiais.

Kraupiškio (Uljanovo) vidurinėje mokykloje

Mokyklos koridoriuje paruošta velykinė ekspozicija, organizuota atvirukų, kitų darbų paroda, mokiniai mokėsi eilėraščių, žaidimų. Velykų proga sveikino Tauragės moksleivių kūrybos centras, su kuriuo mokykla pasirašė bendradarbiavimo sutartį. Kiekvienas fakultatyvo moksleivis gavo po kalendorių „Tauragė mano svajonėse“ su tauragiškių moksleivių-konkurso dalyvių piešiniais.

Su Šv. Velykomis, kaip ir su Kalėdomis, Kraupiškio lietuviukus sveikino Tauragės klubo „Vėluma“ nariai, jie kiekvienam moksleiviui perdavė po margutį ir lietuviškų saldinių. Visiems patiko ridinti margučius ir bandyti jų stiprumą.

*Emilija Algaudė BUKONTIENĖ
Kraupiškio (Uljanovo) vidurinės
mokyklos mokytoja
Jono Glinskio nuotr.*

Jono Varno premijos laureatai Nalšios krašte***Lietuvių kalbos mokytoja M. ŠAMŠŪRIENĖ,
Švenčionių Zigmo Žemaičio gimnazija***

Pirmasis pavasario mėnuo į Švenčionių Zigmo Žemaičio gimnaziją atnešė išpūdingą renginį – įvyko Rytų Lietuvos švietėjo J. Varno premijos laureatų konferencija. Jos tema – „Kultūrinis ir meninis ugdymas šiuolaikinėje mokykloje“. Konferencijos programai vadovavo Švietimo ir mokslo ministerijos Pagrindinio ir vidurinio ugdymo skyriaus vyriausioji specialistė D. Kolesnikova, Pedagogų profesinės raidos centro Suaugusiųjų ugdymo skyriaus vedėja R. Šavareikaitė, Švenčionių rajono savivaldybės administracijos Švietimo skyriaus vyriausioji specialistė G. Svarauskienė, Švenčionių Z. Žemaičio gimnazijos direktorė D. Čepulienė. Konferenciją pradėjusi D. Kolesnikova pasidžiaugė susirinkusiais ir pristatė garbingus svečius: profesorę V. Zaborskaitę, VPU filosofijos katedros vedėją L. Degėsį, Tautinių mažumų departamento Rytų Lietuvos programos poskyrio vedėją A. Kairį, Pedagogų profesinio rengimo centro Pagrindinio ir vidurinio ugdymo skyriaus vyresniąją metodininkę Ž. Bandorienę, Nacionalinės M. Mažvydo bibliotekos vaikų skyriaus direktorę A. Augustaitienę.

Konferencijos dalyvius sveikino Švenčionių Z. Žemaičio gimnazijos direktorė D. Čepulienė, akcentuodama konferen-

cijos vietą – Rytų Lietuvos kultūros veikėjo, patrioto Z. Žemaičio įkurtą gimnaziją ir šio krašto šviesuolio J. Varno veiklą šiame krašte, primindama svarbius žodžius ant J. Varno tėviškės kaimo kryžiaus: „Žmonės, broliai, kalbėkime tais žodžiais, kurie yra arčiau prie tiesos“.

Z. Žemaičio gimnazijos bendruomenės sveikinimas prasidėjo koncertu, jo vedėjai pasakojo apie Nalšios kraštą, tuo pačiu metu didžiuliame ekrane buvo rodomi šio krašto vaizdai: J. Varno kapas, senoji šio krašto architektūra, išpūdingi gamtovaizdžiai. Skambėjo dainos bei sukosi šokėjų poros.

Z. Žemaičio gimnazijos direktorė D. Čepulienė padėkojo koncerto rengėjams – mokytojams L. Juodagalvienei, M. Likienei, J. Vitkauskienei, M. Zaičikui ir mokiniams, gražiai pasveikinusiems konferencijos dalyvius.

PPRC atstovė Ž. Bandorienė savo pasakyme priminė, kad gyvenimas ir mirtis neišskiriami ir pakvietė tylos minute pagerbti į Anapilį išėjusį artistą V. Kernagį.

Paskui prof. V. Zaborskaitė įteikė J. Varno premijas lietuvių kalbos mokytojoms iš Trakų, Vilniaus, Ignalinos, Šalčininkų, Švenčionių rajonų. Malonu pažymėti, kad

J. Varno premijos laureate tapo ir Švenčionių gimnazijos lietuvių kalbos mokytoja metodininkė N. Daubarienė.

Tautinių mažumų departamento Rytų Lietuvos programos poskyrio vedėjas A. Kairys kreipėsi į susirinkusius aukštaičių tarmės sveikinimo žodžiais ir apdovanojo laureatus mokytojų kūrybos almanachu „Ties lapkričio taku“.

Švenčionių rajono savivaldybės administracijos Švietimo skyriaus vyriausioji specialistė G. Svarauskienė palinkėjo laureatėms ir šventės organizatoriams meilės, šilumos, polėkio, kad šios malonios akimirkos būtų paskata tolesniam darbui, po to įteikė poeto A. Jakšto kūrybos knygą „Išpažintis“ bei V. Striužo knygą apie tautodailininką J. Jakštą - „Ažuolų kalbėjimas Lietuvai“.

Ignalinos rajono mokytoja – laureatė I. Šaltienė dėkodama sakė, kad džiugu įeiti į palaimintųjų būrį, malonu priimti premiją iš prof. V. Zaborskaitės rankų ir matyti išdidžius, bet „nepasikėlusius“ nalšėnus.

Profesorė V. Zaborskaitė, kreipdamasi į konferencijos dalyvius, kalbėjo apie Z. Žemaičio gimnaziją, kaip ypatingą vietą, kupiną senosios dvasios, išlaikiusią tradicijas, išaugusią į daugiašakį medį, paragino skatinti mokinius ugdyti meninį žodį, priartinti žmogų prie knygos, skaitymo kultūros.

Apie kultūrą mokykloje ir mokyklos kultūrą kalbėjo VPU filosofijos katedros vedėjas, poetas L. Degėsys, pabrėždamas mąstymo kultūros svarbą, tolerancijos apibrėžtumą, ugdymą, mokymąsi save pažinti.

Nacionalinės M. Mažvydo bibliotekos Vaikų literatūros centro vadovė A. Augustaitienė kalbėjo apie skaitymo skatinimo programą, sudarytą iki 2011 metų, vadovaujantis posakiu „Skaityk – laisvėk – tobulėk“, apie literatūros pasirinkimą, požiūrį į knygą, skaitymo skatinimo būdus.

Apie kultūrinio ir meninio ugdymo tendencijas Z. Žemaičio gimnazijoje kalbėjo direktorė D. Čepulienė, įvardydamą kūrybinių darbų parodas, susitikimus su meno žmonėmis, mokinių dalyvavimą rajone ir respublikoje organizuotuose įvairiuose konkursuose bei projektuose.

Švietimo ir mokslo ministerijos Pagrindinio ir vidurinio ugdymo skyriaus vyriausioji specialistė D. Kolesnikova, apibendrindama konferencijos darbą, padėkojo Z. Žemaičio gimnazijos bendruomenei, direktorei D. Čepulienėi už konferencijos organizavimą, palinkėjo visiems jos dalyviams matyti pasaulį šviesiomis spalvomis, brandinti naujas mintis bei idėjas.

Vis dar sklindanti Vydūno šviesa...

Astrida PETRAITYTĖ, Vilnius

Pranešimą skaito Vydūno draugijos pirmininkas dr. Vacys Bagdonavičius

Fotografo Juozo Valiušaičio parengta Vydūno paroda

Vydūno asmenybė mums vis dar šviečia. Išties Jį suvokiame ne lyg kūnišką matmenį praradusį, bet subtiliomis - ir tvoromis - Dvasios bangomis tebesklindantį šviesulį. Gali pritariamai linkčioti skaitydamas Jo Žmoniškumo puoselėjimo traktatus, Tautiškumo pagarbinimo dramas, klausydamas Grožę puoselėjančių dainų, bet... bet nei etinės, nei estetinės idėjos nepavergs taip, kaip pati šių idėjų, principų, idealų reiškėjo asmenybė. Taip, gal ir piktžodžiauju, bet mano akyse Vydūno asmenybė, jo gyvenimas pranoksta tai, kas paprastai palikuonių ir tevertinama – „kūrybos vaisius“. Kartu: matydamas, girdėdamas patį Tilžės lietuvininką bylojant savo dramos, teosofinio mokymo ar liaudiškos dainos žodžiais, lieki beginklis - nebegali mokymo sverti „moksliskumo“, literatūrinės ir muzikinės kūrybos „meniškumo“ svarstyklėmis... Laimei, dar matome Vydūną. Tai paliudijo ir gana gausiai kovo 26-ąją į Rotušėje Vydūno 140-ųjų metinių paminėjimą susirinkę vilniečiai. Vakara surengė Vydūno draugija kartu su Reformacijos istorijos

ir kultūros draugija bei Lituanistikos tradicijų ir paveldo įprasminimo komisija. Vakara pradėjęs Vydūno draugijos pirmininkas dr. Vacys Bagdonavičius dėmesį sutelkė į Jo puoselėtą ir skleistą Žmoniškumo galią (kartu apgailestaudamas, jog šiuo metu mums trūksta ne Vydūno „pasekėjų“, o tokių asmenybių kaip Jis). Šias mintis pratęsė ir kitas kalbėtojas - Lituanistikos tradicijų ir paveldo įprasminimo komisijos narys rašytojas Vytautas Martinus, priminęs gausius Vydūnui suteiktus „titulus“: Mąstytojas, Išminčius, Pranašas, Baltų Vaidila, Dvasios apaštalas ir kt., juos visus reziūmavus – Tikras Žmogus. Kalbėta trumpai ir glaustai - leista byloti paties Vydūno žodžiui bei melodijai: jo dainas atliko solistės Aušra Liutkutė ir Laura Stančikaitė, choras „Vilnius“, ištraukas iš dramų „Probočių šešėliai“ bei eiseistikos skaitė Audronė Grigaitė ir Leonas Ciunis. Beje, nebylusis programos komponentas - fotografo Juozo Valiušaičio parengta Vydūno nuotraukų parodėlė - buvo ne mažiau iškalbingas už visus pasakytus žodžius...

Gimtąjį žodį branginti...

Lietuvių kalbos mokytoja M. ŠAMŠŪRIENĖ, Švenčionių Zigmo Žemaičio gimnazija

Tokias tradicijas kasmet puoselėja ir tęsia Švenčionių Zigmo Žemaičio gimnazijos lietuvių kalbos mokytojai. Tai atspindėjo ir paskutinę kovo savaitę įvykę renginiai. Mokyklos fojė, mokytojai Ž. Garlienei padedant, buvo surengta mokinių kūrybinių darbų – rašinių, miniatiūrų, eilėraščių paroda. 5b klasės mokiniai, vadovaujami mokytojos M. Šamšūrienės, parengė projektą „Kalba gimtoji“, kuriame apžvelgė lietuvių kalbos kelią, akcentavo pirmosios lietuviškos knygos svarbą, išjuokė kalbos darkytojus, skatino gražiai ir taisyklingai kalbėti. Įdomus buvo susitikimas su rašytoju V. Račicku. Jam pasirengti padėjo mokytoja R. Šidlauskienė, skaityklos vedėja E. Baublienė ir bibliotekos vedėja G. Ciukšienė. Mokinės S. Dragūnaitė (2a kl.) ir V. Beres-

nevičiūtė (2d kl.) paskaitė ištraukų iš rašytojo knygų. O pats rašytojas papasakojo apie savo vaikystę, mokslo metus, kūrybą, perskaitė ištraukų iš naujausių savo kūrinių. Įvairių klasių mokinių grupė su mokytojomis V. Petkevičiene, R. Grigoniene, A. Asinauskiene Vilniuje žiūrėjo J. Vaitkaus režisuotą spektaklį „Ivona, Burgundo kunigaikštė“. Vyko ir raštingiausio 5 ir 10 klasės mokinio konkursai, juos organizavo mokytoja V. Vaiškūnienė. Konkurso dalyviai buvo apdovanoti Padėkos raštais. Lietuvių kalbos savaitė pasibaigė konferencija „Kultūrinis ir meninis ugdymas šiuolaikinėje mokykloje“, kurioje buvo aptarti aktualūs lietuvių kalbos dėstymo klausimai, renginių efektyvumas, požiūris į knygą ir skaitymo skatinimo būdai.

Mažosios ir Didžiosios Lietuvos evangelikų liuteronų lietuvių raštijos veikėjų ir kiti jubiliejai 2008 metais

Tėsinys. Pradžią Nr. 3
Mirė 1822 VIII 1 Geldapėje. (*MLE, 1, 653)
2008 liepa
1998 VII 4 Skirsnemunėje dabartinis LELB vyskupas Mindaugas **Sabutis** išventintas kunigu (g. 1975 VIII 26 Tauragėje).
1858 VII 16 Viskitkiuose (prie Varšuvos) gimė Henrikas Dzeržislovas **Sroka**, ilgametis Šakių parapijos klebonas (1886-1941), „Aušros“ platintojas, superintendantas, pirmasis LELB prezidentas.
Mirė 1941 rudenį Szerelinch'e (buv. Neustetine, dabar Lenkija).
1993 VII 21 Šiauliuose mirė Mečislovas **Bekeris**, mokytojas, 1989 IV 16 Batakiuose išventintas kunigu diakonu. Rašė eiles ir giesmes. Aptarnavo Šiaulių, Panevėžio, Radviliškio, Kelmės ir Joniškio atsikuriančias parapijas.
Gimė 1927 II 2 Šingaudiškyje (Pakruojo raj.).
1998 VII 26 Kaune kunigas diakonas Saulius **Juozaitis** (g. 1961 II 25 Kaune) išventintas kunigu.
1648 VII 28 Karaliaučiuje mirė Kristupas **Šmitas**, giesmių eiliuotojas. Studijavo Karaliaučiaus universitete, mokytojavo, kunigavo. Viena jo giesmė „Nauji metai stjos jau“ paskelbta D. Kleino giesmyne.
Gimė 1610 XI 10 Želvoje (Įsruties aps.).
1993 VII 31 Smalininkuose mirė Lidija **Meškaitytė**, žymiausia Klaipėdos krašto savamokslė tapytoja, ypač vertingos jos peizažinės miniatiūros.
Gimė 1926 XII 30 Antšvenčiuose (Pagėgių aps.).
2008 rugpjūtis
1868 VIII 1 Smeltėje prie Klaipėdos gimė Mikelis **Kiošis**, visuomenės ir politikos veikėjas, spaudos darbuotojas, redaktorius. Dirbo spaustuvėse. Redagavo „Naują lietuvišką ceitungą“, „Lietuvos keleivį“, leido kalendorius, paskelbė religinės literatūros, kelionių aprašymų.
Mirė 1927 XI 8 Tilžėje. (*MLE, 2, 104)
1948 VIII 2 Tauragėje gimė LELB vyskupas Jonas Viktoras **Kalvanas** jaunesnysis. Mirė 2003 IV 25 Tauragėje, palaidotas Joniškės kapinėse šalia tėvo vyskupo J.V. Kalvano. (*MLE, 1, 707)
1958 VIII 3 pašventintas išmūrytas bokštas su varpais ir suremontuota **Priekulės** ev. liuteronų parapijos salė (buv. parapijos namai, 1903). 1885 m. „perbudavota“ bažnyčia sudegė 1944 X 5. Po karo parapija įregistruota 1948 IX 15.
1958 VIII 4 Karklininkuose gimė Klaipėdos ev. liuteronų parapijos kun. Reinholdas **Moras**. (*MLE, 3, 162)
1858 VIII 7 Bitėnuose (Ragainės aps.) gimė Martynas **Jankus**, visuomenės ir politikos veikėjas, spaudos darbuotojas, redaktorius. Redagavo „Aušrą“, „Varpą“, leido „Garsą“, savo spaustuvėje Bitėnuose spausdino knygas ir laikraščius. Nacių persekiotas, išvežtas į Vokietiją. Parašė eilėraščių, paskelbė publicistinių brošiūrų.
Mirė 1946 V 23 Flensburge (Vokietija). Perlaidotas Bitėnuose 1993 m. (*MLE, 1, 626-630)
1998 VIII 9 Šakiuose kunigas diakonas Virginijus **Kelertas** (g. 1971 VII 24 Jurbarko) išventintas kunigu.
1888 VIII 13 Jogauduose (Ragainės aps.) gimė Jurgis **Gerulis**, lietuvių kilmės Vokietijos kalbininkas, baltistas. Surinko ir išleido M. Mažvydo raštus (1922) ir kt.
1945 m. Berlyne jį suėmė sovietai, tolesnis likimas nežinomas. (*MLE, 1, 465)
1903 VIII 15 Mažuosiuose Šileliuose (Ragainės aps.) gimė Emilijus **Kraštinaitis**, vertėjas. Baigęs pradžios mokyklą, dirbo spaustuvėje, „Prūsų lietuvių balso“ redakcijoje, Klaipėdos, Kauno, Vilniaus įstaigose, Lietuvių kalbos ir literatūros institute, parašė vertingų atsiminimų apie Maž. Lietuvą. Išvertė H. Manno „Profesorių Unratą“ (1948), E. M. Remarque'o „Laikas gyventi ir laikas mirti“ (1958), vokiškų novelių, lietuvių rašytojų kūrinių į vokiečių kalbą. Išvertė D. Kleino „Pirmąją lietuvių kalbos gramatiką“ (1957), iššifravo Mato Pretorijaus „Prūsijos įdomybės“ (1999).
Mirė 1983 III 14 Vilniuje. (*MLE, 2, 304)
1863 VIII 16 Lazdynuose (Pilkalnio aps.) gimė Augustas **Ambrasaitis**, Rytprūsių ir Maž. Lietuvos istorikas, kraštotyrininkas, pedagogas.
Mirė 1913 XI 23 Graudenze (Pavyslyje). (*MLE, 1, 54)
1883 VIII 18 Varšuvoje gimė Siegfried Oskar **Loppe**, paskutinis Vilniaus ev. liuteronų parapijos kunigas (1924-1940), superintendantas.
Mirė 1957 IX 21 Vokietijoje.
1948 VIII 22 įregistruota **Vyžių** ev. liuteronų parapija. 1993 V 29 pirmosios atkurtos parapijos pamaldos atgautoje bažnyčioje, kuriai 1865 V 21 padėtas kampinys akmuo.
2003 VIII 25 Esene (Vokietija) mirė buvusi Vilniaus parapijos (1995-1998) kunigė Tamara **Schmidt**, kunigo, išeivijos senjoro kun. Adolfo Kelerio dukra.
Gimė 1939 IV 24 Tauragėje.
1893 VIII 27 Berštininkuose (Pagėgių aps.) gimė Viktoras **Gailius**, Klaipėdos krašto Direktorijos (1923-1925) pirmininkas, gubernatorius (1938-1939).
Mirė 1956 VII 7 Pfullingene (Vokietija). (*MLE, 1, 417-418)
1978 VIII 27 Vilniuje mirė Ieva **Simonaitytė**, prozininkė. Mokėsi savarankiškai, dirbo siuvėja, tarnavo įstaigose Klaipėdoje, nuo 1939 m. gyveno Kaune ir Vilniuje. Parašė romanus „Aukštųjų Šimonių likimas“ (1935), „Pavasarių audroj“ (1938), „Vilius Karalius“ (1939), „Be tėvo“ (1941), „Paskutinė Kūnelio kelionė“ (1971), apysaką „Pikčiurnienė“ (1953), autobiografinę trilogiją „... o buvo taip“ (1960), „Ne ta pastogė“ (1962), „Nebaigta knyga“ (1965), ir kt. kūrinius.
Gimė 1897 I 23 Vanaguose.
2008 rugsėjis
1998 IX 4 Vilniaus ev. liuteronų bažnyčią aplankė Jos didenybė **Norvegijos karalienė Sonja**.
1938 IX 18 pašventintas atstatytas **Tauragės** ev. liuteronų bažnyčios bokštas.
2003 IX 18 Vilniuje mirė Eva Erika **Labutytė** (Vanagienė), žymi Lietuvos grafikė, dramatiško Maž. Lietuvos paveldo įprasminimo.
Gimė 1938 IV 15 Begėdžiuose (Šilutės aps.), palaidota Plikų kapinėse (Klaipėdos raj.). (*MLE, 2, 442-445)

*Parengė Birutė Žemaitaitytė
Tėsinys kitame numeryje Algirdas Žemaitaitis*

Vasario 16-osios akto signatarai

Lietuvos Nepriklausomybės akto signataro Petro Klimo gyvenimas ir veikla

Vilma BUKAITĖ, Vilnius

Tėsinys. Pradžią Nr. 1

P. Klimas.

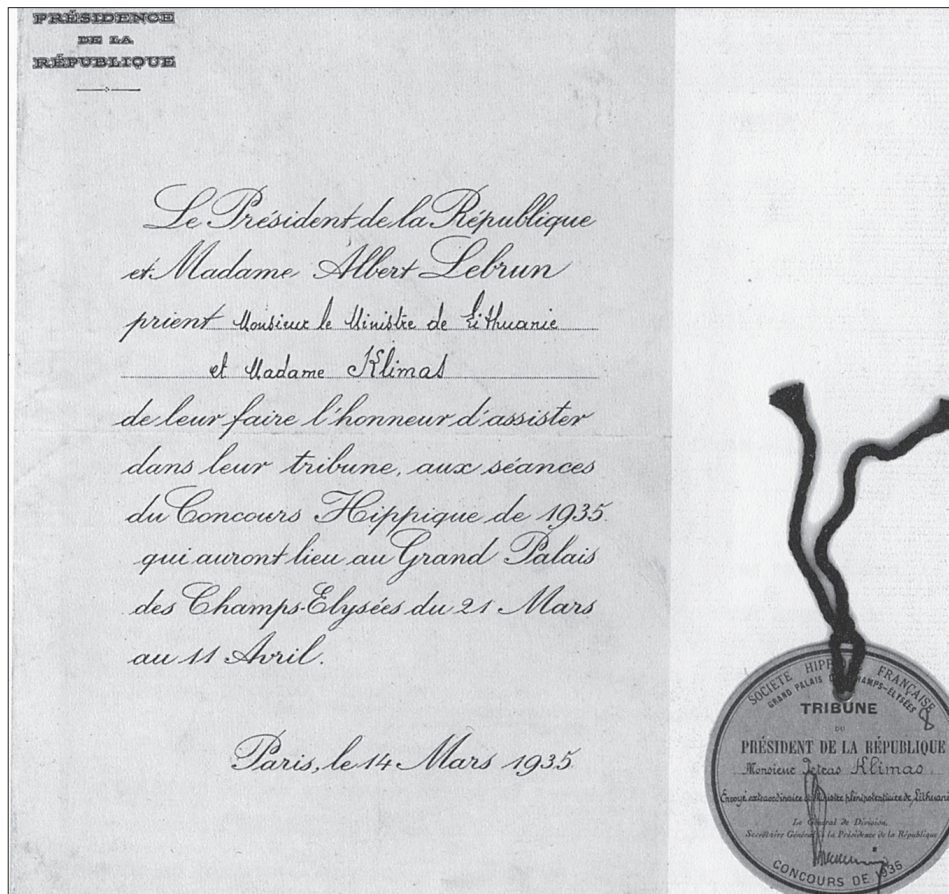
Jo darbo Užsienio reikalų ministerijoje metais Lietuva sulaukė tarptautinio pripažinimo: *de jure* ją pripažino Anglija, Prancūzija, JAV, Vokietija, Italija, Latvija, Estija, Skandinavijos ir Beneliukso valstybės.

Darbą ministerijoje P. Klimas derino su pamėgta mokslinė veikla – istoriko darbu. Jis pirmasis istorijai įamžino Lietuvos valstybingumo atkūrimo peripetijas 1915-1918 m., bet tyrinėjo ir Tėvynės viduramžių istoriją. Juozas Pajaujis, pažinęs P. Klimą dar Vilniuje, vėliau prisiminė: „Politinė diplomatinė veikla buvo oficialiai svarbiausia jo darbo sritis, bet ne vienintelė ir, galima sakyti, ne pati mėgiamausioji. Vadinis jo polinkis buvo į mokslą, ypačiai į Lietuvos istoriją“³⁰. 1920 m. pasirodė P. Klimo knyga „Muravjovo laikmetis Lietuvos žemės ir žemininkų istorijoje“, 1922 m. – „Istorinė Lietuvos valstybės apžvalga“. 1921-1922 m. mokslininkas nemažai rašė į kun. Juozo Tumo-Vaižganto redaguotą žurnalą „Mūsų senovė“. 1920-1921 m. vieną semestrą dėstė Aukštuosiuose kursuose ir iš jų išaugusiame Lietuvos universitete. Apie 1923 m. jam kilo dilema: likti ministerijoje ar atsidėti mokslinei veiklai. P. Klimas apsisprendė einamų pareigų nepalikti, o tyrinėjimams skirti laisvalaikį. Tegali me tik spėti, kiek su savo darbštumu jis būtų davęs tarpukario istorijos mokslui. Tačiau ir toliau kaupė studijų metais pradėtą rinkti lituanistinę biblioteką, vertingus rankraščius ir žemėlapius, kuriuos panaudojo savo istorijos veikalams.

1921 m. liepos 7 d. P. Klimas vedė kolegę, Užsienio reikalų ministerijos archyvo vedėją Bronę Mėginaitę, Vaižganto dukterėčią. Ji ir, kaip Klimai vadino, dėdė, susiejo graži bičiulystę, kuri tęsėsi iki tikinčiųjų mylimo dvasininko ir žinomo rašytojo mirties. 1922 m. Kaune Klimai susilaukė dukters Eglės.

1923 m. rugsėjo 15 d. P. Klimas buvo paskirtas Lietuvos nepaprastuoju pasiuntiniu ir įgaliotuoju ministru Italijoje. Jis pirmasis iš į Lietuvos atstovybę Romoje paskirtų diplomatų turėjo tokį aukštą rangą. Siekė supažindinti Italiją su Lietuva bei patraukti bent dalį tų italų, kurie dėl Vilniaus krašto konflikto palaikė Lenkiją. Todėl dirbdamas Romoje, jis pasirūpino, kad į Lietuvą būtų pakviesti keturi italų žurnalistai. Jie keliavo po Lietuvą, domėjosi jos praeitimi ir naujos valstybės politika, o grįžę į Italiją paskelbė straipsnių vietos spaudoje. Pats diplomatas 1923 m. spalio-gruodžio mėn. rašė apie Italiją ir jos gyventojus į Lietuvos spaudą. P. Klimas rūpinosi ir liaudies meno populiarinimu Italijoje – jo pastangomis lietuvių tautodailė eksponuota Monzos tarptautinėje meno parodoje. Turbūt didžiausias jo darbas, siejęs dviejų valstybių praeitį, buvo apie italų diplomata Ambrosio Contarini (1429-1500), savo kelionių metu apsilankiusį Lietuvoje ir pabuvojusį Trakuose, Kazimiero Jogailaičio rūmuose. Deja, mažiau nei dvejus metus Romoje tedirbęs diplomatas jį turėjo atidėti į šalį ir paskelbė tik 1931 m. 1925 m. lapkričio 7 d. baigė darbą Lietuvos pasiuntinybėje Romoje.

1925 m. gegužės 20 d. P. Klimas tapo pirmuoju Lietuvos nepaprastuoju pasiuntiniu ir įgaliotuoju ministru Prancūzijoje, vėliau dar ir Belgijoje, Liuksemburge, Ispanijoje bei Portugalijoje. Jis rezidavo Paryžiuje ir Prancūzijos pasiuntinybei vadovavo iki 1940 m. rugpjūčio 24 d., kol ją

Prancūzijos prezidento A. Lebruno kvietimas Lietuvos įgaliotajam ministrai P. Klimui su žmona dalyvauti arklių lenktynėse Eliziejaus laukuose ir vardinis ženklas – leidimas. Paryžius, 1935m. MAB. Publikuojama iš knygos „Nepriklausomos Lietuvos Valstybės Atkūrimas 1917 – 1922 m.“. Lietuvos nacionalinio muziejaus parodos 1998 02 14 – 1998 06 29 katalogas.

uždarė, paskui atstovavimą Lietuvai tęsė turėdamas neapibrėžtą, bet vis dar diplomatinį statusą. O 1925 m. P. Klimas į Paryžių išvyko tiesiai iš Romos. Ir vėl valstybės dienraštyje „Lietuva“ pradėti skelbti jo straipsniai apie Prancūzijos vidaus ir užsienio politiką, visuomenės gyvenimą, jos ir tėvynės dvišalių santykių raidą. Galima teigti, kad taip detalai Lietuvą su Prancūzija pirmasis supažindino būtent P. Klimas. O Lietuvoje jo vadovavimo atstovybei Prancūzijoje metais viešėjo keletas prancūzų publicistų.

Tų pačių metų rugpjūtį Lietuvos atstovybė persikėlė į naujas, pasirūpinus jos vadovui, patalpas, kuriose dirbo, kol pastatą užgrobė Baltijos respublikas aneksavę sovietai. Pašventinti naujosios atstovybės ir pavišėti pas artimuosius su dovanomis bei maišeliu lietuviškos žemės buvo nuvykęs kun. J. Tumas-Vaižgantas.

Lietuvos atstovybės darbą ir valstybės, kurioje akredituotas, politiką diplomatas aptardavo į Užsienio reikalų ministeriją siunčiamuose pranešimuose. P. Klimas juos rašydavo itin stropiai, kartais net gana ilgas – iki 10 psl., 1935 m. jis paruošė net 135 tokius pranešimus³¹. Jam dirbant Lietuva su Prancūzija pasirašė nemažai svarbių sutarčių: konsulinę sutartį, konvenciją dėl teismų aktų ir apklausų civilinėse bei komercinėse bylose, prekybos ir prekių ženklo apsaugos susitarimus. Pasitarti aktualiais klausimais P. Klimas dažnai susitikdavo su kitų dviejų Baltijos valstybių atstovybių Prancūzijoje vadovais.

Jis bent po vieną kartą lankėsi ir kitose šalyse, kuriose buvo akredituotas³². 1932 m. pasirašė prekybos susitarimą su Portugalija, 1938 m. – su Belgija. Dažnai dalyvaudavo Lietuvos delegacijose Ženevoje per Tautų Sąjungos posėdžius, kur buvo svarstomi Lietuvos ir Lenkijos santykių bei Klaipėdos krašto statuso klausimai.

Diplomatas daug rūpinosi populiarindamas prancūzų kultūrą Lietuvoje. Jo pastangomis į Lietuvos aukštąsias mokyklas atvyko dirbti prancūzai dėstytojai. Skatina-

mos Lietuvos ir Prancūzijos vyriausybės skirdavo lietuvių jaunimui stipendijas studijoms prancūzų aukštosiose, ypač meno, tarptautinių santykių ir karinėse mokyklose. Iš viso Prancūzijoje kasmet studijuodavo apie 300-400 lietuvių studentų. P. Klimas išleido keletą veikalų prancūzų kalba: „Tableau synoptique de l'histoire de Lithuanie“ (glaustą Lietuvos istorijos konspektą išleido prestižinė „Larousse“ leidykla), viešų paskaitų apie Lietuvos ekonomiką, teisinį statusą ir santykius su Lenkija tekstus.

1937 m. gruodžio 16 d. pranešime P. Klimas, galima sakyti, apibendrino savo darbo Prancūzijoje rezultatus: „Specialūs santykiai su Lietuva atrodo įėję į tradicinės simpatijos srovę ir bet kuriuo klausimu pajudinus oficialines sferas, galima rasti noro patenkinti mus kiek tat galima. Mūsų prekybinių santykių plėtimas daro čia irgi didelės įtakos, lygiai ir prancūzų kalbos įvedimas į vidurines mokyklas ir prancūzų profesorių angažavimas“³³.

Nuo 1927 m. jis vėl nemažai laisvalaikio paskirdavo istorijos tyrinėjimo darbui. Ieškodavo medžiagos viešosiose bibliotekose, kaupė leidinius, istorinius šaltinius, žemėlapius bei graviūras lituanistine tematika ir lankėsi privačiose bibliotekose. 1928-1940 m. jis parengė nemažus savo atsiminimų straipsnius apie mokymosi Marjampolės gimnazijoje metus ir kelionę po pietų Suvalkiją ir Dzūkiją 1916 m.³⁴. Parašė straipsnį apie Lietuvos Nepriklausomybės siekį ir paskelbimą 1915-1918 m. jos dešimtmečiui skirtam straipsnių rinkiniui ir skyrių apie nepriklausomos valstybės gyvenimą A. Šapokos istorijos vadovėliui³⁵. 1931 m. istorijos veikalui „Ghillebert de Lannoy. Dvi jo kelionės Lietuvon Vytauto Didžiojo laikais“ (1413-1414 ir 1421) susiejo Lietuvos ir Prancūzijos praeitį. Kaupė medžiagą ir apie Lietuvos proistorę bei viduramžius.

Laisvalaikiu P. Klimas dažnai lankydavosi Paryžiaus muziejuose ir galerijose. Mėgo keliauti – taip galėdavo palyginti skirtingų tautų kultūrą ir papročius. Apžiūrėjo

Prancūzijos miestus ir miestelius garsėjusius senąja architektūra. Automobiliu keliavo po Vengriją. Buvo nuvykęs į Angliją – Londoną. P. Klimas gana išsamiai susipažino su Šveicarija – šios valstybės sanatorijose net keletą metų tų laikų žmonių rykštę, tuberkuliozę, gydėsi jo žmona. 1938 m. iš Kauno buvo nuvažiavęs į Maskvą, kuri jam paliko itin slogų įspūdį. Apie 1939 m. keliavo po Pietų Vokietiją, Olandiją ir Čekoslovakiją.

Ir darbo reikalais, ir pailsėti P. Klimas parvykdavo į Lietuvą. Įsikurdavo Kaune, bet aplankydavo ir toliau gyvenančius artimuosius, vasarą nuvykdavo pailsėti į Palangą. Klimai Kaune Vaižganto gatvėje statydinosi namą, kuriame svajojo įsikurti, kai šeimos galva baigs diplomatinę karjerą. Deja, jame pagyventi Klimams teko tik tarpukariu, kai trumpam parvykdavo į Tėvynę.

1930 m. Klimų šeima susilaukė sūnaus Petro.

P. Klimui teko patirti net dviejų pasaulinių karų išbandymus. Abu buvo sunkūs Lietuvai ir jos žmonėms, tačiau Antrasis pasaulinis karas nulėmė net tik P. Klimo bei bendraminčių kurtos valstybės, ir jo asmeninę dramą. 1939 m. rugsėjo 1 d. Vokietijos kariuomenė įsiveržė į Lenkijos teritoriją, o po dviejų dienų Prancūzija ir D. Britanija paskelbė karą užpuolikei. P. Klimas prisiminė, kai Baltijos valstybių atstovai Prancūzijoje spalio 5 d. susirinko į posėdį, „nuotaika buvo labai pesimistiška. Ir Estai, ir Latvis laikė padėtį Baltijos valstybėse priklausoma nuo Rusijos, kuri vargu ar benorės būti džentelmeniška“³⁶. Po penkių dienų Maskvoje Lietuvos ir SSRS atstovai pasirašė savitarpio pagalbos sutartį. Jau kitą dieną, spalio 11-ąją, P. Klimas nuėjo į Prancūzijos užsienio reikalų ministeriją ištirti jos požiūrį į šią sutartį. Pažadų griežtai reaguoti į galimą sovietų agresiją Lietuvos diplomatas nesulaukė.

Akivaizdu, kad P. Klimas, kaip ir anksčiau, liko tarp labiausiai patyrusių ir vertintų Lietuvos diplomatų. Jo akreditavimo vietoje, Paryžiuje, Lietuvos užsienio reikalų ministras Juozas Urbšys paragino susirinkti didžiosiose Europos valstybėse dirbusius pasiuntinius. Prašė pasiūlyti, kokių veiksmų Tėvynės politinei padėčiai komplikuojantis turėtų imtis Užsienio reikalų ministerija. Lapkričio 2 d. į Paryžių atvyko Bronius Balutis iš Londono ir Stasys Lozoraitis iš Romos. Suvokdami Lietuvos valstybingumui gresiantį pavojų šie diplomatai ir P. Klimas parengė slapta memorandumą³⁷. Jame aptarė užsienio valstybių paramos siekimo būdus ir teisėto valdžios perdavimo išėvijos lietuviams arba Lietuvos vyriausybės persikėlimo į užsienį galimybės. Siūlymams vyriausybė pritarė, bet jų įkūnijimą atidėliojo³⁸. Tad J. Urbšys ėmėsi atsargumo priemonių, turėjusių prireikus užtikrinti diplomatų darbo tąsą. 1940 m. birželio 1 d. jis paskyrė Lietuvos diplomatijos vadovybę: S. Lozoraitį – diplomatijos šefu, P. Klimą – jo pirmuoju pavaduotoju, o J. Šaulį – antruoju.

Karas sukėlė grėsmę ir Prancūzijai. 1940 m. gegužę Vokietijos kariuomenė įsiveržė į Šiaurės Prancūziją. Vyriausybė ir diplomatinis korpusas pasitraukė iš Paryžiaus. Ankstų birželio 11 d. rytą iš ten išskubėjo ir P. Klimas su žmona. Nutrūko atstovybės diplomatinio susisiekimo ryšys su Lietuvos užsienio reikalų ministerija Kaune.

Lietuvos valstybės pradžia

Tomas BARANAUSKAS, Vilnius

Lietuvos valstybė yra ilgaamžės istorinės tradicijos perėmėja. 1918 m. vasario 16-osios Aktas deklaravo valstybės atkūrimą, pabrėždamas Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės valstybingumo tęstinumą. Tai buvo svarbu 1918-ųjų kartai, tai yra svarbu ir mums.

Šiomet, minėdami atkurtos Lietuvos valstybės 90-metį, vis dar neturime aiškaus ir vienintelio atsakymo į klausimą, kada Lietuvos valstybė buvo įkurta? Į jį bandė atsakyti ne viena istorikų karta, bet šaltinių trūkumas ir stereotipais virtę spėliojimai labai trukdo objektyviai pažvelgti į faktų visumą.

Ką skaitome mūsų istorinėje literatūroje? Skaitome apie tai, kaip Mindaugas krauju ir kalaviju vienijo Lietuvą, kaip naikindamas smulkesnius kunigaikštukus išsky-la suvienytos valstybės priešakyje. Prisiškaičius tokių vaizdingų istorijų, turbūt kaip akibrokštas nuskambės teiginys, kad vis dėlto nėra aiškių faktų, liudijančių, jog Mindaugas buvo pirmasis Lietuvos valdovas, kad nėra aišku, ar jis suvienijo Lietuvą, ar ją paveldėjo iš savo pirmtako. Tai, beje, yra konstatavęs ne vienas objektyvesnis istorikas. Tai mažiausiai, ką reikėtų pasakyti prieš pradedant ieškoti Lietuvos valstybės pradžios. Deja, mūsų istorija tokia.

Valstybės kūrėjai dar nepažinojo rašto. Kaip ironizavo pirmasis Lietuvos istorikas Motiejus Strijkovskis, pirmieji Lietuvos kunigaikščiai „savo gyvenimus paliko abejotinus todėl, kad dažniau kardais savo kaimynams ant kaktų rašydavo“. Taip buvo beveik visuose kraštuose - valstybinės organizacijos visuomenei prireikė anksčiau nei rašto.

Tai visiškai natūralu, bet istorikams, ieškantiems valstybių pradžios, kelia daug sunkumų, išskyrus tuos atvejus, kai problema išsprędžiama paprastai – kuris valdovas pirmasis minimas šaltiniuose, tas ir turi būti apskritai pirmasis valdovas ir valstybės įkūrėjas. Dar gerai būtų, jeigu tai būtų aiškiai deklaruota metodologinė prielaida, bet paprastai problemos iš viso nenorima matyti bei bandoma paslėpti. Iš čia ir gimsta vaizdingi pasakojimai apie tai, kaip Mindaugas vienijo Lietuvą, kai iš tiesų neaišku, ar jis apskritai vi vienijo.

Pasakojimas konstruojamas iš atsitiktinių fragmentų – vienas ar du kunigaikščiai iš tikrųjų žuvo kovodami su Mindaugu, keli buvo išvyti. Visa tai, beje, vyko tada, kai jis jau stovėjo visos Lietuvos priešakyje. Tokių faktų būtų galima pasirinkti ir kitų Lietuvos valdovų biografijose, nes vidaus kovų bei kivirčų niekada ir niekur netrūkdavo. Bet tik Mindaugo atveju iš tokių faktų bandoma nupildyti „Lietuvos vienijimosi procesą“. Truputis faktų, truputis fantazijos ir skambūs apibendrinimai. Taip, deja, neretai rašoma ankstyvoji Lietuvos istorija.

Lietuvos, kaip ir bet kokios kitos valstybės, susidarymas yra gana sudėtingas procesas. Paprastai dėmesys sutelkiamas į jo baigiamąjį etapą, kuris įvardijamas kaip „Lietuvos žemių suvienijimas“. Šiandien mes maždaug žinome, kas yra vienijamos žemės ir koks buvo galutinis rezultatas. Tačiau žiūrint iš ano meto pozicijų, visai neakivaizdu, kad turėjo būti suvienytas būtent toks plotas, tiesą sakant, Lietuvos valstybės natūrali vienijimo erdvė buvo visos baltų žemės. Jas suvienijus, šiandien į jas žiūrėtume kaip į lietuvių etnines žemes, todėl, galimas dalykas, galutinio tų žemių suvienijimo būtų tekę palaukti dar bent keltą dešimtmečių. Bet Vokiečių ordino ekspansija sutrukdė sujungti visas baltų žemes į vieną valstybę, todėl mūsų įsivaizduojamo „lietuvių žemių vienijimo“ apimtis liko mažesnė. Tai, žinoma, netrukdo ir ši mažesnės apimties junginį vadinti valstybe. Bet kyla klausimas, o nuo kurio vienijimo etapo galima jau kalbėti apie valstybės susikūrimą? Koks plotas turi būti suvienytas? Klausimas nėra vien teorinis, nes iki to va-

dinamo suvienijimo ir kurį laiką po jo egzistavo Lietuvos žemė siaurąja prasme – gerokai mažesnis politinis vienetas už tą, kurį šiandien esam įpratę įsivaizduoti kaip „lietuvių žemes“.

Tad, suprantama, Lietuvos valstybės pradžios tyrinėjimas neįmanomas neapibrėžus pačios valstybės sąvokos. Bet kuri žmonių visuomenė gali egzistuoti tik koordinuodama savo narių veiklą, todėl visoms visuomenėms reikalinga vienokia ar kitokia valdžios forma. Svarbiausios valdžios funkcijos (socialinio organizmo vientisumo išsaugojimas ir normalaus funkcionavimo užtikrinimas) niekada nekito – kito tik valdžios organizavimo formos. Valstybe yra įprasta vadinti aukščiausiąją politinės organizacijos formą. Apibendrinant labiausiai paplitusius apibrėžimus galima sakyti, kad valstybė yra regioninė politinė organizacija, vadovaujama profesionalių valdininkų sluoksnio, kuris yra išlaikomas iš mokesčių. Teritorijos dydis čia didesnės reikmės neturi, nebent tik tokį, kad labai maža teritorija galbūt nepajėgtų išlaikyti profesionalių valdininkų sluoksnio.

Šiuolaikinis valstybių formavimosi modelis išskiria kelias valstybės formavimosi stadijas. Žemiausioji politinės organizacijos pakopa – lokalinė grupė, apimanti keliolika šeimų, – būdinga medžiotojų visuomenėms, kokios Lietuvos teritorijoje gyveno maždaug X-V tūkstantmetyje prieš Kristų. Ankstyvųjų žemdirbių bendruomenės jau sėslesnės, stabilesnės, todėl užmezgė platesnius ryšius – jungiasi į laikinas regionines organizacijas – gentis, kurios, kilus išorės pavojui, veikia kaip viena jėga. Kai tarp bendruomenių nusistovi stipresni ryšiai ir susiformuoja nuolatinė jungianti politinė organizacija vadovaujama to pačio vado, galima kalbėti apie vadystes – jau visai artimas valstybei organizacijas. Vadystę galima apibūdinti kaip nedidelę pastovią regioninę politinę organizaciją, kuri apima tik kelias bendruomenes, todėl valdymo funkcija joje dar nereikalauja profesionalaus valdžios aparato. Lietuvos archeologinėje medžiagoje tokių vadų atsiradimą greičiausiai atspindi turtingų diduomenės kapų išsiskyrimas. Vakarų Lietuvoje jie atsirado II a. Žemaitijoje, Šiaurės ir Vidurio Lietuvoje – III–IV a., Rytų Lietuvoje ir Sūduvoje – IV–V a. Vadysčių kūrimosi laikotarpis susijęs su suintensyvėjusia karine veikla – kapuose randama nemažai ginklų.

Vadystės savo ruožtu jungėsi į didesnes pastovaus valdymo aparato neturinčias organizacijas – gentis. Taigi valstybės užuomazga gimė genties viduje. II–IV a. rašytiniai šaltiniai jau fiksuoja tokias baltų gentis, kurios žinomos ir XIII a. rašytiniuose šaltiniuose – tai galindai, sūduviai, galbūt sėliai ir kuršiai.

Baltų žemėse politinės organizacijos stiprinimo poreiką valdymo poreikis organizuoti gynybą nuo IX–X a. susidariusių didelių slavų valstybių – Lenkijos ir Rusios. Iš visų baltų žemių sėkmingiausiai politinę organizaciją plėtojo Lietuva. XII a. ji vis aktyviau ima reikštis Polocko kunigaikščių vidaus kovose, apie ją atsiranda vis daugiau žinių Rusios metraščiuose. Ji vienintelė pajėgė peraugti į didžiąją kunigaikštystę bei apginti savo nepriklausomybę.

Valstybės branduoliu tapo aukštaičių žemės. Pirminė Lietuvos kunigaikštystė buvo viena iš jų. Aukštaitijoje galima priskaičiuoti iki 5 žemių.

Lietuvos vardas pirmą kartą buvo paminėtas Saksonijos šaltiniuose, rašančiuose apie Šv. Brunono mirtį Lietuvos ir Rusios pasienyje. Pastaruoju metu kelta versija, kad Brunono pakrikštytas kunigaikštis Netimeras valdė Lietuvoje, nėra pagrįsta. Patikimiau jį yra sieti su Lietuvos kaimynystėje buvusiomis jotvingių žemėmis. Pa-

krikštijęs Netimerą, Brunonas patraukė į Lietuvą, tačiau žuvo jos pasienyje. Jo gyvenimo aprašymai neatskleidžia, ar tuometinės jotvingių ir lietuvių žemės buvo valstybinio pobūdžio organizacijos. Tačiau nemaži Netimero įgaliojimai bei kelių kapų valdymo hierarchija rodo, kad Netimero kunigaikštystė jau galėjo turėti ir valstybinę struktūrą.

Nuo Vladimiro I laikų per visą XI a. Lietuva juto nuolatinį Rusios spaudimą, bet suintensyvėję kontaktai sudarė sąlygas ir civilizacijai Rusios įtakai, juo labiau kad tarp abiejų šalių užsimezgė politinis ryšys – duoklių mokėjimas. Dėl šių karinių ir politinių santykių Rytų Lietuvoje pradedamos statyti medinės pilys. XI–XII a. Lietuvoje bei gretimose srityse jau atsirado kunigaikščių rezidencijų tipo piliakalniai (tokie kaip tyrinėtuose Mažulonių ar Kaukų piliakalniuose). XIII–XIV a. tokiuose pačiuose piliakalniuose būdavo įrengiamos ir didžiojo kunigaikščio rezidencijos, kuriose jis apsidavė po nuolatinį kelionių per savo valstybę metu (Ukmergė, Palatavys). Tad gali būti, jog tokie piliakalniai nuo pat savo atsiradimo tapo duoklių surinkimo punktais. Pačių pilių priežiūra ir išlaikymas taip pat buvo susijęs su ištisu prievolių kompleksu. Pažymėtina, kad XIII a. viduryje duoklės rinkimas jotvingių žemėse jau buvo pakankamai išvystytas – duoklė rinkta ne tik kiauinių kailiukais, bet ir sidabru, be to, jotvingiams jau buvo įprasta atlikti ir įvairias darbo prievoles, taip pat statyti pilis savo žemėje. Greičiausiai ši prievolių sistema jau nuo XI a. vystėsi į Netimero „karalystę“ panašiose jotvingių kunigaikštystėse.

Pilys buvo kariniai objektai. Vadų iškūrimas jose tiesiogiai susijęs su jų pareiga rūpintis krašto gynyba, kuri tuo metu pasidarė aktualesnė bei sudėtingesnė. Taigi valdžios atstovų persikėlimas į pilis būdavo svarbus žingsnis į profesionalią valdžią. Pilių atsiradimo ryšį su valdžios specializacija netiesiogiai liudija ir socialinės diferenciacijos pagilėjimas šiuo laikotarpiu. Visa tai, kaip ir netrukus prasidėjęs Lietuvos reikšmės augimas, leidžia manyti, kad Lietuvos kunigaikštystė susiformavo ar pradėjo formotis apie XI a.

Pastovios Rusios ekspansijos į Lietuvą centru tapo Polocko kunigaikštystė. Būtent jai priklausė pagrindiniai šios ekspansijos atramos centrai – Minskas ir Iztaslavlis. XI a. Polocko kunigaikštystė labai sustiprėjo ir rodė nemažą savarankiškumą Kijevo atžvilgiu. XI a. – šios kunigaikštystės klestėjimo šimtmetis. Didžioji žygių dalis, kuriuos vykdė patys Polocko kunigaikščiai, mums lieka nežinomi, bet kartais įsikišdavo ir Kijevo didieji kunigaikščiai. 1038-1047 m., kai Mazovijos kunigaikštis Meclavas dėl savarankiškumo kovojo su Lenkijos kunigaikščiu Kazimieru Atnaujintoju, Kijevo didysis kunigaikštis Jaroslavas suteikė pagalbą Kazimierui. Pirmieji jo smūgiai buvo nukreipti prieš Meclavo sąjungininkus jotvingius ir lietuvius: 1038 m. pulta Jotva, 1040 m. – Lietuva, 1041 m. – Mazovija, 1044 m. – turbūt vėl Lietuva, o 1047 m. Meclavas buvo galutinai įveiktas.

XII a. pr. Nestoras „Senujų laikų pasakojimo“ įvade išvardino tautas (gentis), mokėjusias Rusiai duoklę, tarp kurių yra ir lietuviai.

XII a. tarp Polocko kunigaikščių prasidėjo vaidai ir galybė ėmė smukti. Tai Lietuvai atvėrė naujas raidos galimybes. 1130 m. įsiveržęs į Polocką, didysis kunigaikštis Mstislavas ištrėmė į Konstantinopolį mirusio kunigaikščio Boriso Rogvolodo sūnus Rogvolodą Vasilijų bei Ivaną ir užėmė Polocką. Siekdamas pakirsti Polocko kunigaikščių pasipriešinimą. 1131 m. Mstislavas surengė žygį ir į Lietuvą. Jo suburta kunigaikščių koalicija nusiaubė kraštą ug-nimi ir paėmė „daug belaisvių“, tačiau jiems

grįžtant lietuviai sumušė nuo pagrindinių jėgų atsilikusį kijeviečių dalinį. Lietuviai čia veikė kaip Polocko kunigaikščių sąjungininkai, taigi jų ryšiai su Polocku tebebuvo stiprūs. Visi šie neramumai turėjo didinti lietuvių reikšmę, nes už pagalbą kovose jie galėjo reikalauti atpildo.

1140 m. iš tremties Bizantijoje grįžo Borisovičiai, o apie 1146 m. vienas iš jų, Rogvolodas Vasilijus, tapo Polocko kunigaikščiu. Tačiau nuo 1158 m. tarp Borisovičių ir Minsko kunigaikščių Glebovičių įsiliepsnojo kova dėl valdžios. Į šią kovą įsitraukė ir lietuviai. Rinkdamiesi sąjungininkus jie galėjo kelti savo sąlygas. 1159 m. Volodaris Glebovičius „žygiavo, vedamas lietuvių, miškais“, kad gautų jų pagalbą. 1162 m. įvyko lemiamas jo susidūrimas su Rogvolodu prie Gorodeco. Lietuviams padedant Volodaris įveikė Rogvolodą, bet į valdžią Polocke atėjo Vasilkovičiai, iki tol nedalyvavę kovose. Jie tęsė kovą su Glebovičiais ir galiausiai juos įveikė. Lietuviai, atrodo, jau anksčiau juos paliko.

1179 m. kilo konfliktas tarp dviejų kunigaikščių, pretendavusių į Kijevą, Riuriko Rostislavičiaus ir Sviatoslavo Vsevolodovičiaus. Sviatoslavą parėmė daugelis Polocko kunigaikščių. 1180 m. prie Sviatoslavo brolio apgulto Drucko atvyko Polocko kariuomenė, kurios sudėtyje buvo „ir lyviai, ir lietuviai“. Taigi lietuviai tuo metu dar klausė centrinės Polocko valdžios. Šiuo požiūriu yra iškalbingas lietuvių sugretinimas su lyviais. Pastarieji dar XIII a. pr. pažino Polocko kunigaikščio valdžią ir mokėjo jam duoklę.

Visuose XII a. įvykiuose lietuviai pasirodė kaip gana silpna jėga. Jie niekada neveikia savarankiškai, tik remia Polocko kunigaikščius. Visai kitokia padėtis susiklostė 1183 m., kai lietuviai savarankiškai pradėjo rengti didelio masto žygius. Taigi, kodėl Polocko kunigaikščių vaidų fone vos pastebima Lietuva staiga tapo net patiems polockiečiams grėsminga jėga?

XII a. buvo Rusios susiskaldymo metas, tačiau lietuvių ekspansija prasidėjo ne kritiškiausiu jai metu. Bene didžiausia krizė Polocko kunigaikštystės istorijoje buvo Borisovičių ir Glebovičių karas 1158-1167 m., tačiau lietuviai tuo nepasinaudojo. Nepasinaudojo ir neramumais Rusioje 1169 m. bei 1179-1180 m. Kai pastaroji kova pasibaigė Sviatoslavo ir Riuriko duumvirato įteisinimu, Rusios kunigaikščių vaidai kuriam laikui liovėsi. Tačiau kaip tik tuo metu prasidėjo lietuvių ekspansija. Taigi jos priežasties reikia ieškoti ne Rusios silpnėjime, o pačios Lietuvos sustiprėjime.

Polocko kunigaikščių vaidai įtraukė lietuvius į vidaus gyvenimą. Lietuviai galėjo rinktis, kuriai kunigaikščių gruputei paklusti, o tai priklausė nuo atlygio. Jame ir reikėtų ieškoti Lietuvos iškilimo paslapties. Polocko kunigaikščiai lengviausiai galėjo atsilyginti tuo pačiu – karine parama, kurios Lietuvai reikėjo siekiant į savo įtakos sferą įtraukti kaimynines aukštaičių kunigaikštystes. 1159 m. kai Rogvolodas privertė Rostislavą Glebovičių sudaryti taiką, „Volodaris nebučiavo kryžiaus, nes žygiavo, vedamas lietuvių, miškais“. Ir tik po to lietuviai jam atėjo į pagalbą. Taip, besinaudodami Polocko kunigaikščių vaidais, jie dėjo pamatus Lietuvos Didžiajai Kunigaikštystei.

Lietuvos karinės galios išaugimą apie 1183 m. galima paaiškinti tuo, kad į Lietuvos įtaką patekusios kunigaikštystės galutinai susijungė į vieną valstybę. Santykinis Rusios sustiprėjimas po 1180 m. bei naujos ekspansijos grėsmė galėjo paspartinti šių kunigaikštysčių susivienijimą apie Lietuvą. Be to, XII a. II p. veržlią ekspansiją pietinėse ir rytinėse Baltijos jūros pakrantėse pradėjo ir danai. Taigi, viena vertus, santykinai sustiprėjusi Rusia, antra vertus - Danijos ekspansija kėlė grėsmę Lietuvos kaimynams ir vertė juos rūpintis apsauga. Lietuvos valdžiai nebereikėjo daug pastangų įtikinti ar priversti savo kaimynus pasiduoti jos globai.

Tėsinys kitame numeryje

Ar bus ieškoma memorandumo dėl žydų?

Laikraštyje „Kauno diena“ Nr. 276 (15608) 1998.11.25, 21 p. skaitydamas straipsnį „Sugrįžimas“ (apie arkivyskupą J. Skvirecką) akylas skaitytojas turėjo susimąstyti ties tokiu teiginiu: „Jau pirmomis okupacijos dienomis jis su vysk. Brizgiu pasirašė raštą Kauno karo komendantui, protestuodamas dėl okupantų savivalės Lietuvos piliečių žydų atžvilgiu“.

Atrodytų, kad pasirodžius šiai informacijai, Lietuvos „tituluotieji istorikai“ tuo jau pat turėjo griebtis minėtojo dokumento paieškų. Deja, garsieji istorikai bevelija elgtis taip, lyg šios publikacijos iš viso nebūtų buvę.

Mano daugkartiniai kreipimaisi (tiek žodžiu, tiek raštu) į aukščiausius ir autoritetingiausius Lietuvos asmenis, jokių pozityvių rezultatų taip pat nedavė.

Sugebėjau išsiaiškinti, kad nei vienas profesionalus Lietuvos istorikas nėra dirbęs su Vokietijos armijos-vermachto Kauno karo komendanto archyvu. Mano supratimu, mūsų istorijos mokslo korifėjai net nežino, kur šie archyvai apskritai yra... Tuo tarpu Lietuvos gestapo archyvus, esančius Vokietijos mieste Liudvigsburge, tyrinėjo nemažai istorikų iš Lietuvos.

Šių eilučių autorius yra įsitikinęs, kad arkivyskupas J. Skvireckas savo dienoraštyje nemeluoja – jis iš tikrųjų (kartu su didele grupe Lietuvos inteligentų) yra pasirašęs tokį raštą.

Žinau, kas buvo memorandumo sumanytojas (arba bent vienas iš sumanytojų). Kaune dar yra bent vienas gyvas liudininkas, prisimenantis, kaip buvo renkami parašai. Yra ir keliadešimt žmonių, girdėjusių bene paskutiniojo šio rašto signataro viešą pasakojimą.

Esu įsitikinęs, kad visi šie pasakojimai įgautų prasmę tik tada, jeigu minėtasis dokumentas būtų surastas. Tam reikia įtraukti aukščiausius Lietuvos pareigūnus (paieškai reikės, žinoma, ir kažkiek lėšų).

Tačiau svarbiausia, kad būtų noras tokią paiešką vykdyti. Juk prieš didelį norą visos biurokratinės kliūtys neatsilaikys.

Chaim'as BARGMAN'AS
gidas profesionalas, istorijos mėgėjas,
Kaunas

P. Lukšio g-vė 37-22
LT-49391, Kaunas
tel. (37) - 779948
mob. 8-681-77166

2008 M. BALANDŽIO 26 D. (ŠEŠTADIENĮ) VILNIAUS MOKYTOJŲ NAMUOSE (VILNIAUS G. 39) VYKS SEINIJOS DIENA

PUNSKO „AUŠROS“ LEIDYKLOS 15-METIS

- 11.00 val. – **Seinijos dienos Vilniuje**, etnografinės parodos, Punsco „Aušros“ leidyklos leidinių mugės **atidarymas** (dalyvauja Birutė Jonuškaitė, Seinų apskrities viršininko pavaduotojas Romas Vitkauskas, Jungėnų kapela ir kt.)
- 12.00 val. – Punsco lietuvių kultūros namų (LKN) **klojimo teatro 50-mečio jubiliejus**, knygos „Lošimai kluoni“ pristatymas, Punsco LKN spektaklis pagal Žemaitės dramą (dalyvauja knygos sudarytoja rež. Jolanta Malinauskaitė-Vektorienė).
- 14.00 val. Mažonoje salėje – Sigito Birgelio **nuotraukų albumo „Punsco parapija 1597-2007“ pristatymas ir fotoparodos atidarymas** (dalyvauja albumo autorius, poetas Vladas Braziūnas, „Aušros“ leidyklos direktorius Romas Vitkauskas, koncertuoja Jungėnų kaimo kapela;
- 16.00 val. Šv. Kotrynos bažnyčioje – **susitikimas su Punsco ir Seinų krašto lietuviais** (dalyvauja Lenkijos lietuvių įstaigų, organizacijų lietuviškų mokyklų vadovai).

PROGRAMOJE:

1. Broniaus Makauskos knygos apie Lietuvos partizanus anonas.
2. Punsco Kovo 11-osios licėjaus choro „Pašėsupiai“ koncertas.
3. Seinų „Žiburio“ mokyklos popmuzikos studijos koncertas.
4. V.K. Svitojaus knygos „Vėl gegužio žiedai“ pristatymas ir Jungėnų kapelos koncertas.

PARODOS

Punsco ir Seinų krašto etnografinė paroda.

Sigito Birgelio nuotraukų paroda, skirta Punsco parapijos 410 metų jubiliejui.

*Punsco „Aušros“ leidykla
Vilniaus mokytojų namai*

RĖMĖJAI: Punsco savivaldybė, Seinų „Žiburio“ mokykla, Punsco LKN, Punsco Kovo 11-osios lietuvių licėjus

Atkelta iš 1

Muziejus laikraštyje (Nr. 15)

Kazimiero Simonavičiaus „Didysis artilerijos menas“

Prieš 358 metus Vilniaus universiteto auklėtinis lietuvis Kazimieras Simonavičius Amsterdame lotynų kalba išleido knygą „Didysis artilerijos menas. Pirma dalis“ (lotyniškai - „Artis Magnae Artilleriae Pars prima, studio et opera Casimiri Siemienowicz, Egitus Lithuani, olim artilleriae Regni

Poloniae...“). Labai greitai šią knygą išsivertė prancūzai, anglai, vokiečiai, olandai. Europos mokslininkai gerai suprato lietuvių veikalo reikšmę ir svarbą. „Didysis artilerijos menas“ - pirmoji pasaulyje knyga, pateikusi daugiapakopės raketos ir raketinės artilerijos sukūrimo

teoriją bei brėžinius. K.Simonavičių galima laikyti raketinės technikos išradėju. Nenuostabu, kad šį iškilų Lietuvos žmogų bando savintis ir lenkai, ir baltarusiai.

Apie 1600 metus gimusio K.Simonavičiaus biografija iki galo nėra ištyrinėta. Lietuvos istorikų nuomone jis gimė Raseinių krašte, baltarusiai tvirtina jį gimus Vitebske. Pats K.Simonavičius knygos dedikacijoje apie save parašė tik tiek, kad jis - Lietuvos bajoras. Karališkosios artilerijos aktų fragmentuose K. Simonavičiaus pavardė pirmą kartą aptinkama 1646 m. sudarytame „Karūnos Artilerijoje tarnaujančių asmenų sąrašė“. Čia jis paminimas kaip artilerijos inžinierius. Spėjama, kad apie 1648-uosius metus, karalius Vladislovas Vaza K. Simonavičių paskyrė artilerijos vado pavaduotoju.

K.Simonavičiaus mokslinimu rūpinosi Lenkijos kancleris J.Osolinskis. Jam padedant, lietuvis iš karaliaus gavo lėšų studijoms Olandijoje. Čia K.Simonavičius ir išleido svarbiausią savo gyvenimo veikalą, kuris išgarsino jį visame pasaulyje.

K.Simonavičiaus knyga sudaro 5 skyriai. Knygoje - 305 puslapiai teksto, 206 - paveikslų (figūrų brėžinių) ir daug įvairių lentelių. Ilustracijų autorius - pats K.Simonavičius.

Pirmas skyrius skirtas patrankų kalibrui, jų konstrukcijai ir pritaikymui. Antrame skyriuje nagrinėjama parako ir kitų artilerijoje naudojamų medžiagų technologija.

Idomiausias ir vertingiausias yra trečias veikalo skyrius. Jame pateikta raketų gamybos vystimosi XVII a. apžvalga ir nagrinėjama mokslininkų teorinių bei eksperimentinių darbų esmė. Aptariama daugiau kaip 20 paraku užtaisomų raketų pavyzdžių, jų gamyba ir savybės. K.Simonavičius knygoje aprašė ir paties sukurtas naujo tipo raketas, pagrindė savo iškeltą idėją

apie paprastų ir sudėtingų raketų (su uodega ir be jos), tarp jų ir daugiapakopių, veikiančių po vandeniu ir lynais varomų, naudojimą, konstravimo ir technologinius gamybos principus. Svarbiausia, kad K.Simonavičius viską grindė matematiniais skaičiavimais ir fizikos dėsniais.

Ketvirtame skyriuje rašoma apie įvairius sviedinius ir prietaisus, naudojamus pramogoms (dirbtinis ugnis, fejerverkus) bei karo tikslais (granatas). Paskutiniame veikalo skyriuje randame žinių apie karinius įrengimus, pirotechnines mašinas, fontanus ir kt.

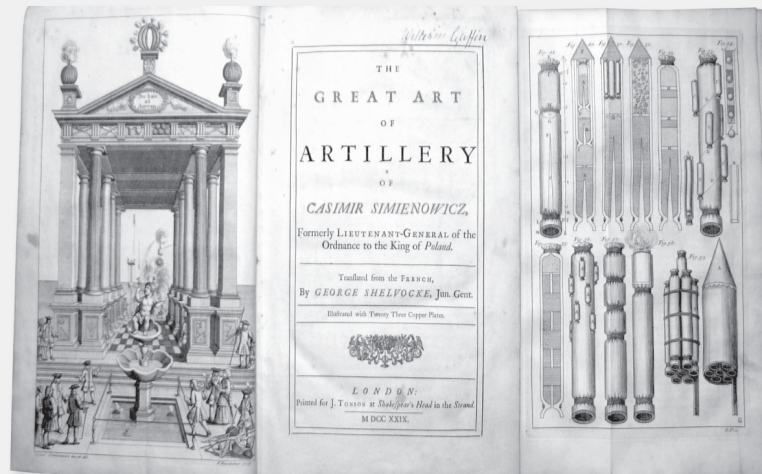
Nėra išlikęs ar iki šiol nesurastas K. Simonavičiaus veikalo antrosios dalies rankraštis.

Paskutinės žinios apie K. Simonavičių mus pasiekia iš 1651 m. Būtent tais metais jis pasirašo dedikaciją savo veikalo prancūziškame leidime. Spėjama, kad po to jis greitai mirė, tačiau kada ir kur, nežinoma.

K. Simonavičiaus veikalo vertimas lenkų kalba išleistas tik 1963 m., tačiau lietuviško vertimo iki šiol neturime. Knyga dar tik verčiama į lietuvių kalbą.

Trakų istorijos muziejus įsigijo 1729 m. Londone J. Tonsono (J.Tonson) leidykloje leistą K.Simonavičiaus knygą. Ji yra versta ne iš lotyniškojo originalo, o iš prancūziško leidimo. Vertė Džordžas Šelvokas (Georg Shelvock). Lietuvoje yra tik keli K.Simonavičiaus knygos egzemplioriai, todėl Trakų istorijos muziejus pelnytai didžiuojasi vertingu eksponatu ir su juo supažindina lankytojus.

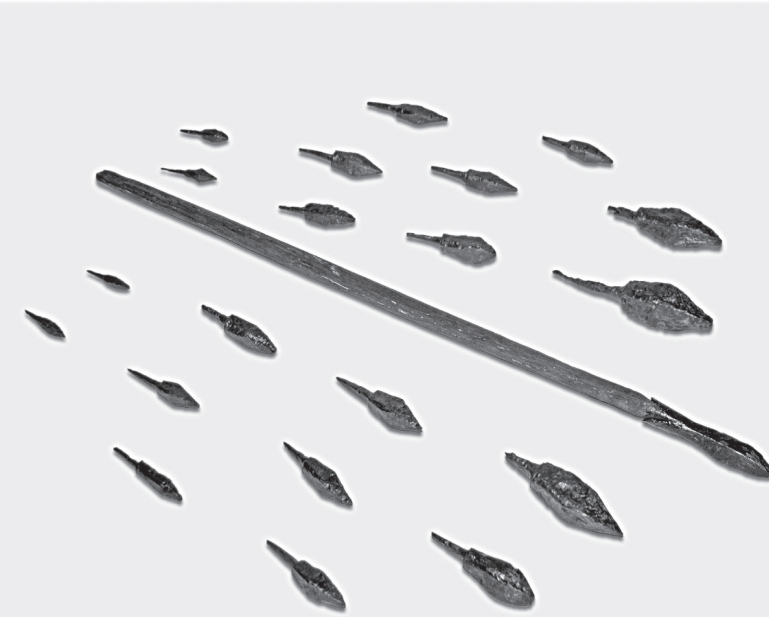
Direktorius pavaduotojas mokslui Vydas Narvidas

K.Simonavičius. Didysis artilerijos menas. Londonas, 1729. Foto V.Narvidas

Ekspонатų pamatysite „Sakralinio meno“ ekspozicijoje, Kęstučio g. 4, Trakuose, Pusiasalio pilies teritorijoje buvusio Dominikonų vienuolyno koplyčioje. Darbo laikas: 10.00-18.00. Išeiginė-pirmadienis ir antradienis.

Muziejus laikraštyje (Nr. 14)

Arbaletų strėlė ir ir strėlių antgaliai. Foto O.Ševeliov

Arbaletų strėlė

Ankstyvaisiais viduramžiais arbaletas Vakarų Europoje buvo mažai naudojamas. Jis išpopuliarėjo tik nuo XII a. Lietuvoje arbaletas pradėtas naudoti XIII a. Ankstyviausias šiuo laikotarpiu datuojamas arbaletų strėlės antgalis rastas Mažulonių piliakalnio tyrinėjimų metu. Dabar arbaletų strėlių antgalių Lietuvoje rasta virš 2000 vienetų, nemažą jų kolekciją turi ir Trakų istorijos muziejus. Eksponuojami įtvėriamieji antgaliai iš Senujų Trakų piliavietės, datuojami XIV a. pabaiga ir siejami su kryžiuočių puolimais. Jie yra rombinio arba keturkampio skersinio pjūvio, įvairių dydžių - nuo visai mažų 3,5 cm iki masyvių 10,7 cm ilgio - skirtų pramušti sunkiems šarvams. Dažniausiai strėlių antgaliai randami pilių, piliakalnių bei piliaviečių teritorijoje, atliekant archeologinius tyrimus. Daugelis jų randama su išlikusiais didesniais ar mažesniais medinių kotelių fragmentais. Tačiau dėl skirtingos metalo bei medžio konservavimo metodikos didesnioji dalis medinių kotelių liekanų sunyksta, o į rinkinius patenka tik geležiniai antgaliai.

Trakų istorijos muziejuje saugoma vienintelė Lietuvoje sveika arbaletų strėlė su antgaliu. Dar 1978 m. vietinis gyventojas Steponas Jalaveckas, dirbdamas savo darže, durpių sluoksnyje, rado gerai išlikusią 48,7 cm ilgio strėlę. Antgalis yra įmovinis, rombinio skerspjūvio, galvutė - lapo pavidalo, 8 cm ilgio, sveria 35 g. Tokios formos strėlių antgaliai yra ganėtinai reti. Kotelis pagamintas iš uosio arba ąžuolo. Strėlės radimo vieta - vadinamoji Klebono pelkė (ten tada buvę Trakų gyventojų daržai), nutolusi per 500 metrų nuo Trakų Pusiasalio pilies pietrytinio bokšto. Vargu, ar ši

strėlė galėjo būti paleista nuo pilies gynybinių įtvirtinimų, nes net ir arbaletu su plieniniu lanku šūvis nesiekė 500 m. Kaip jau minėta, strėlė aptikta ne archeologinių tyrimų metu, todėl tikslus jos datavimas yra sudėtingas. Analogiškų strėlių antgalių rasta Trakų pusiasalio pilyje. Tyrinėjimų autoriai šiuos radinius datuoja XIV a. antrąja puse, taip pat sieja su 1383 m. rašytiniuose šaltiniuose minimu pusiasalio pilies puolimu. Tų metų vasarą Vytautą rėmę kryžiuočiai apgulė Trakų pilį, ir po kelių savačių ją paėmė. Kaip rašė Vygandas Marburgietis savo kronikoje: „Mūrinės sienos buvo griauamos bombardomis su tokia jėga, jog jos subyrėjo į dulkes kaip liepos lapai“. Vytautas apgriautoje pusiasalio pilyje paliko kryžiuočių igulą, o pats pasitraukė. Tuomet šią pilį puolė Jogailos kariuomenė vėl panaudodama apgulamąsias mašinas ir baslių svaidykles. Apsiaustis truko beveik 6 savaites, mūrai buvo taip apgriauti, jog juos gynę kryžiuočiai jau nepajėgė atsilaikyti ir paliko pilį. Be to, kitą naktį pati savaime nuvirtė 17 m sienos atkarpa, užmušdama nemažai šalia stovykklavusių Jogailos kareivių. Per šiuos puolimus stipriai nukentėjo ir pusiasalio pilis, ir didelė miesto dalis. Matyt, netoliese rastą arbaletų strėlę, kuri galėjo nukristi į Bernardinų ežero pakrantės pelkę ir nuskęsti, reikėtų datuoti tuo pačiu laikotarpiu.

Archeologas Oleg Ševeliov

Ekspонатų pamatysite „Sakralinio meno“ ekspozicijoje, Kęstučio g. 4, Trakuose, Pusiasalio pilies teritorijoje buvusio Dominikonų vienuolyno koplyčioje. Darbo laikas: 10.00-18.00. Išeiginė-pirmadienis ir antradienis.

„VORUTOS“
KULTŪROS PRIEDAS
RYTŲ LIETUVAI

2008 04 12 Nr 21 (29)

Lietuviškas baras

„Vilnijos“ draugijos dvidešimtmetį minint

Juozas Maceika

Vincas Martinkėnas

JAV tarptautinėje mugėje dalyvavo ir Vilniaus krašto lietuvių sąjungos išeivijoje nariai Eugenija Bulotienė ir Lidija Mingėlienė

Evaldas Gečiauskas

Rimantas Klimas

„Vilnijos“ draugijos švenčių skyrius 1997 m. Iš kairės pirmas Evaldas Gečiauskas, iš dešinės pirmas - Stasys Trepšys

Nesikeičiant ir kartais net blogėjant padėčiai Vilniaus, Šalčininkų rajonuose, akad. A.Tyla atkreipė dėmesį, jog draugijai tenka rūpintis ir tais reikalais. Vienas pirmųjų draugijos raštų buvo LKP CK sekretoriui L.Šepečui dėl rytų Lietuvos švietimo reikalų, kurį pasirašė draugijos tarybos nariai K.Garšva, P.Gaučas, A.Gorodeckis, M.Laurinkus, G.Songaila. A.Gorodeckis „Gimtajame krašte“, o V.Martinkėnas „Tarybiname mokytojuje“ išspausdino straipsnius, kad Lietuvos tautiečiams neleidžiama mokytis ir melstis buvusią gimtąją, dabartinę gimtąją ir valstybinę kalbą. 1988 m. gegužės 3 d. LKP aktyvistų Pedagoginiame institute įkurta Lenkų kultūros draugija (vėliau tapusi Lenkų sąjunga Lietuvoje ir Lenkų rinkimų akcija) minėtų straipsnių autoriams, draugijos nariams organizavo didžiulį spaudimą ir atsiskyrė nuo Lietuvos kultūros fondo, prie kurio pradžioje buvo įsikūrusi ir „Vilnijos“ draugija. Pažeidžiant Lietuvos Respublikos Konstituciją ir įstatymus lietuvių kilmės paprastai kalbantys Lietuvos lenkai iki šiol už Lietuvos mokesčių mokėtojų pinigų prievarta mokomi lenkiškai ir skiepijama jiems lenkų tautybė. Draugija atkreipė visų švietimo ministrų ir valdžių dėmesį, kad Europos Sąjungoje, Amerikoje tautinės mažumos savo kalbos mokosi savarankiškai, o registruoti Lenkų rinkimų akciją ir gaivinti okupacijų padarinius yra nesusipratimas.

Draugijos nariai daug prisidėjo patvirtinant Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos ir kitus įstatymus, atkuriant ir stiprinant Lietuvos Respubliką, paleidžiant jos Konstitucijos nesilaikiusias Vilniaus, Šalčinin-

Izidorius Šimelionis

kų rajonų ir Visagino savivaldybės, abipus sienos atkuriant ir plečiant lietuviškas mokyklas, minint valstybines šventes, leidžiant literatūrą. Daugelis draugijos narių buvo ir Lietuvos Sąjūdžio nariai, dirbo svarbiausius jo darbus dėl rytų Lietuvos kultūros.

1988 m. rudenį Mokslų akademijos salėje draugija organizavo didelį susirinkimą, palaikantį valstybinės kalbos įvedimą. Nė labai norėta duoti salės, bijant, kad „vėl neįsikurtų koks nors Sąjūdis“.

Draugija kūrėsi Lietuvos kunigaikščių rūmų vietoje (tada buvo „Talkos“ klubo patalpos buv. Pionierių rūmuose). Vėliau dirbta Mokytojų namuose, Vytauto Didžiojo gimnazijoje (Jakšto g. 9). Pagal įstatus šis pastatas yra draugijos buveinė, 1931 m. už Lietuvos valstybės ir JAV lietuvių pinigų nupirkta Vilniaus krašto lietuvių organizacijoms. Istorinis pastatas buvo jau du kartus perparduotas nelygi žinomiems asmenims ir jų UAB. Tai, ką lietuvių organi-

Prie Vilniaus apskrities administracijos pastato. Iš kairės pirmas Bronius Saplys, trečias Kazimieras Garšva ir Tautos fondo valdybos pirmininkas Jurgis Valaitis

zacijos galėjo išlaikyti net prie Lenkijos okupacijos, naikina Lietuvos Respubliką. Draugija negalėjo likti ir buv. Lietuvių namuose, J. ir M. Šlapelių muziejuje.

Draugija nelengvomis sąlygomis atliko daug Tėvynei svarbių darbų, kurie aprašyti „Vorutoje“, „Lietuvos aide“, „Lietuvių godose“, „Valstiečių laikraštyje“, „Tėviškės žiburiuose“ ir kitur. Mūsų pastangomis buvo Lietuvos radijo laida „Vilnijos rūpesčiai“, išleista 10 knygų apie rytų Lietuvą. Dirbame kartu su Vilniaus krašto lietuvių sąjunga išeivijoje, Lietuvių švietimo draugija „Rytas“, Lietuvos Sąjūdžiu ir kitomis Lietuvai lojalioms organizacijomis. Paminint Lietu-

vių mokslo draugijos šimtmetį (žr. „Mokslas ir gyvenimas“, 2008, Nr. 3. p. 2) mokslų akademijos prezidentas rašė: minime metines „draugijos, kurios reikšmę sunku pervertinti, kurios poveikį jaučiame ir dabar, kurios įkūrėjams turime būti dėkingi už tai, kuo buvome ir kuo tapome, už tai, kad neišnykome likimo skersvėjų verpetuose, kad neištirpome ne kartą užlieti galingų ir grėsmingų lemties bangų ir kad, nepaisant klaidų ir klystelių, kančių ir negrįžtamų praradimų, tikėjome ir tebetikime šviesia mūsų tautos, mūsų valstybės ateitimi“.

Kazimieras GARŠVA

Vilniaus dienoraštis

(1915.XII. 26 – 1919.XI. 26)

Kun. Pranas BIELIAUSKAS

Tėsinys. Pradžią Nr. 23 2007

Gegužės 3 diena. Tarybos bute Šventės komisijos posėdis. Pirmininkas S. Kairys, sekretorius K. Grajauskas. A. Žmuidzina- vičius pateikė iškilmių projektą: 1) iš Tarybos būstinės paskelbiamas Lietuvos Nepriklausomybės aktas, 2) eisena į Katedrą šventinti vėliavą, 3) vėliavos pakėlimas Gedimino kalne. Vakare Didžiajame teatre vaidinimas (tik ne Lukiškių aikštės būdoje). Nutarta vaidinti „Pajautą“ ir su nedideliais pakeitimais „Sugrįžo“. Papuošti Tarybos namą, Katedrą ir Pilies kalną.

Lenkai languose išstatė savo „paukštį“. Patys pasipuošę kokardėlėmis.

Gegužės 31 diena. Centro komitete prieglaudų globėjų bei vedėjų posėdis. Svarstyta, kaip geriau dalyvauti iškilmingoje Dievo Kūno procesijoje per miestą. Ceremonmeisteris kun. Antanas Cichonskis siūlė- bažnytines procesijas sustatyti vienoje grupėje, antroje vidurinių mokyklų ir trečioje pradžios moklų mokinius. Tokiu būdu lietuvių suskaidyti, kad jie negalėtų tokioj sumaišty pasireikšti. Lietuviai nutarė laikytis vienoje vietoje susispietus visų procesijų priešaky.

Birželio 2 diena. Dievo Kūno procesija. 10 val. pamaldas laikė pontifikas kun. K. Michalkevičius, pamokslą sakė kan. K. Liubėnas. Chorui vietoj kun. T. Brazio dirigavo kun. J. Jaškevičius²⁶². Paskutinę respnsoriją giedodami (klerikai ir keli civiliai) taip skandalingai suklydo, kad net man buvo gėda stovėti prie tokio choro. Kaip K. Liubėno pamokslas („nie mamy wojska do obrony siebia – zle z nami“²⁶³), taip ir šūkliai gatvėse ištieti („Panie, ratuj, bo giniemy“, „Bože, daj nam wytrwa“, „Bože, zbaw Polskę“²⁶⁴ ir kt.) desperatiškai šaukė. O vėliava! Vienoje jos pusėje erelis, Vytis ir „Bože, daj nam jedność“²⁶⁵, kitoje – „Bože, oświeć nas“²⁶⁶ ir Vytis.

Mokyklų mokiniai giedojo daugiausia „Bože, coś Polskę“, „Ojczyznę wolność racz nam wrócić, Panie“²⁶⁷. Kai kurios drąsios lietuvaivės patarė jiems giedoti „racz wyrócić, Panie“²⁶⁸. Šv. Jono mokyklos mokiniai trimitavo ir giedojo „Bože, coś Polskę“. Aiškiai matėsi, kaip lenkai labiau kėlė lenkiškumą negu tyrą Dievo garbinimą. Reikia pastebėti, kad ir baltgudžiai bene pirmą kartą buvo viešai procesijoje pasirodę su savo prieglauda „Zolak“. Lietuviai savo nuostata išlaikė.

Birželio 5 diena. Vilniaus skyriaus patalpose įvyko informacinis Liaudies sąjungos²⁶⁹ susirinkimas. Daugiausia dalyvavo iš Rusijos grįžusiųjų. Susirinkimą pradėjo kun. Draugelis²⁷⁰. Pirmininkavo kun. kan. J. Kukta, sekretoriavo Valaitė. Perskaityti

Liaudies sąjungos įstatai. Priekaištus bei paklausimus padarė A. Stulginskis, dr. M. Reinys, Misevičius. Valaitė perskaitė pranešimą apie Liaudies sąjungos veiklą Rusijoje, nuveiktus darbus - išleido kalendorių ir brošiūrėlių, parėmė leidžiant „Vadą“²⁷¹, dažnai rengė paskaitas, Liaudies sąjungos komisija daug prisidėjo prie lietuvių grįžimo į Lietuvą, 7 vietose veikė vakariniai kursai, juos lankė 700 žmonių, keturklasę mokyklą – 40, tris mėnesius liaudies universitetą lankė per 300 žmonių.

Išrinkta penkių žmonių komisija (kun. Draugelis, Misevičius, Valaitė, dr. M. Reinys, A. Stulginskis), kuri peržiūrės įstatus ir juos pateiks valdžiai registruoti.

Birželio 10 diena. Lietuvos iškilmių komisijos posėdis. Komisijos pirmininkas S. Kairys atsistatydino iš pareigų nes, tarybos prezidiumas patvirtino komisijos nutarimą, kad visos registruotos draugijos–kuopos turi dalyvauti lietuvių iškilmėse, o S. Kairys nebegali pakęsti „tikiybinių–klerikališkų“ (jo žodžiai) draugijų.

Birželio 17 diena. Į pašventintą vėliavą, kalamos trys viny: auksinė, sidabrinė ir geležinė - Splendor, Virtus–pietas, Potentia²⁷².

Birželio 19 diena. Vakare apie 9 val. prie valdytojo K. Michalkevičiaus namų vartų sustojo automobilis. Išlipo apie aštuonis vokiečius. Duėjo sargybą prie vartų, du kieme, kiti nuėję į jo butą perskaitė lotynų kalba parašytą kaltinimą ir liepė rengtis vykti į Vokietiją. K. Michalkevičius susidėjęs į lagaminėlį kiek baltinių apie 11 val. kun. Z. Levicko²⁷³ lydimas išvažiavo.

Dėl šio įvykio lenkai kaltino lietuvių, atseit šie įskundę valdytoją. Pasak lietuvių, valdytoją išvežė dėl to, kad jis leidęs lenkiška demonstracija, nešti lenkiškas tautines vėliavas, giedoti „Bože, coś Polskę“, nes tai esą nukreipta prieš Lietuvos valstybę, o kartu ir prieš Vokietijos kaizerį; taip kiršinamos tautos.

Birželio 20 diena. Šiandien pietavau valgykloje. Sumokėjau 2 m. 50 pf. Rytą vakarą turėjau po gabalėlį rūkytų lašinių. Nuotaika kiek sugedusi.

Birželio 23 diena. Lenkai agituoja rinkti aukšą ir išpirkti iš vokiečių kun. K. Michalkevičių.

Beje, vakar „Tėvynės Sargo“²⁷⁴ redakcijoje (Vilniaus g. 22) vyko uždaras inteligentų susirinkimas pasitarti, kokių griebtis priemonių atsispirti prieš bolševikus, besiveržiančius į Lietuvą, kurie, be abejo, ir įsiverš. Dalyvavo kun. M. Krupavičius²⁷⁵, J. Kukta, K. Čibiras, V. Jezukevičius, A. Stulginskis, Misevičius, V. Endziulaitis²⁷⁶, Stasiūnas, O. Mačiokaitė, L. Gira, P. Grajauskas, Bagdonas²⁷⁷ ir kt.

Po vieno kito pasisakymo prieita prie išvados, kad nedelsiant visi lietuviai katalikai turi burtis į katalikiškas organizacijas, kurios turi kontaktuoti su lenkais katalikais ir bendrai kovoti su bolševizmu.

Vilniuje trūksta gyvesnių teatrų su deklamacijomis, paskaitomis, viešai negvildenamas darbininkų klausimas ir t.t. Nutarta stengtis šiuos trūkumus pašalinti.

Isteigti visuose Lietuvos kreizamtuose²⁷⁸ Liaudies sąjungos komitetus. Suburti visus gyventojus į stiprią Liaudies sąjungą.

Žemaičių vyskupui vizituojant savo dieceziją daryti rinkliavą paremti krikščioniškas organizacijas.

Birželio 23 diena. Salomėja Skarelytė girdėjo, kaip prel. K. Baika Katedroje per pamokslą sakęs: „Litwini nienawidzą polaków“²⁷⁹. Visų Šventųjų bažnyčioje kunigas pasakė per pamokslą: „Litwini zjedli jednego księdza“²⁸⁰.

Birželio 25 diena. Šiandien prelatas J. Hanusevičius sukvietęs į vyskupijos salę visus Vilniaus kunigus pasakė kalbą ir pranešė, kad nesant valdytojo K. Michalkevičiaus, Kapitulos posėdy jis išrinktas Kapitulos vikaru ir valdytoju.

Birželio 26 diena. Buvo kalbėta, kad reikia viešbučio–bendrabučio.

Birželio 27 diena. Iš Voronežo grįžo 1300 mokinių ir mokytojai.

Vasarį pirkau butelį spirito už 16 marčių. Iš jo padariau net 3 butelius.

Liepos 14 diena. Sekmadienis. Lietuvių draugijos nukentėjusiems dėl karo šelpti Centro komiteto reikalams Katedroje rinkau aukas. Surinkau 70 m. 05 pf.

Vakar gardžiai valgiau pietus, surengtus Tarybos nutarimo, rinkti Lietuvos karaliumi kunigaikštį Urachą (Virtembergo) ir suteikti jam „Mindaugo II“²⁸¹ vardą, proga.

Rugpjūčio 6 diena. Šiandien Šv. Mikalojaus salėje įvyko grįžusiųjų iš Rusijos inteligentų uždaras susirinkimas. Svarstyti Savitarpio kasos įsteigimo, kooperatyvų ir klubo reikalai, tuos dalykus ištirti išrinkta komisija. Kun. V. Jezukevičiaus pasiūlymui pirkti kooperatyvams baldų už 15000 marčių pritarta. Man atrodė, kad būtų geriau už tuos pinigus pirkti prekių jau esamiems kooperatyvams.

Rugpjūčio 7 diena. Šios dienos mano darbai: iki 9 val. Katedroje; nuo 9 iki 2 val. dirbau Komitete. Pietūs. 4.30 - 5 val. popiet Katedroje litanija; 6.30 val. Linartui²⁸² su žmona, Šimoliūnui su draugais parodžiau Katedros įžymybes. 7 val. išklasiau išpažinties Veronikos Gegečkienės iš Šeduvos ir 10 metų vaiko iš Žaslių prieglaudos „Savič“ ligoninėje besigydančių. Priėmiau kooperatyvo „Laimės“ dviejų dienų kasą.

Hano viešbutyje gėriau arbatą pas kun. P. Baltušką²⁸³, atvykusį iš Nemunaičio, dalyvavo agronomas J. Tubelis²⁸⁴, kun. dr. V. Zajančauskas ir Skrebutis su žmona.

Plačiai sklinda gandai, kad Paulius Hindenburgas jau yra miręs, tačiau ši žinia spaudoje neskelbiama.

Vokiečiai tampa atlaidesni, ir mūsų kiaušes vis rekvizuoja.

* 1918-ųjų rugpjūtis.

Šiais metais Darsūniškio parapijoje ėjo tokie laikraščiai: „Tėvynės Sargo“ 50 egz., „Dabarties“ 6 egz., „Vienybės“²⁸⁵ (anksčiau 20) 8 egz., „Aido“ 5 egz., „Pavasario“²⁸⁶ 5 egz., „Ūkininko“²⁸⁷ 5 egz., „Darbo balso“²⁸⁸ 1 egz.

Mokyklų valdiškų - 2 ir kelios slaptos. Choras nebologas. Klebonas kun. Jonas Masiulis²⁸⁹.

Spalio 18 diena. Kažkas yra pasakęs, kad gyvename labai įdomiais laikais. Kokia bus Pasaulinio karo Europoje baigtis, dar nežinia. Valstybės braška, karališki sostai siūbuoja. O mažosios tautos nekantriai laukia geresnės ateities. Mūsų Tėvynė Lietuva paskelbta nepriklausoma su sostine Vilniumi. Vokietija tą faktą pripažino. Lenkai gi iš to tyčiojasi ir sako, kad lietuviai neturi inteligentijos, nebus kam šalies valdyti. Vilnius – tai lenkų ir Lenkijos miestas ir turi būti prie jos prijungtas. Lietuviai dėl tokių jų kalbų pyksta.

Užvakar buvau nuėjęs pas lenkų Szmidienę pasiteirauti, ką lenkai mano apie dabartinę padėtį ir kokios nuotaikos jų pačių. Ji džiūgaudama man pasakojo, kad Lenkija po šio karo gaus tiek, kiek net pati nesitikiėjo gauti, kad dabar prasidės sukilimai, streikai. Vilniuje bolševikai jau susiorganizavę ir turi paskyrę liaudies komisarą P. Eidukevičių²⁹⁰; kad vokiečius vakarų fronte smarkiai muša. Ir tai būtų gerai, kad dar

geriau juos pakultų ir visiškai palaužtų.

Man įdomiausia, kad popiežius vyskupijos valdytoją K. Michalkevičių paskyrė Vilniaus vyskupu ir net Lietuvos krašto kardinolu. Šv. Tėvas tyčia iškirtęs vokiečiams pokštą dėl K. Michalkevičiaus išvežimo į Vokietiją.

Lietuviai tvirtai tiki, kad Vilnius bus Lietuvos sostinė. Tik visus ima nerimas, kad lietuviai dar jokios valdžios neturi, ir pradžios mokyklos visos uždarytos.

Šiandien Lietuvių gimnazijos trejų metų sukakties minėjimas²⁹¹. Šv. Mikalojaus salėje skaitlingas lietuvių susirinkimas. Sakoma prakalba, groja gimnazijos orkestras, giedamas Lietuvos himnas, deklamuojamos eilės, monologas ir žaidimai.

Lenkai kitą sekmadienį rengia dideles demonstracijas. Miesto namai turi būti papuošti; ruošia paskaitas apie buvusius Lenkijos sukilimus ir kaip juos dabar surengti; Katedroje iškilmingos pamaldos. Po pamaldų bus eisena į Gedimino kalną. Tėn nuleis vokišką vėliavą, iškels lenkišką. Pavedžiau K. Daunorui ir J. Talmontui suorganizuoti lietuvių „klausytojų“ skirtingose bažnyčiose pasiklausyti „pamaldžių pamokslų“.

Šv. Teresės atlaidų dieną Aušros Vartų bažnyčioje kun. B. Oleščiukas sakydamas pamokslą ragino visus melstis, kad Vilnius neatitektų tam, kam nepriklauso. Šiems jo žodžiams, ne minčiai, irgi pritariame, kad Vilnius buvęs lietuvių lietuviams ir atitektų. Tėduoda Viešpats galybių!

Šv. Jurgio bažnyčioje kun. (S. Macejevičius²⁹²) sakydamas pamokslą moksleivijai pasakė: „Būkite pasiruošę kiekvieną valandą stoti kariuomenėn“.

Spalio 19 diena. Vakare 7 val. susirinkome valgykloje, Dominikonų g. 12. Visi sutartinai pripažino, kad reikia eiti į visas bažnyčias pasiklausyti lenkiškų pamokslų dėl „narodowe święto“²⁹³.

Paskirstėme šitaip: į Katedrą eis Jurgis Linartas; Šv. Stepono bažnyčia - Andrius Mičiūnas; Šv. Jono - Juzė Stulginskaitė; Aušros Vartų - Laurinaitis; Visų Šventųjų - Pijus Grajauskas; Dominikonų - Emilė Valterytė²⁹⁴; Šv. Jokūbo - Matas Bagdonas; Šv. Mykolo - Jonas Tamulevičius; Šv. Baltramiejaus - Budrys; Šv. Rapolo - Stašys²⁹⁵; Bernardinų - Zimkus; Misijonierių - Ona Matulaitytė; Šv. Jurgio - Černeckaitė; Šv. Petro ir Povilo - Bronė Jocytė; Šv. Onos - Petronė Šičkaitė; Jėzaus Širdies - Petras Insoda²⁹⁶.

J. Talmontas pasiklausė, kaip pasielgti, jei lenkai lietuviams prisegtų gatvėje savo ženkliukus? Kai kas patarė mesti žemėn, kiti būti atsargesniems, kad kailin negautų už lenkiškų ženklų išniekinimą. Laurinaitis yra pasiryžęs eiti į jų paskaitas pasiklausyti „naujienu“.

Vakare 4.30 val. atskubėjęs į Katedrą kun. Liubėnas zakristijoje rado Valdytoją prel. J. Hanusevičių ir prel. A. Savickį vyresnįjį²⁹⁷ susibūrusius kampelyje paslapčia besitariančius. Inspektorius K. Liubėnas išsitraukęs iš kišenės raštą perskaitė. Tie atidžiai išklause snapus nuleidę. Tai truko 25 min. Zakristijonas presbiterijoje stato gėlių puodus, puošia altorių. Viena kita moterėlė, atlindusi į zakristiją klausinėja, ar bus rytoj procesija.

Kitą dieną anksti rytą eidamas į Katedrą dairausi, ar neplevėsuoja jau lenkų vėliava kalne. Bet ne. Visa dar įprasta. Katedra irgi tuščia. Man beeinant į sakyklą sakyti 8 val. lietuvišką pamokslą vaikinais Mašinskienės įsaky- mu atnešė į zakristiją apie penkias vėliavas, pastatė kampan. Katedroje pasirodo po kelis žmonės su ženkleliais. Po 10 val. pradėjo gausiau rinktis. Privedė mokinių ir sustatė eilėmis su vėliavomis. Erelis, štandarai²⁹⁸ šalia jo. Prel. J. Hanusevičius aspersiją²⁹⁹, įprastą ir bažnyčioje priimtą, praleidžia dėl „didelės kamšaties“. Vargonams ir orkestrui pritariant klierikai gieda Vitto³⁰⁰ mišias „Exultet“. Į suolus susėda prel. K. Baika, A. Savickis, P. Volodzka, kan. J. Kukta, J. Ušila, K. Liubėnas, S. Maciejevičius, S. Jasinskis³⁰¹, taip pat J. Stecke- vičius³⁰², K. Zacharzevskis, I. Olšanskis, J. Alchimavičius³⁰³, B. Jelenkis³⁰⁴.

Tėsinys kitame numeryje

Šventovės statyba Jūrėje

Dr. Aldona VASILIAUSKIENĖ, Vilnius

Pradėti kloti Jūrės koplyčios pamatai. 2005 m. liepa Onos Stankevičienės ir dr. Juozo Banionio nuotraukos

Atkelta iš 1 p.
gaivinta Šventovės statybos idėja. To siekė ano meto liudininkai, pedagogai ir kraštiečiai. Šia idėja domėjosi ir istorikas doc. dr. Juozas Banionis, augęs ir mokėsis Jūrėje ir dabar nepamiršantis vaikystės miestelio. Tačiau jai įgyvendinti reikėjo atgauti sklypą, o tam kliudė faktinių dokumentų stoka. Siekiant atgauti kadaise bažnyčios statybai skirtą sklypą itin pasitarnavo J. Banionio intensyvios paieškos archyvuose. Lietuvos centriname valstybės archyve rastos Marijampolės apskrities Kazlų valsčiaus bylos, kur tarp daugybės dokumentų 2000 m. buvo surastas minėto valsčiaus posėdžio protokolas – sprendimas Nr. 3 (LCVA. F 1361, Ap. 1. B. 347. L. 77–79), kuriame už fiksuota, kad bažnyčios statybai išskirtas žemės sklypas.

Turėdamas dokumentus 2001 m. Kazlų Rūdos parapijos klebonas Tadas Vallianas (Tadeus Vallian), remiamas savivaldybės tarybos, ypač mero Valdo Kazlo, atgavo bažnyčios statybai kadaise išskirtą sklypą. Turėdama sudegintus dokumentus Kazlų Rūdos savivaldybės taryba 2003 m. vasario 26 d. posėdyje nusprendė patvirtinti parengtą detalų planą 15 000 m² sklypui suformuoti parko ir koplyčios statybai Jūrės miestelyje (Kazlų Rūdos seniūnijoje), Kazlų Rūdos savivaldybėje (sprendimas Nr. 25–4).

Kilniai idėjai pritaria Vilkaviškio vyskupija

JE Vilkaviškio vyskupas Rimantas Norvila buvo dėmesingas atvykusiems jūriečių atstovams ir pritarė jų idėjai. 2004 m. spalio 11 d. Vilkaviškio vyskupijos kurija Kazlų Rūdos savivaldybei leido statyti koplyčią: „Atsižvelgiant į Jūrės miestelio gyventojų prašymą, leidžiamame Kazlų Rūdos savivaldybės, Jūrės miestelyje, t.y. Kazlų Rūdos parapijoje, statyti naują katalikų koplyčią, kuri tarnautų miestelio tikintiesiems“. Dokumentą (Raštas Nr. 304) pasirašė Vilkaviškio vysk. R. Norvila ir generalvikaras teol. dr. kun. Arūnas Poniškaitis.

Vyskupijos siūlymu būsimos šventovės projektinius brėžinius parengė marijampolietė architektė Rima Žvaliauskienė. Po svarstymo kurijoje juos dar turėjo patvirtinti gausybė įvairiausių institucijų (tą liudija doc. dr. J. Banionio asmeniniame archyve saugomas specialus aplankas, skirtas Jūrės miestelio koplyčiai. „Kazlų Rūdos savivaldybė. Jūrės miestelio koplyčia“).

Jūriečių iniciatyvinė grupė, kun.

Ignas Plioraitis ir jų veikla

2002 m. Jūrės miestelio katalikų pastangomis (pagrindiniai iniciatoriai doc. dr. J. Banionis ir mokytoja Ona Stankevičienė) susikūrė 12 asmenų darbo grupė (ją patvirtino parapijos klebonas): Juozas Banionis, Zita Dilienė, Vidmantas Čekaitis, Algimantas Juronis, Juozas Neverauskas, Kastytis Pikūnas, Vaidas Stanaitis, Ona Stankevičienė, Vitas Svajūnas, Džiuljeta Šopienė, Natalija Varna-

girienė ir Ona Ūsienė. Iniciatyvinės grupės idėjinį vadu tapo Kazlų Rūdos Švč. Jėzaus Širdies bažnyčios altarista kun. Ignas Plioraitis, kuris pasiūlė prieš kuriant Šventovę pirmiausia būsimajame šventoriuje pastatyti kryžių.

Kiekvienam iniciatyvinės grupės nariui teko dalintis bendra rūpesčių našta ir prisiminti įsipareigojimus.

Kryžiaus statyba būsimajame šventoriuje. Mokytojos O. Stankevičienės rūpesčiu, jūriečių Juozo Neverausko (paaukojo medienos), Valento Ulevičiaus, Algirdo Jurkonio, Kastyčio Pikūno, Juozo Stankevičiaus ir kitų dėka pastatytas dailininko Vyto Apučio sukurtais kryžius. 2004 m. lapkričio 6 d. jį pašventino klebonas T. Vallianas. Išskilmėse dalyvavo kun. I. Plioraitis, kalbėjo Kazlų Rūdos savivaldybės meras V. Kazlas, klebonas T. Vallianas, urėdas Albertas Zdanavičius, doc. dr. J. Banionis. Mokytoja Gražina Narbutienė parengė kompoziciją apie Lietuvą – kryžių šalį. Jaunieji jūriečiai skaitė poezijos posmus apie tėvynę, keletą giesmių atliko miestelio giesmininkai.

Koplyčios techninio projekto darbai. Pašventinus kryžių, 2004 m. lapkričio 22 d. Kazlų Rūdos savivaldybės tarybos posėdyje nutarta patenkinti Jūrės miestelio katalikų atstovų ir Kazlų Rūdos parapijos klebono prašymą dėl Jūrės miestelyje ketinamo statyti koplyčios pastato techninio projekto finansavimo bei skirti puspenktą tūkstančio litų tam projektui paruošti (2005 m. birželio 30 d. užbaigti koplyčios techninio projekto darbai).

Lėšų telkimas. Dar rengiant projektą pradėta ieškoti lėšų koplyčios statybai. Pirmuosius įnašus padarė minėtos komisijos nariai, norėdami paskatinti turtingas įmones aukoti statybai. Jais pasekė ir vietos gyventojai. Tačiau to neužteko. Todėl minėtos Jūrės katalikų iniciatyvinės darbo grupės iniciatoriai kreipėsi į kai kuriuos laikraščius prašydami dvasininkų, tikinčiųjų, verslininkų bei visų geros valios žmonių finansinės paramos. Gautos lėšos pagreitino statybos pradžią.

Skelbiama šventovės statybos pradžia ir titulas. 2005 m. liepos 15 d. dalyvaudant Vilkaviškio vyskupijos kancleriui mons. kan. Juozui Pečiukoniui, tuomečiam Kazlų Rūdos parapijos klebonui T. Vallianui, kun. Ignui Plioraičiui, iniciatyvinės grupės nariams ir miestelio gyventojams buvo pašventinti Jūrės koplyčios pamatai. Vyskupijos kancleris, pritariant tikintiesiems, iškilmingai įvardijo būsimąją šventovę Dievo Gailestingumo vardu. Šis titulas pasirinktas neatsitiktinai. Istorikas doc. dr. J. Banionis ir kun. I. Plioraitis ne kartą kalbėjo ir diskutavo dėl būsimosios šventovės titulo. Dievo Gailestingumo vardą lėmė keletas faktų bei istorinių aplinkybių. Pirmiausia norėta pagerbti popiežių Joną Paulių II (1921–2005). Dera priminti, kad Šventasis Tėvas Jonas Paulius II įvedė Dievo Gailestingumo kultą, kuris Jėzaus pageidavimu pagal Faustinos regėjimus švenčiamas pirmąjį sekmadienį po Kristaus prisikėlimo. Vienuolė sesuo Marija Faustina Helena

Kovalska (1905–1938) plačiau žinoma sesers Faustinos vardu. Pagal jos regėjimus 1931 ir vėlesniais metais dailininkas prof. Eugenis Kazimierovskis 1934 m. birželį Vilniuje baigė tapyti Dievo Gailestingumo paveikslą.

Žinoma, kad Šventųjų skelbimo kongregacijos dekretu 1968 m. sausio 31 d. s. Faustina pradėtas Beatifikacijos procesas, o 2000 m. balandžio 30-ąją Romoje ji kanonizuota – paskelbta Šventąja.

Pažvelgus į datą straipsnio pradžioje ir tik ką paminėtąsias, galima pastebėti, kad koplyčios statyba rūpintis beveik tuo pačiu laiku, kai s. Faustina matė regėjimus bei buvo pradėtas tapyti Dievo Gailestingumo paveikslas. O sklypas statybai išskirtas praėjus vos keleriems metams, kai buvo nutapytas minėtasis paveikslas.

Galbūt todėl ir statybą lydėjo Dievo malonė ir stebuklai: Dievo Gailestingumo koplyčios Jūrėje sienos iškilo per neįtikėtinai trumpą laiką. Darbai pradėti nesukaupus didžiulio, panašioms projektams būtino kapitalo, statybinių medžiagų. Tačiau Dievo pagalba jie vyko sparčiai – medžiagų nepritrūko. Medieną suaukoko vietos gyventojai, turintys nuosavo miško, ypač gausi girininko Juozo Neverausko parama; pinigų skyrė bendrovės „Girių bizonas“ (5 000 Lt), „Ginilas“ (2 500 Lt), akcinė bendrovė „Lietuvos geležinkeliai“ (3 000 Lt). Koplyčios stogo dangai lėšas paaukojo akcinė bendrovė „Kazlų Rūdos Metalas“.

Šventovės varpas, vargonai, paveikslai, vitražai, kryžius, Kryžiaus kelio stotys

Dera pabrėžti dar keletą svarbių momentų Dievo Gailestingumo šventovės statyboje. Mecenatams pradedant buvo įsigytas varpas, elektriniai vargonai, nutapyta Dievo Gailestingumo paveikslas kopija, piešiama Švč. M. Marijos paveikslas, esančio Marijampolės Mažonoje Bazilikoje, kopija bei išdrožtas altoriui kryžius.

Varpas. Lietuvoje šiuo metu nėra profesionalių varpų liejykų - šio amato paslaptys perduodamos iš kartos į kartą, o sovietmetis Lietuvoje iš viso nutraukė tokias tradicijas. Tad Vilkaviškio vyskupijos kancleris mons. J. Pečiukonis pasiūlė doc. dr. J. Banioniui kreiptis į Vengrovą (Vęgrovo) miestelyje (tarp Balstogės ir Varšuvos) nuo 1920 m. veikiančią Kruševskių (Kruszewski) liejyklą. Jai vadovauja šeimos tėvas Adomas, o meną lieti jau įsisavina ir sūnus Wojciech. 2006 m. kovo pabaigoje jiedu ir atgabeno doc. dr. J. Banionio užsakytą varpą. Varpe - Dievo Gailestingumo paveikslas siluetas. Po juo įrašas „Jėzau, pasitikiu Tavim!“. Paveikslas šone – kreipimasis į Dievo Motiną „Sveika Marija, Malonės pilnoji!“ bei romėniškai įrašyti varpo liejimo metai – MMV, t. y. 2005 (2005 m. lapkričio pabaigoje buvo užsakytas varpas, be to, tais metais pradėta šventyklos statyba). Visas išlaidas varpui (liejimas, pristatymas) – apie 6 000 litų – paaukojo vienas iš pagrindinių koplyčios statybos iniciatorių doc. dr. J. Banionis. Tai puikus pedagogo, mokslininko pavyzdys, liudijantis kilnias mokslo ir religijos sąsajas bei tyrinėtojo dėmesį ir rūpestį savo vaikystės miesteliui.

Elektriniai vargonai į Jūrės koplyčią atkeliavo iš Amerikos. Vargonų mecenatai – netoli Bostono Bridgewater miestelyje gyvenantys Rita Jurkšaitė-Jagminienė ir jos vyras Romualdas. Ponia Rita – suvalkietė iš Vinčų, netoli Sasnavos (Marijampolės apskritis). Jos tėtis buvo Vinčų geležinkelio stoties viršininkas. 1944 m. su paskutiniaisiais karo pabėgėliais ir jų šeima pasitraukė į Vakarų. P. Ritos vyras – mokytojas. Jis kilęs nuo Tryškių (Žemaitija). R. ir R. Jagminai išaugino tris sūnus. Gyvendami toli nuo Lietuvos labai jos ilgisi, svajoja sugrįžti, tačiau pastarojo meto situacija - politinės, ekonominės ir dvasinės krizės peripetijos - baidina. Tad jie vis atidėlioja priimtą galutinį sprendimą.

Dar okupacijos metais atvykusi į Lietuvą, p. Rita susirado vaikystės draugę Genovaitę

Jasukynienę. Prasidėję susirašinėjimais tęsiasi ir šiandien.

P. Ritos šeima labai džiaugėsi atgimstančia Lietuva, o dar labiau buvo nustebinta ir pamaloninta sužinojusi, kad Jūrėje, netoli jos gimtųjų Vinčų, statoma koplyčia. Atidžiai sekė spaudą, informuojančią apie atliekamus darbus, žinojo apie kreipimąsi aukoti jos statybai. Tad jos šeima irgi nutarė prisidėti prie dvasingumo kėlimo Lietuvoje – šventovės Jūrėje įrengimo – padovanoti elektrinius vargonus. 2006 m. gegužės pabaigoje elektriniai vargonai „Teatre with Genie“ buvo atplukdyti į Klaipėdą, iš kurios p. Genovaitės vaikaitis Artūras Jasukynas automobiliu atgabeno į Jūrę.

R. ir R. Jagminių dovanos – elektrinių vargonų - dėka Dievo Gailestingumo koplyčioje skambėsiančios giesmės jaudins ne vieno širdį, o šie kilnūs mecenatai liudija, kad išeivijos lietuviai yra pasiryžę prisidėti prie mūsų dvasingų darbų.

Paveikslai. Jūrės Dievo Gailestingumo šventovę turėtų puošti mažiausiai du paveikslai: Dievo Gailestingumo ir Švč. M. Marijos. Pirmąjį dailininkas Vytautas Žilionis iš Kauno piešti pradėjo dar prieš 2005 m. Kalėdas. Jį užbaigė tik 2006 m. vėlyvą pavasarį, o birželio pabaigoje atvežė į Jūrę. Paveikslą mecenavo gydytoja, literatė, bajoriškos kilmės žemaitė, kilusi iš Grūšlaukės (Kretingos valsč.) p. Aldona Ivaškevičiūtė-Blazienė. Ji jau keletą pastarųjų dešimtmečių savo gyvenimą sieja su Jūrės miesteliu. A. Blazienė daug nusipelnusi Jūrei: nei vienas renginys neįsivaizduojamas be jos dalyvavimo, dvasingų kūrybos posmų, nuosirdžių sveikinimų bei palinkėjimų, puoselėjančių dvasingumą. Šia nauja dovana ji tikisi paskatinti jūriečių dėmesį Dievo Gailestingumui.

Antrasis – Švč. M. Marijos – paveikslas minėtosios mecenatės sesers dailininkės Eugenijos Ivaškevičiūtės (iš Kauno) iniciatyva bei lėšomis baigiamas tapyti ir šįmet gegužę pasieks Jūrę.

Vitražai. Malonią staigmeną šventovei paskyrė Kauno dailės instituto magistrantė Rasa, vadovaujama dėstytojo Artūro Rimkevičiaus. Jie sukūrė baigiamąjį darbą – du originalius vitražus, kuriuos padovanojo Jūrės šventovei. Vitražai, kuriuose įkūnyti pagrindiniai krikščionybės simboliai, skirti presbiterijos langams.

Kryžius ir Kryžiaus kelio stotys. Jais pasirūpino Kazlų Rūdos parapijos dvasininkai. Dabartinio klebono (jis ir Marijampolės dekanas) kun. Gintaro Kuliešiaus užsakyta liaudies meistras Kazimieras Martinaitis išdrožė menišką, 1,5 m dydžio Kryžių su Kančia, skirtą centriniam altoriui. Šiam tikslui buvo panaudotos Kalendos lėšos, surinktos Jūrėje.

Meniškos Kryžiaus kelio stotys – barėljefai atkeliavo iš Lenkijos. Jas Dievo Gailestingumo šventovei padovanojo kun. Ignas Plioraitis.

Koplyčios statybai neabejinga ir Lietuvos Vyriausybė

Iniciatyvinė darbo grupė džiaugiasi Dievo Gailestingumo šventovės statyba Jūrėje ir mecenatų dovanomis. Į kryptingą bei planingą šventovės statybos eigą atkreipė dėmesį ir Lietuvos Vyriausybė. Grupė 2005 m. pabaigoje kreipėsi į savo atstovą Seime Vytautą Draugelį, mielai sutikusį tarpininkauti prašant lėšų koplyčios statybos darbams užbaigti. Kreipimasis į Lietuvos Respublikos Vyriausybę sulaukė teigiamo atsako.

2006 m. balandžio 19 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 1607 „Dėl lėšų skyrimo“ 26 punktas (iš 36) skelbia: „Kazlų Rūdos savivaldybei – 50 tūkst. litų Kazlų Rūdos Švč. Jėzaus Širdies parapijos Jūrės miestelio koplyčios statybos darbų išlaidoms iš dalies padengti“. Nutarimą pasirašė tuometis Ministras Pirmininkas Algirdas Brazauskas ir finansų ministras Zigmantas Balčytis (Valstybės žinios, 2006. Balandžio 22 d. Nr. 44. P. 50-51).

Pagarba krašto šviesuoliams

Petras IVANOVAS, Zarasai

Šiais metais M. K. Čiurlionio fondas inicijavo projektą, „Atraskime ir išsaugokime savo krašto vertybes“. Prasmingas šio projekto renginys įvyko Zarasų krašto muziejuje. Rajono bendruomenei surengtas vakaras buvo skirtas žymaus ežerų krašto patrioto, dailininko, ilgamečio M. K. Čiurlionio muziejus direktoriaus Petro Stausko atminimui. Gausiai jį susirinko zarašiškai ir jų svečiai.

Zarasų krašto muziejaus direktorė Irena Pošienė pasidžiaugė, kad nuostabiame ežerų krašte gerbiamas ir mylimas Petro Stausko atminimas.

Nuotaikingai vakarą vedė Vilniaus jaunimo teatro aktorius ir režisierius, žemietis Algirdas Latėnas. Jis gražiai kalbėjo apie savo kraštą, apie Petrą Stauską skambėjo Antano Vienažindžio, Pauliaus Širvio eilės. Aktorius priminė Maironio žodžius apie unikaliu gamtos grožiu apdovanotą žemę: „Zarasų kraštas ...kas įkvėpimo čia neieškojo“.

Stauskų šeima glaudžiai susijusi su 1863 metų sukilimu Lietuvoje. Šis sukilimas nubloškė jų giminę į tolimosios Rusijos Samaros gubernijos Tolovkos kaimą. Čia 1919 m. birželio 20 dieną gimė dailininkas Petras Stauskas. Jo prosenelė Rožė Stauskaitė buvo aktyvi sukilimo dalyvė, už tai atsidūrė toli nuo tėvynės. Tačiau lietuvių kaimuose lietuviybė buvo puoselėjama. 1922 m. su šeima trejų metų Petras grįžo į Lietuvą, į tėvų žemę – Jaskoniškių kaimą, Zarasų apskrityje. Dusetose lankė pradžios mokyklą, vėliau Antalieptės progimnaziją, o 1939 m. baigė Rokiškio J. Tumo-Vaižganto gimnaziją, kurioje 1935-1939 m. turėjo puikų piešimo mokytoją Praną Simanavičių. Po to Kauno karo mokykloje mokėsi paskutinėje aspirantų laidoje, čia mokėsi ir tapytojas Algirdas Petrulis. 1940 m. sėkmingai įstojo į Kauno dailės institutą. Po to perėjo mokytis į Dailės akademiją Vilniuje. Kadangi gerai piešė, buvo iš karto priimtas į antrą kursą. Tačiau lemtis buvo negailestinga. 1941 m. birželio 14 d. rytą visus sumanymus nutraukė areštas ir tremtis. Jis atsidūrė net už Uralo, Gulago lageriuose. Dveji metai lagerio baisumų. 1943 m. buvo paleistas, kadangi paaiškėjo, kad pateko per klaidą. Vėliau Petras Stauskas buvo mobilizuotas į 16-ąją lietuviškąją diviziją Balachnoje. Fronto keliai nuvedė jį per visą Lietuvą iki Tauragės, prie Katyčių ties Tilže buvo sužeistas. Tačiau Antrasis pasaulinis karas jam nesibaigė. Dar teks kariauti su japonais. Kariniu ešelonu pervažiavo visą Sibiro platybę pro Baikalą iki Vladivostoko. 1946 m. kaip antro kurso studentas buvo demobilizuotas ir tęsė dailės studijas Vilniuje. Baigęs studijas dirbo Kauno srities Meno skyriaus viršininku,

1951 m. buvo paskirtas Kauno valstybinio M.K. Čiurlionio dailės muziejaus direktoriumi. Juo dirbo iki 1988 metų. Ir tarybiniais metais Petras Stauskas dirbo nuoširdžiai, dirbo Lietuvai. Jo dėka išliko viena svarbiausių Lietuvos kultūros, ypač meno, paveldo saugyklų. Ji buvo ne tik išsaugota, bet ir sukaupta daug paveldo turtų.

Iškiliu žemiečiu nuoširdžiai džiaugėsi Zarasų rajono meras Arnoldas Abramavičius. Prisiminė kraštiečių ir žinomas šio krašto dailininkas, Dusetų galerijos direktorius Alvydas Stauskas. Jis gimė ir pradėjo kurti tame pačiame Jaskoniškių kaime, kur ir Petro Stausko šaknys. Alvydas Stauskas pasakojo, kad daugiausia įtakos jam turėjo šis kraštietis, tik jo dėka jis susiejo savo gyvenimą su menu, daile. Alvydas Stauskas pasakojo, kad prieš keletą metų prie Dusetų–Obelių kelio, netoli Jaskoniškių pastatytas koplytstulpis, kuris primena tremtinius Stauskus, 1863 m. sukilimo dalyvius, dailininką Petrą Stauską. Šis koplytstulpis žymi visos Stauskų giminės tėviškę – Jaskoniškių kaimą, dar vadinamą Stauskynę.

Aktyviems rajono kultūros paveldo, istorijos puoselėtojams suteikti Zarasų krašto šviesuolių vardai. Jų nusipelnė kraštotyrininkė, poetė Stanislava Kirailytė iš Antazavės kaimo, pusę amžiaus paskyręs Zarasų krašto istorijos tyrinėjimui, rajono Garbės kraštotyrininkas Juozas Nemanis, etnografinės kultūros puoselėtoja Rima Vitaitė. Šviesuolio vardą pelnė ir Petras Stauskas. Jo nominacijos įteiktos našlei Aldonai Stauskienei. Grupė nusipelnusių kraštui žmonių taip pat buvo apdovanota garbės raštais ir atminimo dovanomis. Svečiai turėjo galimybę susipažinti su dviem parodomis: Stausko akvarelių paroda, sukomplektuota Alvydo Stausko, bei Vilniaus vaikų ir jaunimo dailės mokyklos auklėtinių akvarelių paroda „Žemės spalvos“. Jų darbeliai sukurti naudojant natūralius augalinius dažus. Tarp apdovanotųjų kompozitorius Faustas Latėnas, Vilniaus valdovų rūmų atstatymo fondo valdybos pirmininkas Algirdas Vapšys, Kauno M. K. Čiurlionio nacionalinio dailės muziejaus direktorius Osvaldas Daugelis ir kiti žmonės, palikę ryškų pėdsaką šiame krašte. Surengta ir muzikinė programa. M. K. Čiurlionio fondas pristatė jaunosius talentus, Lietuvos muzikos ir teatro akademijoje studijuojančius talentingus atlikėjus Justą Šerveniką (fortepijonas) ir Rimvydą Savicką (klarnetas), kurie atliko klasikos kūrinių. Gražiai buvo sutiktas ir Zarasų kultūros centro folkloro ansamblis „Seluona“, kuris puoselėja šio krašto paveldą jau du dešimtmečius.

Autoriaus nuotr.

Petro Stausko našlė Aldona ir provaikaitė Garbėlė

Zarasų krašto šviesuolio nominacijas Juozui Nemaniui, Garbės kraštotyrininkui, įteikia rajono meras Arnoldas Abramavičius

Brangiausio iškilaus Zarasų krašto žmogaus Jaskoniškių (Stauskynės) kaimo žmonės - vakaro dalyviai, kurie puikiai ir šiandien mena šį žmogų

Kalba Zarasų krašto šviesuolė, etninės kultūros puoselėtoja Rima Vitaitė

Zarasų folkloro ansamblis „Seluona“

Lietuvos sąjūdžio istorija

Per Lietuvą 1988 metais žengė Persitvarkymo sąjūdis

Dr. Juozas ČAPLIKAS, Vilnius

Jono ČESNAVIČIAUS nuotr.

*Suvažiavime kalba ses. Nijolė Sadūnaitė**Tęsinys. Pradžia Nr. 4*

1988 m. spalio mėn. 27 dieną įvyko Lietuvos kūrybinių sąjungų partinių organizacijų bendras atviras partinis susirinkimas, svarstęs „Ideologija ir kultūra“. Po diskusijų priėmė išsamų nutarimą, kuriame pabrėžiamas būtinas Lietuvos suvereniteto įgyvendinimas ir kūrybinių sąjungų statuso pakeitimas. Kiekviena kūrybinė sąjunga rengia ir tikslina savo įstatus, savarankiškai numato būdus pasenusiam centralizmui įveikti, tikslina esamų ir steigiamų fondų egzistavimo principus. Meno plėtra visuomenėje nepavaldi ūkiskaitos dėsniams. Valstybė privalo remti savo lėšomis kūrybinių sąjungų veiklą, turinčią principinės reikšmės visuomenės humanitarizavimui. Nuostolingus, bet būtinus leidinius, dailės, teatro, kino meną finansuoti iš valstybės biudžeto. Nutarime pabrėžiamas nepasitenkinimas kultūros ministerijos vadovybės ligšioline veikla, neatitinkančia dabartinių tautos kultūros interesų. Ypač stipriai akcentuojama savarankiškų ir tiesioginių tarptautinių ryšių galimybė laikyti kūrybinių sąjungų tolesnės veiklos būtina sąlyga.

Sukurti meno sričių studentijos, pedagogų, mokslininkų, atlikėjų, perspekty-

vaus kūrybinio jaunimo studijų bei kūrybinio stažavimosi užsienyje sistemą. Siekti tarptautinių ryšių respublikinio įteisinimo ir finansavimo garantijų, pasisakyti prieš tokių federacijų valstybės organų veiksmus, kuriais būtų siekiama pažeisti savarankiškų ir tiesioginių Lietuvos kūrybinių sąjungų, jų padalinių ir kultūros įstaigų, atskirų menininkų tarptautinius ryšius. Buvo pasiūlyta pertvarkyti draugiją „Tėviškė“ į savarankišką tautinės kultūros instituciją. Visiškai pritarti tokiai Lietuvos Konstitucijos nuostatos dėl lietuvių kalbos valstybingumo redakcijai, kuri pateikta AT Prezidiumo 1988 m. spalio mėn. 6 d. nutarime ir pasiūlyti AT sesijai lapkričio 17 d. priimti ją be pataisų. Remti kalbos draugijų ir entuziastų pastangas saugoti gimtąją kalbą ir kelti jos kultūrą.

Priimtame nutarime pabrėžiamas būtinumas aktyviai palaikyti Lietuvos persitvarkymo Sąjūdžio Lietuvos švietimo sistemos savarankiškumo ir nacionalumo atkūrimo idėjas. Remti respublikos aukštųjų mokyklų autonomijos siekį. Skatinti humanitarinės kultūros diegimą sustiprinant meninių disciplinų dėstymą visų lygių mokyklose. Pasiūlyta aktyviai prisidėti prie stalinizmo, stagnacijos faktų atskleidimo,

Jono ČESNAVIČIAUS nuotr.

Viename iš Sąjūdžio mitingų

Jono ČESNAVIČIAUS nuotr.

Mitingas Katedros aikštėje

sukauptos faktinės medžiagos eksponavimo ir publikavimo, fiksavimo kino bei televizijos priemonėmis. Teikti visokeriopą paramą atstatant sugriautus tautos paminklus, įamžinant memorialines vietas, iškilusių Lietuvos asmenybių atminimą.

Vienbalsiai priimtas nutarimas labai konkretus, praktiškai apimantis visas kultūrinio gyvenimo sritis. Per visą labai platų nutarimą vilnija pagrindinė mintis, kad visuose renginiuose turėtų dominuoti meilė Tėvynei ir ideologinis aspektas niekada nenustelbtų meninio.

Visada buvo pasiryžusių kovai

Ir vis dėl to norėtusi nors porą minčių paminėti iš šio istorinio rašytojų susirinkimo. Konservatorijos prorektorius J. Antanavičius, kritikuodamas tuometinės LKP dėl atsilikimo nuo pertvarkos ir atgimimo, pasakė, kad būtų apmaudu, jei mums ateityje tektų svyruoti, blaškytis, besirenkant tarp partinės drausmės principų ir tautinių, patriotinių jausmų... Antraip, jei stovėsime nuošalyje, tik stebėsime – liksim ant kranto ir savo raudonais bilietais mojuosim tolstančiam tautos laivui. Rašytojas J. Apyžius plačiai kalbėdamas apie būtinybę ne tik mitinguoti, bet ir dirbti, pritardamas A. Brazausko novatoriškam kursui, aštriai polemizavo dėl respublikos nacionalinį orumą įžeidžiančių antrųjų sekretorių „generalgubernatorių“ skyrimo.

Analizuojant nuotaikas LKP viduje akivaizdu, kad ten visada buvo Lietuvos nepriklausomybės ir socialdemokratinė idėjų šalininkų, tuometine terminologija tariant, nacionalistų ir revizionistų, pažymi B. Genzelis. Šios nuotaikos prasiskverbė ir į Kompartijos vadovybę (K. Glaveckas, J. Bulavas, J. Vaišnora). Šiam sluoksniui priklausė ir žymūs Lietuvos kultūrininkai bei mokslininkai: J. Apyžius, K. Baršauskas, V. Bubnys, J. Kubilius, Č. Kudaba, A. Maldonis, Just. Marcinkevičius, J. Matulis, E. Mieželaitis, J. Noreika, V. Petkevičius, V. Statulevičius ir kiti. Čia paminėtas Kauno politechnikos instituto rektorius K. Baršauskas. Jis įtikinėjo būsimus inžinierius stoti į TSKP, sakdamas, kad tik tapę įmonių vadovais, jie pajėgs pristabdyti svetimą antplūdį į Lietuvą. Jo auklėtiniai parengė regioninį pramonės vystymosi planą – atsisakė pramonės koncentravimo dideliuose miestuose, o tai pristabdė krašto rusinimą. Žymiausių Lietuvos intelektualų, kuriems buvo nesvetimas tautinis jausmas ir suverenitetas, priklausymas TSKP leido plėtoti tautinę kultūrą. Tie žmonės pirmieji ir pakilo į kovą už Lietuvos Atgimimą (B. Genzelis, „Lemties posūkis“, 1999).

O panašiai mąstančių buvo daug visose aukštosiose, vidurinėse mokyklose, kultūros įstaigose, gamybinuose kolektyvuose ir jų patriotinė veikla didelį vaidmenį suvaidino Sąjūdžio metais. Belieka tik prisiminti vien Baltijos kelią, kuris išjudino visą Lietuvą!

Pabaiga

Ludo VERBIGIAVIČIAUS nuotr.

Lietuvos persitvarkymo Sąjūdžio suvažiavimas Vilniaus sporto rūmuose. 1988 m. spalio 22 d.

Laurų vaikų namai ir mokykla

Valentas ŠIAUDINIS, Vilnius

Laurai – buvęs Sakiškių dvarelis, įsikūręs netoli Neries, Bezdonių sen., Vilniaus r. (buvusiame Nemenčinės valsė.; Nemenčinės, vėliau Vilniaus rajono Bezdonių apylinkėje).

1959 m. Lauruose gyveno 130,¹ 2001 m. – 12 gyventojų.

1929 m. lapkričio 29 d. prelatas Karolis Liubiancas savo dvarelį su 83 dešimtinėmis 1506 kvadratiniais sieksniais žemės padovanojo Vilniaus Marijos krikščionių pagalbos seserų – saleziečių provincijai. Dovaną priėmė Vilniaus saleziečių provinciolė Laura Meozzi (Meoci)³.

Po 1934 m. spalio 30 d. Sakiškių dvarelyje įsikūrė saleziečių – Marijos krikščionių pagalbos seserų vienuolynas. Įrengta koplyčia, kuriai suteiktos parapijos bažnyčios teisės. Prie vienuolyno įsteigti našlaičių namai (kurie 1940 m. rudenį pavadinti vaikų namais), atidaryta privati mokykla.

Tais pačiais metais Sakiškių dvarelis pavadintas Laurais.

1935 m. vasario 28d. Laurų vienuolynas nusipirko dar 6 ha 1855m² žemės. Pirmo sutartį pasirašė Vilniaus saleziečių provinciolė Laura Meozzi (Meoci)⁴.

1938 m. vasarą Vilniaus – Trakų apskrities matininkas išmatavo Laurų vienuolyno žemę. Nustatė, kad vienuolynui priklauso 98ha 6929m² žemės:

70 ha 3458m² miško, 24 ha 5068m² dirbamos, ¹ ha 267m² pievų, 5256m² daržų, 1030m² pelkių, 3254m² vandens telkinių, 670m² griovių, 1 ha 7926m² kelių.

1940 m. spalio 1 d. sovietų valdžia Laurų vienuolyno turta nacionalizavo. 30ha žemės (visą dirbamą ir šiek tiek miško) atidavė vaikų namams, o likusį mišką suvalstybino⁶.

Nacionalizavus vienuolyno turta, vienuolėms Lauruose leista gyventi tik iki 1941m. balandžio 1d., nuo tada jos išsikėlė. Po trijų mėnesių, pasikeitus santvarkai, vienuolės sugrįžo.

1934 m. rudenį Laurų vienuolyno vyresniąja seserimi išrinkta Sofija Sovinska (g. 1899m., vienuole tapo 1928m.). 1935m. vienuolyne gyveno 9 seserys ir 16 postulačių. 1937m. – 20 seserų ir 20 postulačių. 1938m. sausio 1d. iš Vilniaus į Laurus persikėlė salezietė motina Laura Meozzi (Meoci). 1939m. vienuolyne gyveno 25 seserys, 1 postulatė ir 39 noviciatės. Atvažiuodavo kapeilionas ir kunigas – vienuolių nuodėmklausiai. Jie laikydavo pamaldas koplyčioje.

1939 m. Vilniaus kraštą gražinus Lietuvai, Laurų vienuolyne kai kas pasikeitė. 1940m. kovo 1d. vienuolyno, vaikų prieglaudos bei mokyklos vadovu tapo lietuvis kunigas salezietis Jonas Žemaitis, mokslus išėjęs Italijoje. 1940 m. balandžio mėnesį į Laurus iš Italijos atvyko 3 vienuolės salezietės lietuvaitės. (Dar dvi apsigyveno Vilniaus saleziečių vienuolyne).

1940 m. birželio 15 d. sovietams okupavus Lietuvą rugpjūčio mėnesį iš vienuolyno, mokyklos ir vaikų namų vadovo pareigų atleistas kun. Jonas Žemaitis. Į jo vietą paskirtas pasaulietis Justinas Kudaba, g. 1909m., baigęs 2 kursus Lietuvos Vytauto Didžiojo universitete. Pradėjo dirbti dailininkė Domicelė Paulaitytė, g. 1909m., tapybos mokiusis Italijoje.

1940-1941m. pradžioje Lauruose gyveno 30 vienuolių, dirbo 27 samdomos tarnautojos bei darbininkės.

18 vienuolių buvo baigusios tik pradinę mokyklą, 4 – mokytojų seminariją, kitos – gimnaziją ar kelias jos klases.

Iki tol 8 vienuolės (4 iš jų baigusios tik pradinę mokyklą) ir trys pasaulietės (dvi iš jų baigusios irgi tik pradinę mokyklą) dirbo vaikų namų auklėtojomis. Kelios vienuolės, baigusios gimnaziją arba mokytojų seminariją, dirbo mokytojomis ir auklėtojomis.

10 moterų buvo kilusios iš dabartinės Lietuvos teritorijos (9 iš jų - lenkės), 45 – iš dabartinės Lenkijos (6 netgi iš Varšuvos), 1 iš Italijos.

Keletas statistinių duomenų

Mokslo metai	Pradinė mokykla			Progimnazija		
	Mokinių sk.	Skyrius	Dėstomoji kalba	Mokinių sk.	Klasės	Dėstomoji kalba
1944-1945	142	1-4	lietuvių	20	1 ir 2	lietuvių ²²
1945-1946	136	1-4	lietuvių	32	1 – 3	lietuvių ²³
1946-1947	128	1-4	lietuvių	9	1 – 2	lietuvių ²⁴
1947-1948	126	1-4	lietuvių ²⁵	-	-	-
1948-1949	181	1-4	lietuvių ²⁶	-		-

Laurų septynmetė (aštuonmetė) mokykla

Mokslo metai	Mokinių sk.	Klasės	Dėstomoji kalba
1952-1953	167	1-5	lietuvių, lenkų ²⁷
1953-1954	115	1-7	lietuvių
		1-4	lenkų ²⁸
1957-1958	157	1-8	lietuvių, lenkų ²⁹
1958-1959	95	1-8	lietuvių
		1-7	lenkų ³⁰
1959-1960	106	1-8	lietuvių
		1-7	lenkų ³¹
1960-1961	97	1-8	lietuvių
		1-7	lenkų ³²
1961-1962	100	1-8	lietuvių
		1-6	lenkų ³³
1962-1963	104	1-8	lietuvių
		1-7	lenkų ³⁴

1941 m. birželio 22-27d. naciams okupavus Lietuvą, iš vienuolyno, vaikų namų ir mokyklos vadovo pareigų atleistas Justinas Kudaba. Į savo anksčiau turėtas pareigas grįžo seserys vienuolės ir kun. Jonas Žemaitis, kuris grįžus sovietams, 1945 m. rudenį iš darbo atleistas.

1945 m. lapkričio mėnesį emigruojant lenkams, vienuolės su 104 vaikais išvyko į Lenkiją. Apsigyveno Pogrzebień miestelyje, netoli Kotovicų. Lauruose paliko tik vieną seserį — „stebėtoją“—Sofiją Sovinską. Ji kurį laiką gyveno Lauruose, vėliau Sakiškėse, dirbo buhalterė, kaip ir nacių okupacijos metais.

Laurų sanatoriniai vaikų namai

Laurų vaikų namų pastatas buvo dviejų aukštų, medinis. Jame 8 dideli kambariai ir keliolika mažesnių. Pirmame aukšte buvo virtuvė, valgykla, sandėliai, dušas, vonia ... Lauke gilus šulinys. Dabartiniu metu išlikę tik tarnautojų ir darbininkų gyvenamasis namas, kuriame dar gyvena žmonės, ir du ūkiniai pastatai. Vienuolyno - vaikų namų belikę tik griuvėsiai, o mokyklos ir kai kurių kitų pastatų – pamatai. Mat neprižiūrimi ir nesaugomi „nepastebimai“ sunyko.

1940 m. rugpjūčio 31d. vaikų namuose gyveno 245 vaikai, jų tarpe 181 mokyklinio amžiaus. Pagal tautybę – 79 lietuviai ir 166 lenkai.¹⁰

Nuo 1940 m. rudens vaikų namų darbuotojos buvo keičiamos patikimesnėmis sovietų valdžiai. Dar prieš Naujuosius metus auklėtojomis paskirtos: Aldona Kučinskaitė, Vanda Sambarienė, Adelė Tamašauskaitė-Kliučinskienė.

1941m. kovo 14d. medicinos sesele paskirta Antanina Goponskaitė, o 1941m. gegužės 10d. auklėtojomis: Kleofa Bičinskaitė, Felicija Olechnavičiūtė, Joana Sinkevičienė.¹¹

1941m. birželio 1d. (prieš pat Sovietų Sąjungos – Vokietijos karo pradžią) Laurų vaikų namams patvirtinti 44 etatai:

vedėjas (1), vedėjo pavaduotojas (1), auklėtojai (9), med.sesuo (1), sąskaitininkai (2), ūkvedys (1), sandėlininkai (2), daržininkė (1), sargai (3), siuvėjos (2), batsiuvys (1), darbininkės (16), virėjos (2) , skalbėjos¹² (2).

1941-1942m. vaikų namuose gyveno 220 vaikų,¹³ 1943-1944m. – 275 vaikai.¹⁴

1945 m. Laurų vaikų namai tapo sanatoriniais. Į juos iš įvairių Lietuvos vaikų namų buvo priimami gydytis ir mokyti vaikai, sergantys neaktyviąja tuberkuliozės forma.

Pirmuoju pokario sanatorinių vaikų namų direktoriumi vietoj kun. Jono Žemai-

čio 1945 m. rudenį paskirtas Antanas Ruzgas – Sibiro lietuvis, caro ištremtų lietuvių palikuonis, kuris po metų paskirtas Švietimo ministerijos vaikų skyriaus vedėjo pavaduotoju .

Jį pakeitė Antanas Totorėlis, baigęs mokytojų seminariją, kurį 1947m. rugpjūčio 25 d. pikta ranka nušovė prie jo buto.

Tada paskirtas Juozas Saikevičius, Nepriklausomybės kovų dalyvis, baigęs progimnaziją), tarpukariu dirbęs Aukštadvario ir kitų valsčių viršaičiu. 1948m. rudenį iš pareigų atleistas. Mat jis su 6 vaikais, ištvėrusiais tos pačios virvės, per sekliausą vietą brido į kitą Neries pusę riešutauti. Priekyje brido pats direktorius, bet, matyt, upės vagos gerai nežinojo (nors tokiu būdu persikelti per upę buvo įprasta, neatrodė pavojinga), nukrypo nuo seklumos, ir keli vaikai nuskendo.

Po šio įvykio sovietų valdžia ėmė domėtis jo biografija. Sužinoję apie praeitį – suėmė ir įkalino.

Direktoriumi paskirtas Mykolas Martinaitis, Rusijos lietuvis, karininkas, Antrojo pasaulinio karo dalyvis. 1953 m. birželio 17 d. mirė.

Rudenį direktoriumi tapo Kazimieras Borisevičius, (g. 1920 m.), baigęs geografią Vilniaus universitete (buvusio Telšių vyskupo Vincento Borisevičiaus brolio sūnus). Jis Lauruose dirbo nuo 1944 m.rudens, keletą metų buvo direktoriaus pavaduotojas. Jo tėvai jau buvo išvežti. Kai 1955 m. Nemenčinės rajono valdžia apie tai sužinojo, Kazimieras buvo atleistas iš pareigų be teisės dirbti pedagogo darbą. Jis kreipėsi į Lietuvos TSR Aukščiausiosios tarybos prezidento pirmininką Justą Paleckį, mat tuo metu prezidiumas šefavo Laurų vaikų namus.(Pats Justas Paleckis kelis kartus lankėsi Lauruose, žinojo Kazimiero sugebėjimus ir pareigingumą.) Justui Paleckiui tarpininkaujant, Kazimieras buvo perkeltas į tuometinio Vievio rajono Žebartonių mokyklą mokytoju.

Nuo 1955 m. vasaros direktoriumi dirbo Petras Zlatkus, matematikas. Po jo – geografas Mykolas Gabrys.

Paskutinis direktorius – Kazimieras Gedgaudas, baigęs Vilniaus pedagoginio instituto Geografijos – fizinio lavinimo fakultetą. 1968m. vaikų namai buvo uždaryti.¹⁵

Nuo 1944 m. sanatorinių vaikų namų direktoriaus pavaduotoju dirbo Stasys Januševičius, g. 1889 m., Odesos universitete baigęs matematiką. Po Pirmojo pasaulinio karo grįžęs į Lietuvą, mokytojavo Palangoje, vasaromis dėstė mokytojų kursuose. Dėstė ir mokytojui Mečislovui Gedvi-

lui, kuris tarybiniais metais buvo švietimo ministras.(Pokariu ministras Stasiui padės surasti karo metais dingusį aukštojo mokslo diplomą.) Stasys Januševičius buvo iškili asmenybė, eruditas. Mokytojus ragino tobulintis. Jam vadovaujant, kilo mokytojų ir auklėtojų metodinė kvalifikacija. Mirė apie 1970 m.

Kaip anksčiau minėjau, 1934m. pabaigoje Lauruose, prie vienuolyno, atidaryta privati katalikiška pradinė mokykla.Vaikai mokėsi 6 klasių – kambarių, 363m² bendro ploto mokykloje.¹⁶

1934 – 1944 m. mokykla buvo pavaldi vienuolyno viršininkei. Nuo 1944m.

– Vilniaus apskrities, nuo 1950 – Nemenčinės rajono, nuo 1962 – Vilniaus rajono švietimo skyriui.

Kai 1939m. spalio 10d. Vilniaus kraštas grįžo Lietuvai, dalis buvusių mokytojų paliko Laurus. 1939 m. gruodžio 1d. 6 skyrių pradinės mokyklos mokytojais, vietoje išvykusių, paskirti: Balys Rašymas, baigęs mokytojų seminariją, ir Marcelė Rašimienė, baigusi gimnaziją. Kiti mokytojai liko senieji. Įvestas lietuvių kalbos kaip dalyko mokymas. Per muzikos pamokas vaikai mokėsi lietuviškų liaudies dainų.

1940m. kovo 1d. paskirti mokytojai Stasys Mikutavičius, vienuolė Jadvyga Kondratavičiūtė, Regina Godlevskaitė, Izidorius Ogermanas (pastarasis menkai mokėjo lietuviškai). 1939-1940m. 6 skyrių pradinėje mokykloje mokėsi apie 180 vaikų.¹⁷

Nuo 1940 m. birželio 1d. mokytoja paskirta vienuolė Elena Gustytė (vietoj sesers Jadvygos Kondratavičiūtės).

1940 m. birželio 15d. į Lietuvą įžengus Raudonajai armijai ir įkūrus sovietų valdžią, mokykla tapo valstybinė.¹⁸

1940-1941m. Lauruose veikė vaikų darželis. Jį lankė 64 vaikų namų auklėtiniai.

Nuo 1940m. lapkričio 16d. auklėtoja dirbo Aldona Butkūnaitė, o nuo 1940m. gruodžio 1d. vedėja paskirta B. Mauragienė.¹⁹

1940m. vasarą išvyko mokytojas Izidorius Ogermanas. 1940-1941m. buvę mokytojai pakeisti ištikimesniais naujajai valdžiai.²⁰ Pvz., 1941m. vasario 15d. į Laurų mokyklą atvyko Stasys Bialas, baigęs gimnaziją, ir Elena Dambrauskienė, baigusi mokytojų seminariją, turinti 20 metų pedagoginio darbo stažą. Abu nemokėjo lietuviškai.²¹

Nacių okupacijos laikotarpiu mokykloje buvo mokoma lietuvių kalba.

Po Antrojo pasaulinio karo Laurų sanatorinių vaikų namų mokytojai, gaudavo 25 proc. didesnę atlyginimą negu bendrojo lavinimo mokyklų mokytojai. Tuo laikotarpiu dėstomoji kalba buvo lietuvių. Nuo 1950m. Laurų septynmetę mokyklą (po pietų) lankė ir aplinkinių kaimų vaikai. Jie mokėsi lenkų kalba. 1963 m. lenkiškos klasės išsikėlė į Antavilius, bet priklausė Laurų aštuonmetei mokyklai

Tai vienintelė buvusio Nemenčinės valsčiaus mokykla, kurioje jau nuo 1939m. ru-dens iki mokyklos uždarymo 1968m.dėstomoji kalba buvo l i e t u v i ū .

1944-1947 m. Laurų progimnazijos direktore dirbo Stefanija Underytė, o 1944–1949m. Laurų pradinės mokyklos vedėja – Genovaitė Borisevičienė, baigusi Marijampolės mokytojų seminariją.

1949 m. septynmetės mokyklos direktore paskirta Antanina Jankauskaitė, tarpukariu baigusi Panevėžio lenkų gimnaziją. Ją pakeitė Stasė Miliauskaitė (vėliau Barkauskienė) iš Arvydų k. Dirbdama baigė rusų kalbą ir literatūrą Vilniaus pedagoginiame institute.

*Rytų Lietuvos švietimo istorija***Jašiūnų valsčiaus lietuviškos mokyklos (1939–1944 m.)****Jovita NIŪNIAVAITĖ-LESIENĖ, Antanas LESYS, Vilnius***Tęsinys. Pradžia Nr. 4**Eugenija Kurtinaitytė***Sakalų pradžios mokykla*****Dabar Sakalų kaimas priklauso Jašiūnų seniūnijai. Jame - 44 gyventojai.***

Mokykla (Jašiūnų I paštas, iki Šalčininkėlių aut. st. - 4 km) tikrinta 1940 m. birželio 7 d. Ji buvo įkurta mediniame, išnuomotame name, kuris buvo statytas prieš 4 m. ir kurio būklė - pakenčiama. Mokykla turėjo 0,55 ha nuosavą žemės sklypą, 600 m² dydžio aikštelę. Įstaigoje buvo 4 krosnys, 1 viryklė, drabužinė, ventiliacija, spjau-dyklės, tualetai. Salės neturėjo.

Mokykloje buvo įrengtas 2-jų kambarių butas mokytojams gyventi (31m²). Sakalų pradžios mokykla buvo vieno komplekto. Mokykloje buvo I ir IV skyriai ir tik viena ankšta klasė. Mokslo dalykai buvo dėstomi tik lietuvių kalba. Mokykloje mokėsi 31 mokinys (I skyriuje - 22 mok., IV sk. - 9 mok.). Lankymo metu nebuvo 20 mokinių - tarnavo pas ūkininkus. Mokslo metai prasidėjo 1939 m. gruodžio 1 d..

Mokyklą inspektorius aplankė ir 1943-ųjų m. pabaigoje. Tuo metu buvo jau dvi klasės (bendras grindų pl. - 54m²). Mokytojais dirbo: Eugenija Kurtinaitytė, Leonardas Krasauskas, Masevičius Vaclovas.

Leonardas Krasauskas - mokytojas ir mokyklos vedėjas tuo metu turėjo 25-eris metus, 3-jų metų pedagoginį darbo stažą ir dar buvo nevedęs. Mokslo cenzas - baigęs 6 Švenčionių lietuvių gimnazijos klases. Žodžiu ir raštu mokėjo lietuvių ir lenkų kalbas, o tik žodžiu - gudų kalbą.

Savo apyskaitoje inspektorius pažymė-

jo, kad: *Vaikai pramokę lietuvių kalbą. Mokytojas Krasauskas, kiek teko patirti, rūpestingai dirba jam pavestą darbą. Vaikų mokymu ir auklėjimu rūpinasi. Rūpestingai dirba <...> su apylinkės gyventojais.* Nuo 1939-ųjų metų pradėta vesti mokyklos kronika.

Elena Kurtinaitytė (vėliau - Tamulienė) minima 1941 m. liepos 5 d. Jašiūnų valsčiaus pradžios mokyklų vedėjų saraše. Ji buvo lietuvių tautybės, gimusi 1910 m. ko-vo 3 d. Vilkaviškio apskrityje, Pajevonio valsčiuje, Skardupių kaime. Mokėsi Kauno „Pavasario“ aukštesniosios komercijos mokykloje ir baigė 8 klases. Buvo labai gerelgesio.

Salų pradžios mokykla***Šiuo metu Salų vienkiemis priklauso Jašiūnų seniūnijai. Jame tik 2 gyventojai.****Balys Mikelionis*

Mokykla (Stasylų paštas, iki Jašiūnų I aut. st. - 6 km) tikrinta 1940 m. Tai buvo šešių skyrių mokykla. Mediniame name (grindų pl. - 93 m²) vaikai mokėsi 3 - jose klasėse. Mokykla buvo aplankyta ir 1943 m. Ji žemės sklypo neturėjo. Buvo 3 klasės.

Klasių kambariai - 4 (bendras grindų pl. - 93 m²). Mokykloje buvo įrengtas mokytojams gyventi vieno kambario butas (grindų pl. - 14 m²) su 1 virtuve. Mokymo įstaigoje buvo 4 krosnys, 1 viryklė.

Salų pradžios mokykloje mokytojų lietuvių: Balys Mikalionis, Kazys Baranauskas, Valė Kriščiūnienė. Mokytojų ir Halina Butkevičiūtė, Emilija Kapalienė, Antanas Janonis, Antanas Gružauskas.

Balys Mikalionis - lietuvis, gimęs 1900 m. birželio 15 d. Seinų apskrities Lazdijų valsčiaus Būdos kaime. Mokėsi Seinų apskrities Lazdijų pradinėje mokykloje, 1923 m. baigė Seinų „Žiburio“ gimnazijos 6 klases, 1928 m. - Kauno Mokytojų seminariją. 1940 m. lankė Mokytojų ir buhalterijos kur-

sus Kaune. Jokio nekilnojamojo turto neturėjo. Turėjo brolius Pijų ir Liudą bei sesers Oną ir Anele. Jie gyveno Būdos kaime ir vertėsi iš tėvų ūkio. Buvo vedęs, vaikų neturėjo. Žmona - Stasė Vancinevičiūtė. Salų lietuviškos pradžios mokykloje vedėju ir mokytoju dirbo nuo 1940 m. gruodžio 4 d.

Sangėliškių pradžios mokykla
Sangėliškės - kaimas Šalčininkų rajone, 4 km į rytus nuo Šalčininkėlių, prie kelio Zavišonys - Akmenynė. Yra koplyčia, pietvakariuose teka Visinčia. Kaimas, kuriame šiuo metu 48 gyventojai, priklauso Šalčininkų seniūnijai.

Sangėliškių pradžios mokykla (Šalčininkėlių paštas, iki Šalčininkėlių aut. st. - 3 km) aplankyta ir tikrinta 1940 m. sausio 31 ir gegužės 9 dienomis. Mokykla buvo įsteigta 1930 m. statytame, išnuomotame, mediniame name. Mokėsi 33 vaikai (I skyriuje - 28 mok., IV sk. - 5 mok.). Buvo trys klasės. Prie mokyklos buvo mažas kiemas (400 m²). Mokslo metai prasidėjo 1939 m. gruodžio 7 d.

Mokykla buvo aplankyta ir 1943-ųjų m. pabaigoje. Jai priklausė 2 mediniai pastatai. Žemės sklypo neturėjo. Vaikai mokėsi 3-jose klasėse (bendras grindų pl. - 85 m²), buvo 3 krosnys. Mokytojų lietuvių: Antanas Miklaševičius, Elena Triponienė, Elena Daubaraitė.

Antanas Miklaševičius - turėjo 30 metų. Mokytojų nuo 1930 m. Sangėliškių lietuviškos pradžios mokyklos vedėju ir mokytoju dirbo nuo 1939 m. Vedė mokyklos kroniką, buvo baigęs Švenčionių mokytojų seminariją, nevedęs. Mokytojų pirmus metus, mokėjo lietuvių ir lenkų kalbas. Inspektorius pažymėjo, kad: *Laisvai samdomas mokytojas Miklaševičius Antanas sugeba tvarkytis, pamokas tinkamai veda. Darbą tarp skyrių moka paskirstyti.*

Skubėtų pradžios mokykla
Skubėtų kaimas - kairiajame Visinčios upės krante, netoli Ragožiškių gyvenvietės, kuri yra prie kelio Vilnius - Šalčininkai. Kaimas, kuriame 81 gyventojas, priklauso Šalčininkų seniūnijai. Skubėtų pilkapiai - respublikinės reikšmės paminklas.

Stasys Gorodeckys

Mokykla (Šalčininkėlių paštas, iki Šalčininkėlių aut. st. - 3 km) tikrinta 1940 m. birželio 18 d. Ji gyvavo 1933 m. statytame 2-iejų aukštų mediniame name. Mokyklą išlaikė Švietimo Ministerija. Apyskaitoje pažymėta, kad mokslo metai prasidėjo 1940 m. sausio 12 d., nes nuo tos dienos atvyko mokytojas S. Jankauskas. Keturių skyrių mokykloje buvo 45 mokiniai (II skyriuje - 16 mok; III sk. - 17 mok; IV sk. - 12 mok.). Lankymo metu buvo 42 mokiniai, nes 3 vaikai dirbo ūkio darbus. Mokslo da-

Stasys Jankauskas

lykai buvo dėstomi tik lietuvių kalba. Tuo metu klasėje buvo 16 žemų, dviviečių suolų, į kuriuos buvo sodinami visi mokiniai. Nuo sausio 12 d. mokykla pradėjo vesti savo mokyklos kroniką.

Lankymo metu buvo stebėta mokytojo J. Jankausko vedamos daiktų pažinimo ir lietuvių kalbos pamokos. Inspektorius pažymėjo, kad: *Mokytojas klasėje aktyvus, moka vaikus sudominti ir sudrausminti. Turi pakankamai teorinių įgūdžių. Vaikai pramokę keletą dainelių, žaidimų. <...> Mokyklos vedėjas Stasys Jankauskas nuoširdžiai atlieka jam pavestą pareigą.*

Šalia mokyklos buvo žaidimų aikštelė (500 m²), nuosavas žemės sklypas (9000 m²), malkinė ir išvietė. Statybos darbai mokykloje nebuvo baigti, todėl joje tvyrojo šaltis ir siautė skersvėjai. Lankymo išvadoje pažymėta, kad: *... žiemos metu gyvenimo sąlygos nepakenčiamos.* 1941 m. mokykloje dirbo lietuvis 35-erių metų amžiaus Stasys Jankauskas ir lenkas Eduardas Lisauskas.

1942 m. mokyklos vedėju ir mokytoju dirbo Stasys Gorodeckis.

1943-1944 m. Pradžios mokyklų statistikos žinios pažymėjo, kad Skubėtų lietuviškoje mokykloje mokslas prasidėjo 1943 m. spalio 4 d. Mokslo dalykai buvo dėstomi lietuvių kalba. Mokykloje buvo 57 vaikai (I skyriuje - 42mok., II sk. - 8 mok., III sk. - 4 mok., IV sk. - 3 mok.). Iš jų 31 berniukas ir 26 mergaitės. Dirbo du mokytojai. Mokykla tuo metu turėjo 0,8 ha nuosavos žemės sklypą. Klasėms buvo skirti 2 kambariai (bendras grindų pl. - 112 m²). Kitų mokyklos kambarių skaičius - 3 (bendras grindų pl. - 52 m²). Mokytojams buvo skirtas vienas trijų kambarių butas (bendras gr. pl.-83 m²). Mokykloje buvo 1 virtuvė, 7 krosnys, 1 viryklė.

Kaimo liudininkai Artiševski Aleksandr, gimęs 1926 m., ir Bogdiun Edvard, gimęs 1930 m., lankė šią mokyklą ir mokėsi lietuviškai. Jie mums gražiai padainavo lietuviškas dainas „Tu Lietuva, tu mano, tu brangi Tėvyne. Tu Lietuva, tu mano, šalėlė gimtinė“, ir „Kas bus, bobute, kas bus“, kurių juos išmokino lietuviai mokytojai. Bogdiun E. pasakojo, kaip lietuvis mokytojas kartu su mokiniais žvejodavo Visinčios upėje, o paskui visi kartu mokytojo bute kepdavo sugautą žuvį ir draugiškai valgė. Prisiminė jis ir skaudų savo mokyklinių metų įvykį. Kartą mokyklos koridoriuje su mergaitėmis žaidęs ir truputį išdykavęs buvo lenko mokytojas nubaustas ir lieptas visų akivaizdoje klūpėti. Lietuvis mokytojas įsakė Edvardui stotis. Paskiau lietu-

Tęsinys kitame numeryje*Sangėliškių mokyklos kiemas, obelys ir malkinė. Mokykla sudegė sovietiniais metais*

Knygos

Pasakėčia nepasakėčia apie juokdarišką gebizmą

Kęstutis MILKERAITIS, Vilnius

Prisipažinsiu, nuo vaikystės esu istorijos skaitinių mėgėjas. Tad ir Ch.L.T. Pichel'io knyga „Žemaitija“ (apie ją ir bus kalbama) perskaičiau iš karto, vos tik ji pasirodė knygynuose. Perskaičiau ir dar pasitirinau – spaudai pasirašyta 1991 m. ir nurodyta „Ajetos“ leidykla. Nurodyta ir vertėja iš anglų kalbos – prof. V. Ragulskienė. O apie autorių, paslaptinę asmenybę, parašyta: „Jis plačiai žinomas savo veikalu „Nepriklausomo Šv. Jono ordino istorija“. Būk ir šio ordino didžiuoju kancleriu (rektoriumi) buvęs (ar tebesąs?). O ir tiražas vos ne kaip „Partijos aukso“ – trisdešimt tūkstančių egzempliorių. Ir dar pakartotinė laida (2007 m., 10 000 egz.) rausvais viršeliais guli centrinių knygynų lentynose, o jei dar pridėsime laikraštinius tiražus – tokio dėmesio vargu ar susilaukė kokia nors kita knyga naujausios Lietuvos istorijos metais. Tačiau... perskaičius šią knygą pirmiausia kilo mintis, kad vis dėlto tai kažkokių šarlatanų bandymas pasišaipyti iš linkusiųjų į euforijas. Bet ar vien euforijos gali lemti tiražų dydį?

Knygos turinys (joje taip ir parašyta) „nuslėpta ir nutylėta galingos tautos istorija... tai kas istorijai nežinoma... atskleista nutrūkusi grandis Europos istorijoje...“. Ir kokia jos konstrukcija ai, ai – visas tarsi psichodelinės muzikos principais – iš oficialių Lietuvos istorijų surinkti tekstų gabalai, o į juos įraityti literatūriškai primityvoki plepalai apie neegzistavusią žemaičių istoriją bei nebūtą jų karalių dinastiją.

Analizuojant visada svarbu atsakyti į klausimą, kam vienokia ar kitokia veikla gali būti naudinga. Tik vėliau man atėjo mintis, kad gali būti ir kažkoks projektas (kaip sako istorikas E. Aleksandravičius – atskiros laikmečio projektas) kodiniu pavadinimu „Žemaitija“. Juk buvo „projektas Almaks“ su žemaičiais prezidentais, premjerais ir... su pasitapšnojimais.

Tad ar galėjo ši knyga būti „perestroikoje“ nuobodžiavusių KGB 1-ajam skyriui artimų asmenų, galbūt net iš Lietuvos istorikų (ar ne tik istorikų) darbas pasitapšnojimus Lietuvoje padaryti nuolatiniais ir ilgam laikui?

Dar iki šios knygos man teko matyti gebistų užsakymu darytų etnoregioninių (jei taip jas galima vadinti) analizių. Vienoje autorius nagrinėjo tarpukario Lietuvos valdymo bruožus. Ir nors valstybės prezidentu tada ilgiausiai buvo aukštaitis, o valdžioje buvo žmonių iš visų regionų, valdymo charakteryje jis (ar jie) matė suvalkietiško požiūrio: tvarkingumo ir tautpumo (skūpumo?). Tad ar suvalkietiškas valstybės valdyme gebistams atrodo nepriimtinas? Gal, sakykime, kažkas iš tų Ch.L.T. Pichel'io vėliava mosuojančių gebistų (tų iš mokslo institutų, iš intelektualų, kurie sprandų nusukinėjimu neužsiėmė) prieš nueidami į užmarštį nutarė pasitikrinti, kiek pavyko realizuoti senas užmačias atimti iš tautų žinias bei atmintį, taip pat kiek lietuviai (su žemaičiais), mokyti partinių mokslų, prisimena savąją istoriją. Juk istorijos nežinantys turėjo tapti tarsi vaikais. Arba kaip baltarusių istorikai klaidžioja savo kuriamų pasakų ūkuose. O jei istorijos lietuviai išties jau nebežino, galbūt pavyktų sukelti būtini (geriausiu atveju – mažiau aš) konfliktą. Na, žinote, pasiekti, kad koks girtas aukštaitis, kokiam nors pasaulio pakraščio bare griebtų pakaušusiam ir Ch.L.T. Pichel'io prisiskaičiusiam žemaičiui už barzdos – neišsibirbinėk tu, nutylėtosios tautos atstove.

Tačiau pakaušusių žemaičių atsirado visai ne pasaulio pakraštyje, o Lietuvos Respublikos Seime. Anuometis Seimo narys Egidijus Skarbalius, nuoširdžiai tikėdamas Šv. Jono ordino ir jo rektoriaus buvimu (argi galėtų būti kitaip?), kartu su galingiausios (jėga) barzdos Lietuvoje savininku (atsiprašau, užmiršau pavardę) ėmėsi gaminti žemaičių pasus bei lygiuotis į gagauzus ar net baskus. Ir kaip tikri alaus mėgėjai himnu žadėjo pasirinkti dainą, kurioje teigiama, kad skaniausios žemaičių žuvys Juodkrantėje ir Nidoje.

Tačiau E. Skarbaliui ir jo šalininkams paklydimus savosios istorijos labirintuose nurodė, o kad be reikalo neterštų interneto, Ch.L.T. Pichel'ui priskiriamos knygos pasakų absurdui paaiškinti nepatingėjo istorikas Tomas Baranauskas. Tie, kurie su-

siprato buvę lengvatikiai, tikiu, nenustojo žemaitiškai kalbėti. Bent istorikas Alfredas Bumblauskas „Amžių šešėliuose“ žengtelėjo toliau – paklausė, ką apie Ch.L.T. Pichel'į žino kolegos. Pasirodo, sakė istorikas Rimvydas Petrauskas, praėjusio šimtmečio pirmoje pusėje kažkur Europoje išties buvo fiksuota grupė, save siejusi su joanitais. Tačiau, kad ir kokios pakraipos šarlatanai jie būtų buvę, mūsų aptariamą knygą „Žemaitija“ kompiliuoti negalėjo turėti tikslo.

Tuo pat metu kito „Amžių šešėlių“ pokalbininko Alvydo Nikžentaičio A. Bumblauskas paklausė: kas galėjo taip negražiai pasityčioti (ar tik?) iš dalies skaitytojų neišprusimo? Kodėl A. Bumblauskas klausė A. Nikžentaičio? Turbūt todėl, kad A. Nikžentaitis drauge su V. Žulkumi, E. Aleksandravičiumi bei kitais kolegomis beveik tuo pačiu metu parengė „Žemaitijos istorijos“ knygą, išleistą „Atviros Lietuvos fondo“ (ALF) lėšomis.

Eurika, pasakiau sau atsivertęs pastarąją, betgi tas pats fondas parėmė ir Ch.L.T. Pichel'ui priskiriamos knygos išleidimą. Ką tai galėtų reikšti? Ką turėjo omenyje laidos vedėjas A. Bumblauskas?

Girdėjau, esą A. Nikžentaitis labai susijaudino, kai atsiskleidė KGB rezervo istorija. Sako, pats atbėgo į „Atgimimo“ redakciją pasipasakoti, kaip jau viena koja tame važelyje buvo, bet apvaizda saugojusi. Taip pat jis dalyvavo kuriant prie Klaipėdos universiteto Vakarų Lietuvos ir Prūsijos centrą, kuriame, kaip daug kas manė, turėjo būti išnagrinėtas ir Kaliningradu vadinamojo darinio legitimumas. Tačiau greitai ant dviejų rankų pirštų suskaičiuojami mažlietuviai, sieję su tuo centru didelės viltis, ėmė šnibždėtis – vai, vai vokiečiai savo alumi perka to centro mokslinčių išmintį. Bet ar tikrai vokiečiai?

Ir jau ne tik mažlietuviai spjaudėsi išgirdę A. Nikžentaičio nuomonę apie 1923 m. Klaipėdos krašto sukilimą. Nors ką darysi, istorijos institute, kuriam šis mokslininkas atstovauja, visada atsiranda besiskelbiančių kovotojų su stereotipais.

Po devyniasdešimt pirmųjų žmonių

nuolat bandoma įteigti, kad specialaus veikimo į Lietuvos visuomenę nebėra, o blokybės, suskaldančios žmones, kyla esą iš mūsų pačių, mūsų vidaus: tokie mat esame; visi atėjome iš ten pat. Ir kad demokratinėje, pilietinėje valstybėje yra tarsi normalu, jeigu eina laikraščiai, propaguojantys strybų dvasią (yra net tokios literatūros klasikai), o prie prezidentūros ilga vorele rikiuojasi okupavusiosios valstybės spec. tarnybų priesaikomis susisaisčiusieji Lietuvos apdovanojimus atsiimti.

Nustebimo balsų vis tik dar būna. Atsklinda jie ir iš išeivijos. Ir iš anapus Atlanto lietuvačiai klausia, ar neapsirinka, ar jiems į užatlantę tikrai atsiųstas naujasis „vylių karalių“ desantas; juos skaldyti, jų tarpusavio nesusipratimų provokuoti? Ir jei šitie desantai yra valdomi iš Lietuvos, tai gal sovietijos griūtis buvo apsimestinė?

Nesistebėkime, tokie dalykai, kaip matome, tampa kasdieniais šalyje, kuri turi Konstituciją, bet neturi kas ją saugo. Tada tiems, kurie jos nesaugumu naudojasi, užėina noras supriešinti Žemaičius ir Lietuvą, kaip sakytų Simonas Stanevičius ar Dionyzas Poška. Kitas klausimas, kaip už tai šiandien mokama – dideliais pinigais ar vis tais pačiais trisdešimčia Judo grašiais?

Man abejonių nekelia, kad knygą „Žemaitija“ sukompiliavo visai ne kokie nors joanitai, o vietiniai lietuviški „sėkmės džen telmenai“ su sovietiniais aukštųjų mokyklų baigimo diplomais. Ir slepiasi jie po Ch.L.T. Pichel'io legenda, kaip tie filbiai iš garsiojo Londono penketuko – mėgaudamiesi savo juokdarišku gebizmu. Žinoma, iškyla dilema, kas tuos filbius su jų užmačiomis galėtų išvilkti į dienos šviesą, kai niekadėjų valia valstybė kaip ir neturi kontražvalgybos. Gal tai galėtų būti pačių istorikų gildijos garbės reikalas? Nes yra pasityčiota iš paties istorijos mokslo.

P.S. Kadangi kiekviena pasakėčia privalo turėti pabaigos moralą, tai šios būtų toks: gal ta pačia proga vertėtų paanalizuoti turinį ir kitų knygų bei idėjų, kurias ilgą laiką leido sau nekludomai skleisti plačiai reklamuotas filantropo Dž. Sorošo fondas.

Šventovės statyba Jūrėje

Dr. Aldona VASILIAUSKIENĖ, Vilnius

Jūrės Dievo Gailestingumo šventovė Onos Stankevičienės ir dr. Juozo Banionio nuotr.

Atkelta iš 9 p.

Jūrėje apsilankė Vilkaviškio vyskupas Rimantas Norvila. 2007 m. balandžio 20 d. vizituodamas Kazlų Rūdą, Vilkaviškio vysk. Rimantas Norvila apsilankė ir Jūrėje. Čia jis susitiko su Dievo Gailestingumo šventovės statybos iniciatoriais, mecenatais, parapijiečiais. Pasidžiaugta, kad dirbta spėriai – iki 2005 m.

vėlyvo rudens iškilo bažnyčios sienos, 2006 m. pavasarį uždengtas stogas, pradėti vidaus įrangos darbai, kurie tais pačiais metais ir užbaigti. Be to, 2006 m. sudėtos durys, įstatyti langai. 2007 m. ankstyvą pavasarį pradėti apdailos darbai, tikslinti altoriaus projektai, baldai, galvota apie vitražus. 2007 m. prieš pat Velykas – Didįjį Šeštadienį į bokštą buvo įkeltas varpas.

Į Jūrę atvykęs vysk. R. Norvila su jį lydėjusiu klebonu G. Kuliešiumi ir generalvikaru kun. A. Poniškaičiu apžiūrėjo šventovės vidų, joje vykdomus darbus, kalbėjosi su parapijiečiais ir šventovės statybos komiteto nariais.

Pokalbyje su iniciatyvinės grupės nariais vyskupui išsakytos opios problemos, kalbėta apie artimiausius darbus. Nariai rūpinosi finansinėmis lėšomis, nes sukaupieji pinigai tirpė tirpo, o dar reikėjo sudėti grindis, elektrą įrangti ir kt. Bandyta suderinti pašventinimo datą – 2008 metų gegužės 31 d.

Vyskupas džiaugėsi, kad per tokį trumpą laiką pačių parapijiečių aukotomis, suieškotomis ir sukaupytoms lėšomis buvo šitiek daug padaryta. Vysk. R. Norvila pažymėjo, kad tik tokie atkaklūs ir siekiantys tikslo žmonės gali neįtikėtinais daug nuveikti. Tokia veikla liudija gyvą ir gilų tikėjimą bei troškimą, kad jaunimas augtų ir bręstų Dievo malonėje.

Jo Ekscelencija kalbėjo: „Kuomet iniciatyva kyla iš pačių tikinčiųjų, tuomet iškilusi šventovė parapijiečių itin branginama“. Vysk. R. Norvila vylėsi, kad šitaip būsią ir su Jūrės Dievo Gailestingumo šventove.

Vyskupo apsilankymas Jūrėje, atliktų darbų, statant Dievo Gailestingumo bažnyčią, dalykiškas ir nuoširdus įvertinimas, tikintiesiems pasakyti viltingi bei stiprinantys žodžiai tapo reikšmingu stimulu tolesniems darbams statant ne tik šventovės pastatą, bet ir Gyvąją Bažnyčią kiekvieno širdyje. Juolab kad šiais, 2008 me-

tais, Romoje vyks pirmasis pasaulinis Dievo Gailestingumo kongresas. Dievo Gailestingumo, kurio šventės gijų pradžia – mūsų Lietuva.

Be pagrindinės Dievo Gailestingumo šventovės Vilniuje, kurią puošia Dievo Gailestingumo paveikslas, šį titulą turi Vilkaviškio vyskupijoje Panaros kaime (Merkinės seniūnija, Varėnos rajonas) įsikūrusi Pilnų namų bendruomenė. Šiuo vardu pavadinta ir šventovė Kalveliuose (Šumsko parapija). O šįmet 2008 m. bus pašventinta dar viena, jau ketvirtoji Lietuvoje Dievo Gailestingumo titulą turinti šventovė – tai Dievo namai Jūrėje.

Šiomet prasidėjęs pavasaris – tikras karštymetis: jūričių laukia darbai šventoriuje. Tam nepakanka gerų norų, idėjų, reikalingos ir lėšos. Tačiau iniciatyvinė grupė nenuleidžia rankų, tęsia lėšų paieškas, tikėdami Dievo Gailestingumu.

Lietuvoje iškilo dar viena šventovė, įamžinusi Dievo Gailestingumo kultą. Bažnyčių, šventovių bei koplyčių statybas, jau įprasta, organizuoja ir jomis rūpinasi dvasininkija, pasitelkdama pasauliečius. Jūrės pavyzdys – unikalus tuo, kad Dievo Gailestingumo šventovė iškilo tikinčiųjų iniciatyva ir pastangomis, o pagrindinis jų iniciatorius – istorikas doc. dr. J. Banionis. Jos statyba Jūrėje – tikinčiųjų meilės Dievui ir jiems siunčiamų Jo malonių pavyzdys – kaip ilgam likę geri darbai ir sėtas dvasingumo grūdas...

Iš Baltarusijos politinės istorijos**„Turiu tik vieną tikslą – padėti žmonėms“**

Jurijus Bandaževskis. Sovietų Sąjungoje jis tapo pačiu jauniausiu medicinos mokslų daktaru (habilituotu medicinos daktaru) ir profesoriumi. Jis buvo vienas iš perspektyviausių ir labiausiai mokslui atsida-vusių žmonių. Jurijus Bandaževskis buvo pirmasis, prakalbęs apie pragaištingą Černobylio poveikį žmonėms bei radioaktyvaus aplinkos užterštumo problemas. Ir brangiai už tai sumokėjo: gavo penkis metus kalėjimo. Už tai, kad, nepaisydamas grasinimų, skelbė plačiai visuomenei apie neatitaisomą radiacijos sukeltą žalą baltarusių tautai. Po kalėjimo, nebetekęs gali-mybės gyventi Tėvynėje (į Baltarusiją jo tiesiog neįleidžia), toliau atkakliai kovoja, kad pasaulis atkreiptų dėmesį į Černobylio proble-mas.

Žemiau aš pateikiu interviu su Jurijumi Bandaževskiu, kuriame jis kalba apie save, apie savo mokslinę ir visuomeninę veiklą. Apie tai, kas svarbiausia, profesori-us tiesiog papasakos pats.

Po to, kai mane deportavo iš Tėvynės, dvidešimt mėnesių gyvenau Prancūzijoje. Šiandien esu Vilniuje.

Šioje žemėje išgyvenau 51-erius metus. Laikau save gardiniečiu, gimiau Rodūnėje, užaugau Lietuvoje, tetos šeimoje. Gardine baigiau Medicinos institutą, ten ir dirbau. Būdamas trisdešimties metų tapau profesoriu, medicinos mokslų daktaru (šiuo metu tai habilituotas daktaras – A.A.). Po Černobylio tragedijos man pasiūlė organizuoti Gomelyje Medicinos institutą, tuomet man buvo 33 - ieji metai. Persikėliau į Gomelį ir devynerius metus dirbau instituto rektoriumi. O 1999 metais mane išvedė su antrankiais ir prasidėjo kalėjimo kančios.

Ką aš noriu pasakyti? Aš labai jaudinuosi dėl nacijos sveikatos būklės. Šiandieninė situacija Baltarusijoje tragiška, tačiau prasidėjo visa tai dar iki Černobylio. Praėjusio šimtmečio šeštajame dešimtmetyje, kai Polesėje buvo vykdomi branduoliniai bandymai, Baltarusijos, Lietuvos, Latvijos, Ukrainos žemės ir didelė dalis Rusijos buvo užteršta radiacija.

Kai aš su savo mokiniais ėmiau tyrinėti Černobylio situaciją, mes atradome duomenis, kurių niekas iš mokslininkų niekada ne-tyrinėjo dėl įvairių priežasčių. TATENA (tarptautinė atominės energijos agentūra MAGATE – A.A.) akylai sekė atominės energijos sritį. Tyrinėjimams nebuvo skiriamos lėšos, tačiau, kai buvo sukurtas institutas, darbas prasidėjo. Iš atliktų tyrimų paaiškėjo, kad baltarusių tauta smarkiai paveikta radiacijos jau nuo šeštojo dešimtmečio, t. y. - dar maždaug 20 metų iki Černobylio avarijos. O po to prasidėjo tragedija.

Šiuo klausimu aš tris mėnesius dirbau Europarlamente. Aš turiu Sąžinės laisvės pasą, dirbau ten ekspertu, parengiau pranešimą apie esamą situaciją.

Jeigu analizuosime mirštamumą ir gimstamumą Baltarusijoje, nuo ketvirtąjo dešimtmečio labai aiškiai pamatysime dėsningumą: mirštamumas žemas, gimstamumas aukštas. Nuo 1960 metų, kai tauta buvo apšvitinta didelėmis radiacijos dozėmis, smarkiai krito gimstamumas, o mirštamumas labai padidėjo. Černobylio avarija katastrofiškai pablogino padėtį.

1999 metais savo tyrinėjimų medžiagą ir grafikus aš pateikiau Baltarusijos parlamentui. Parlamentarai tuomet buvo apstulbinti. Šiandien padėtis yra dar blogesnė. Skirtumas tarp mirštamumo ir gimstamumo sudaro 0,59 promilės. Tai jau katastrofa. Labai greitai ši tiesa bus akivaizdi. Tačiau šią dieną ja nenorima tikėti, vis dar sekamos pasakėlės, įvardijamos įvairios problemos, tik ne ši. Bėda ta, kad šalies gyventojai, kai pradėjo naudoti radionuklidais užterštus maisto produktus, taip ir vartoja juos šiandien.

Apie tai kalbėti ėmiau nuo 1999 metų. Pradžioje rašinėju raštelius Kebičiui, kitiems valdžios atstovams. Jie sudarydavo komisijas, atvažiuodavo ir čia pat sakydavo, kad aš lendu ne į savo reikalus, kad aš esu pirmasis universiteto rektorius – kam man tos sveikatos problemos. Tačiau jie pamiršo, kad aš pirmiausia – gydytojas. Kai

Prof. hab. dr. Jurijus Bandaževskis

persikėliau į Gomelį, mano giminaičiai sakė: „Kvaili, kur tu lendi?“ Jie puikiai žinojo, kas yra radiacija.

Pradžioje persikėliau vienas, vėliau atsivežiau šeimą. Kartu su žmona, savo mokiniais pradėjome darbą. Aš išugdžiau trisdešimt mokinių, kurie pelnė kandidatų, daktarų mokslinius laipsnius būtent tirdami radiacijos poveikio problemas. Tyrinėjimo rezultatai įgavo platų tarptautinį rezonansą. Kaip universiteto, nagrinėjančio radiacijos problemas, rektorius aš buvau pakviestas oficialaus vizito į Prancūziją.

Ten aš išdėsciau visą padėties tragiškumą. Parengiau daug mokslinių darbų, knygų. Tai dariau drauge su savo mokiniais. Šiandien oficialioji valdžia sako, kad Bandaževskis ir Svetlana Aleksejevič (rašytoja, publikuojanti medžiagą apie pragaištingą radiacijos poveikį – A.A.) kelia sumaištį ir erzina tautą.

Šiandien tautos sveikata yra didžiuliam pavojui. Reikia tai įsisąmoninti ir nedelsiant imtis veiksmų, antraip baltarusių tauta tiesiog išmirs. Tokia yra objektyvi tiesa. Labai džiaugiuosi, kad kaimyninės šalys, tarp jų ir Lietuva, supranta šios problemos svarbą ir domisi galimais sprendimų būdais.

Kai aš šiandien kalbu apie katastrofišką tautos sveikatos būklę, Europoje manimi nenori tikėti – pernelyg bauginantys faktai. Vyro vidutinė amžiaus trukmė Prancūzijoje yra per aštuoniasdešimt metų, Baltarusijoje – 55-eri! Šiandien mes laidojame jaunuolius pačiame jėgų žydėjime. Štai jaunuolis išgėrė stiklinę degtinės ir netikėtai mirė. Valdžia sako – jis alkoholikas. Bet juk ne nuo degtinės jis mirė!

Dabartinė valdžia, darydama pranešimą Jungtinėse Tautose, pareiškė, kad Baltarusijos radioaktyvaus užterštumo zonose gyvena girtuokliai, valkatos, narkomanai ir prosti-tutės!!! Tokie žmonės tegu patys rūpinasi savimi. (Šitokią šventvagystę ir tyčiojimąsi iš savo tautos sunku ir įsivaizduoti.) Į tokį oficialų valdžios pareiškimą aš su savo kolegomis tuoj pat duodu oficialų atkirtį.

Ištissius metus pagal kontraktą dirbau Prancūzijos universitete, radiacinio užterštumo tema parengiau dvi knygas, kurios bus išleistos Anglijoje, bei platų ciklą straipsnių. Aš priėmiau sprendimą – reikia važiuoti arčiau Tėvynės, kadangi į pačią Baltarusiją ne-su įleidžiamas. Ilgiau nebegaliu sėdėti ir laukti: reikia kalbėti ir kalbėti visu balsu apie baltarusių tautos išnykimo pavojų.

Štai Rusija. Nesuprantu: ar jie nežino, ar nesupranta, ir, apskritai, ką jie galvoja. Rusai kasmet netenka 800 – 900 tūkstančių savo tautiečių, beveik milijono. Tai nėra mirštamumas, tai yra skirtumas tarp gimstamumo ir mirštamumo.

Esu labai patenkintas tuo, ką sakė Zenonas Pozniakas (Baltarusijos Liaudies Fronto vadovas – A.A.), ir norėčiau truputėlį pridurti nuo savęs. Kai 90-ųjų pradžioje Zenonas Pozniakas ir jo partija ėmė kelti Černobylio tragedijos klausimą, Maskva labai priešinosi, darė didžiulį spaudimą, sie-

kė užgniauzti tiesą. Nežiūrint į tai, kad Baltarusija buvo Sovietų Sąjungos sudėtyje, jie nedavė nė kapeikos Černobylio avarijos problemų sprendimui. Tačiau penkeri demokratijos metai Baltarusijoje nepaėjo be pėdsakų: tragedijos mastas ir padariniai tapo žinomi plačiai visuomenei, įgavo didelį rezonansą pasaulyje. Per tuos penkerius metus buvo pastatytas institutas. Jame atlikti tyrimai įrodė, kad padaryta sunkiai atitaisoma žala visai baltarusių tautai. Aš visais įmanomais būdais įrodinėju valdžiai padėties tragiškumą, tačiau ji nenorėjo nieko girdėti. Kad nutildytų mane, norėjo uždaryti institutą, tačiau jiems to padaryti nepavyko. Tada atsikratė manimi: nėra Bandaževskio, nėra problemos.

Tačiau iš kur ligos? Šiandien likimo valiai palikti net ir tie žmonės, kurie nukentėjo likviduojant Černobylio AE avarijos pasekmes, 120 tūkstančių žmonių, 11 tūkstančių invalidų. Iš jų atimtos visos lengvatos, nemokami vaistai...

1991 metais man pasakė: „Bandaževski, neikiškiet nosies į ne savo reikalus. Tai pavojinga“. Po to apšaudė mano mašiną, ėmė atvirai grasinti. Tačiau aš jau buvau priėmęs sprendimą – jei pasirinkau šį kelią, tai eisiu juo iki galo. Tai mano kelias ir aš juo eisiu. Aš turiu tai daryti, turiu rasti kuo daugiau bendraminčių. Nežinau, ar liksiu Lietuvoje, ar važiuosiu į Lenkiją. Aš svirsčiau, kur būtų palankesnė situacija dirbti. Sau asmeniškai nieieškau jokios gėrovės, gyvenime daug teko patirti. Turiu tik vieną tikslą – padėti žmonėms.

Aš turėjau daug ką permąstyti, kad buvusią mano komunistinę pasaulėžiūrą (augau šeimoje, kurioje, be Lenino ir Markso, daugiau nieko nebuvo) pakeistų demokratine. Tai nebuvo staigus pažiūrų pakeitimas. Laipsniškai, remdamasis tuo, ką mačiau aplinkui, manyje vyko vertybių perkainojimas. Pagrindinis postūmis buvo susidariusi tautos sveikatos būklė. Aš pradėjau apie tai kalbėti, juk nekalbėjau nieko bloga – aš gydytojas ir privalau apie tai kalbėti. Tačiau matant valdžios reakciją, labiausiai stebino tai, kad jiems visai nerūpi žmonės. Supratau, kad jų lozungai ir šūkiai visiškai skiriasi nuo darbų. Ši akivaizdi tiesa man padėjo atsikratyti valdžios deklaruo-jamos komunistinės pasaulėžiūros ir galutinai suformavo dabartines pažiūras.

Aš sakiau Kolosui (Baltarusijos nacionalinio licejaus, kurį valdžia uždarė, Minske direktoriui – A. A.), kad privalome kiekvienas dirbti savo darbą ir atlikti jį turime sąžiningai ir iki galo. Tuomet sugebėsime padaryti labai daug. Sakiau, kad negalime užmerkti akių net prieš mažą smulkmeną, nes vėliau užsimersime prieš didesnę, vėliau dar prieš kažką. Šitaip prarasime viską, ką sukūrėme.

Lietuvos Vyriausybėje manęs paklausė, ką aš ketinu toliau veikti. Atsakiau, kad galvoju apie Sveikatos ekologijos centro įsteigimą, kuriame žmonės, remdamiesi mokslinių tyrimų duomenimis, galėtų susipažinti su realia sveikatos būklės padėtimi. Lietuviai labai gerai supranta esamą situaciją, kadangi jų tėra trys milijonai. Jei nebus dedamos pastangos esamai padėčiai pakeisti, lietuvių neliks. Nors reikia pažymėti, kad Lietuvos demografinė padėtis paskutiniuoju metu gerėja. O Baltarusijoje, tame uždarame narve, kuriame valdžios duomenimis, 23 proc. užterštos radiacija teritorijos, sėjama, sodinama, po to derlius iš visos šalies sumaišomas ir juo maitinama tauta. Valdininkai tai puikiai žino. Jie užpirkė specialius cilindrus (dozimetrus), kad galėtų nu-statyti maisto produktuose esantį radiacijos kiekį ir patys apsaugotų nuo pavojaus. Tokiais prietaisais aprūpintos ir visos užsienio šalių ambasados Baltarusijoje. Be šių atsargos priemonių jie baltarusiškų maisto produktų nevartoja. Yra produktų su nuline radiacija, yra ir su 1200-1300 bekerelių. Minske mes tyrėme vienos klasės vaikus. Buvo vaikų su nuline radiacija, bet buvo ir su 10, 50, 100 bekerelių. Specialistai griebėsi už galvų! Oficialioji valdžia į tai nereagavo. O kam? Juk save ir savo vaikus jie apsaugos, o ant visų likusiųjų jai nusišpiejanti.

Intelligentija, kuri veikiausiai būtų gyvenusi ir dirbusi Baltarusijoje, suprasdama padėties tragiškumą, palieka Tėvynę. O juk ji turėtų auklėti jaunimą, žadinti tautą, priešintis antižmogiškai visagriaunančiai mašinai.

Tai, kaip valdžia mane utilizavo, yra pats geriausias bendrinis pavyzdys. Ima patį stipriausią, turintį autoritetą, kritikuojantį valdžią žmogų, ir visos visuomenės akyse jį sunaikina. Ir šiandien, pavyzdžiui, Konoplia, kažkada buvęs mano bendramintis, rašo: „...pagal nepatvirtintus profesoriaus J. Bandaževskio tyrimų rezultatus“. O juk 1996 metais jis visur sekiojo paskui mane, patvirtindamas mano tyrimų duomenis. Aš išsaugojau visas tas knygas su specialia Sveikatos apsaugos ministerijos žyma. Tuometinė ministrė Drobyševskaja įžanginiame žodyje mano tyrimus pavadino įžymiais ir svarbiais. Tuo metu tai buvo oficiali pozicija, o vėliau mus ėmė gniuždyti. Šiandien TATENA (tarptautinė atominės energijos agentūra MAGATE – A.A.) kontaktuoja su valdžia, dabar jie draugai, stato atominę elektrinę. Esmė yra ne elektrinė, esmė ta, kad jie stato kryžių tautos sveikatos apsaugai. Tai svarbiausia. Černobylio atominė elektrinė – tai manifestacija. Černobylio problemos nėra, vadinasi, nėra ir tautos sveikatos problemos. Štai apie ką reikia šiandien kalbėti.

Kai kalbu iš Europarlamento tribūnos, didžioji dalis deputatų negali patikėti, nors mano teikiama informacija yra paimta iš oficialių Baltarusijos valdžios šaltinių. Tiesa, dabar jau pasigirsta valdžioje balsų, sakancčių, jog nereikia teikti tokios informacijos, kad reikia duomenis „priartinti“ prie kažkokių standartų...

Kodėl toks svarbus yra tautos sveikatos klausimas? Aš kalbu ne kaip politikas, o kaip gydytojas, kuris nagrinėjo šią problemą. Aš labai susirūpinęs, nes problemos neigimas ir nieko neveikimas prazudys tautą. Tai be galo skaudu. Aš visiškai sutinku su ponu Zenonu Pozniaku, kuris kalba apie tai, kaip Baltarusijoje vykdomas rusinimas, kaip tikslingai ir metodiškai naikinama tautos savimonė. Aš galiu pateikti daug pavyzdžių, kad medicinos srityje daroma lygiai tas pats – naikinamas tautos genofondas. Medicinoje jie užčiaupė mums burnas, visiškai blokavo mūsų pastangas kovoti su radiacijos pasekmėmis, turėdami vienintelį tikslą – parklupdyti baltarusių tautą ant kelių.

Buvo mokslininkų, kurie mus palaikė. Tai jų dėka baltarusių tautos sveikatos problemos paviešintos visoje šalyje ir pasaulyje.

Tačiau ar matote, kas vyksta šiandien? Visa akademinė Baltarusija tyli, nes jai praprasčiausiai užčiaupė burną.

Aš kalbu labai atvirai. Žaisti ir slapukausti nėra jokios prasmės. Lygiai taip pat atvirai aš kalbėjau ir per susitikimus su prancūzais.

Per tą laikotarpį, kol kalėjau, gavau daugiau kaip šimtą tūkstančių laišku. Praktiškai laiškais buvo užversta pusė kambario. Rašė man iš viso pasaulio: Amerikos, Australijos, Naujosios Zelandijos, Prancūzijos. Valdžia panoro tuos laiškus sunaikinti. Aš sakau – naikinkite. Tačiau vėliau jie lyg ir pabūgo, o gal kas nors atsitiko, jie sukrovė mano korespondenciją į mašiną ir kažkur išvežė. Kur šiandien visa tai – nežinau.

Šiandieninė situacija reikalauja kuo griežčiausios radioaktyviųjų elementų kontrolės. Ką mes šiandien turime? Pienas, kuriuo maitinami kūdikiai Minske, užterštas ceziu. Vaikutis per parą išgeria apie du litrus tokio pieno. Paskaičiuokime, kiek kūdikis gaus cezio per savaitę, per mėnesį...

Svarbiausia man – nepriklausomos valstybės sukūrimas. Tik tuomet, kai valstybės valdys ne vasalai, o tikrieji baltarusių tautos šeimnininkai ir pati valstybė bus nepriklausoma, tik tuomet ji rūpinsis tautos sveikata.

Ačiū už pokalbį.

*Kalbėjosi Aleksandras ADAMKAVIČIUS
Vertė Nijolė Romaškienė*

Lietuvos visuomenė paminėjo Kovo 11-ąją bei pagerbė Vinčą Kudirką

Mgr. Žilvinas RADAVIČIUS, Vilnius

Kovo 19 d. Signatarų namuose draugijos „Pilis“ valdybos iniciatyva buvo surengtas Kovo 11-osios bei Vinco Kudirkos (1858-1899) 150-ųjų gimimo ir jo sukurtos Tautiškos giesmės 110-ųjų metinių minėjimas.

Renginyje dalyvavo Lietuvos Nepriklausomybės akto signatarai Virgilijus Čepaitis, Birutė Valionytė, garsi kovotoja už laisvę Nijolė Sadūnaitė, kiti svečiai, Vilniaus licėjaus, Senamiesčio vidurinės mokyklos moksleiviai, Jaunimo psichologinės paramos centro Vaikų dienos užimtumo centro darbuotojai Miroslavas Jančas bei Žilvinas Radavičius su auklėtiniais Andžėjumi Dovdo, Tomašu Smilginu, Edita ir Elžbieta Mickievič, Valdovų rūmų paramos fondo savanoriai Rimantas Matulis, Vytautas Varkala, draugijos „Pilis“ narė Aldona Makšimienė, valdybos nariai doc. Aušra Kaminskaitė, Žilvinas Radavičius, Valdas Samuitis bei kt. iš Vilniaus, Kauno ir Anykščių. Renginį vedė draugijos „Pilis“ pirmininkė Vilniaus licėjaus mokytoja Danutė Ulvydienė. Jos paruošti ir į šventę pakviesti lietuvių kalbos mokytojos-rašytojos Vilijos Dailidienės bei Astos Karaliūtės-Bredelienės ugdyti Vilniaus licėjaus mokiniai Jūratė Zananavičiūtė, Greta Butavičiūtė, Tomas Gražys ir Kostas Jakeliūnas, pasiūšę tautiniais kostiumais, sutiko vakaro svečius. Jie ir jų bendramokslė Dvilė Stonkutė raiškiai skaitė V. Kudirkos satyras.

Minėjimo dalyvių pastangomis Signatarų namų salėje buvo sukurta Tėvynės meilės dvasia: renginyje dalyvavęs jaunimas galėjo pasisemti Lietuvos istorijos žinių ne tik vieni iš kitų, bet ir iš garbingų renginio dalyvių.

Iš kairės – Ž. Radavičius, R. Matulis, V. Varkala, M. Jančas, A. Makšimienė, J. Zananavičiūtė, G. Butavičiūtė, A. Kaminskaitė, V. Samuitis

Nepriklausomybės akto signatarų klubo prezidentės B. Valionytės įžanginis žodis buvo apie Kovo 11-osios ir Lietuvos istorijos reikšmę. Ji skatino apsilankyti ir susipažinti su istoriniu Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (LDK) paveldu. Po trijų edukacinių ekskursijų po LDK žemes, Signatarų klubas išleido puikiai iliustruotą kalendarį „Didžioji Lietuva“. Vienoje iš šių ekskursijų dalyvavo ir draugijos „Pilis“ narys Edmundas Kulikauskas.

Vilniaus universiteto Filologijos fakulteto prof. Regina Koženiauskienė savo knygoje „Būkim šviesos ir tiesos vaikai“ bei šventinėje kalboje V. Kudirką apibūdino kaip pasisakiusį už respublikinę valdymo formą pilietiško aktyvistą bei tikrą pilietį.

Mokslininkė pastebėjo, kad transformavosi mūsų visuomenės vertybių sistema, nes išliekamąją vertę turinčių objektų pavadinimais dabar vadinami komerciniai. Šio-

mis aplinkybėmis daugeliui eilinių Lietuvos žmonių „Pilis“ virsta „Akropolis“. Nors šio daiktavardžio reikšmė beveik ta pati, šiandien visuomenei diegiama visai kitokia samprata, kad Akropolis - tai prekybos ir pramogų kompleksas.

Poetas Marcelijaus Martinaitis skaitė savo poeziją. Klausytojai buvo sužavėti poeto kūryba bei retorikos talentu.

Šventę pagyveno naujos V. Kudirkos pagrindu sukurtos dainos. Jas atliko vienas iš poeto vardui įamžinti fondo steigėjų, solistas Danielius Sadauskas. Jam akompanavo doc. Justinas Bruzga.

Šiltai buvo priimtos Lietuvos muzikos ir teatro akademijos dainavimo dėstytojos doc. Jolantos Čiurilaitės studentė Zelmos Lukošūnaitė, Vaidos Kavoliūtės ir Ilonos Pliavgo bei prof. Vladimiro Prudnikovo studento Raimundo Juziūčio patriotiškos dainos.

Džiaugiamės, kad renginyje dalyvavęs jaunimas domėjosi V. Kudirkos kūryba, taip pat turėjo galimybę daugiau sužinoti apie Kovo 11-ąją iš Nepriklausomybės signatarų bei kovų už Tėvynės nepriklausomybę dalyvių.

Tokio pobūdžio renginiai skatina moksleivių integraciją į visuomenę procesus, nes greta jų esantys nusipelnę visuomenei žmonės dažnai tampa pilietiško pavyzdžiu.

Palaikydami jaunimo visuomeninės edukacijos idėją sieksiu, kad į panašius mūsų organizuojamus renginius būtų pakviesta kuo daugiau istorijos mokytojų, kad pastarieji, geriau susipažinę su praeitimi, istorines diskusijas galėtų perkelti į klases.

Iš Vilniaus rajono savivaldybės tarybos posėdžio

Gediminas Paviržis

2008 m. kovo mėn. 28 d. posėdžiavo Vilniaus rajono savivaldybės taryba, kuri apsvarstė daugiau nei 50 klausimų. Patvirtinta pereinamųjų metų savivaldybės biudžeto vykdymo ataskaita, pripažinta ekonomiškai ne-naudinga remontuoti kai kurias gyvenamąsias patalpas, atleista arba sumažinta nuo mokesčių už žemės nuomą, paveldimą turta, perimtas iš valstybės turtas, nustatyti 2008-2009 mokslo metų bendrojo lavinimo mokyklų klasių komplektai, priemonės mokytojams, leista rengti detaliuosius planus trylikai bendrovių, kurios numato

statyti svarbius rajonui objektus, numatytos gairės esančių komunalinių įmonių reorganizavimui, patvirtinti VšĮ „Vilniaus rajono centrinė poliklinika“ mokamų asmens sveikatos priežiūros paslaugų sąrašas ir kainos, uždaryti Avižienių, Buivydiškių ir Bukiškių medicinos punktai, nagrinėti ir priimti kiti svarbūs rajonui bei gyventojams aktualūs klausimai.

Dėl daugelio darbotvarkės klausimų nekilodidesnių diskusijų. Jie buvo gerai paruošti, išdiskutuoti komitetuose, frakcijose. Kai kuriais svarstomais klausimais priimtos patarimai, protokoliniai nutarimai. Nors Vilniaus rajono vietinių kelių remontui apskritai būtina skirti daugiau lėšų vis dėlto Tarybos nariai sutiko su kai kurių komitetų ir tarybos narių nuomone, kad iš gautos sumos būtina skirti daugiau lėšų vietinių kelių, gatvių priežiūrai. Jokia paslaptis, kad laiku nesuremontuota duobė, keliais metais pareikalaus keleriopai daugiau

investicijų. Todėl pakeista sprendimo formulė, priversianti seniūnus didinti dėmesį kelių priežiūrai. Tikėtina, kad gavus papildomų lėšų iš kelių fondo, taryba, o ne administracijos direktorius paskirstys seniūnijoms gautas lėšas. Taryba sureagavo į gyventojų, seniūnų bei tarybos narių pastabas dėl rajone esančių, besikuriančių ir turinčių sunkųjį transportą įmonių naudojimosi vietinių kelių bei gatvių tinklu ir siūlys šių įmonių vadovams prisidėti prie jų remonto.

Vis dėlto svarstymo metu liko tam tikrų nuosėdų. Jokių būdu nesakau, kad tai nepataisomi dalykai. Man užkliuvo savivaldybės tarybos valdančiosios daugumos taikomi skirtingi standartai analogiškiems gyventojų prašymams. Tikrai palaikau ir manau, kad teisingai daroma gyventojų labui, jiems prašant, jų lėšomis pastatytus inžinerinius tinklus perimti savivaldybės nuosavybėn. Todėl sveikinu tarybos sprendimą perimti iš individualių namų statybos bendrijos „Aušra“ nuosavybės teise priklausančią turtą - žemos įtampos antžeminės elektros apšvietimo linijas. Deja, prieš kelis mėnesius analogišką prašymą pateikusi bendrija „Miglė“ (Riešės seniūnija) tarybos daugumos palaikymo nesulaukė. Kodėl?

Savivaldybės taryba kiekviename posėdyje, nenusižengdama teisės aktams, mažus valstybinės žemės sklypelius, įsiterpusius tarp savininkų sklypų, sklypo ir gatvių ar pan., kai neįmanoma suformuoti atskiros sklypo, priskiria greta esantiems savininkams, jų prašymu, už nustatytą kainą. Tai

gera praktika, nes lieka mažiau neprižiūrimų žemės lopinėlių, kuriuose auga piktžolės, ūkiškai panaudojama žemė, didėja biudžeto pajamos ir pan. Tačiau kai visų prašymai patenkinami, o vieno ne - kyla klausimas kodėl? Kai vienu atveju prieš priimančią sprendimą yra būtina atsiklausti vietos gyventojų, kitu - to nereikia. Jeigu tvirtinama, kad kiekvienas žemės kvadratinis metras dėl jo grąžinimo buvusiems savininkams Zujūnų seniūnijoje svarbus, darytina išvada, kad kitur šios problemos rajone nėra.

Palengvinta mokytojų, atvykstančių į rajono savivaldybės pavaldumo mokyklas, dalia. Jiems kompensuojamos kelionių išlaidos. Deja, paaiškėjo, kad tai nėra taikoma Vilniaus apskrities viršininko administracijos pavaldumo mokyklos įstaigoms. Tad būtina kuo skubiau pataisyti galiojantį teisės aktą bei ieškoti papildomų resursų, kad kelionės išlaidos būtų kompensuojamos visiems mokytojams. Tikiu, kad tai bus padaryta.

Tarybos posėdžio aprašymą kaip ir pradėjau, norėčiau baigti teigiama gaida. Reikia pripažinti, kad Vilniaus rajono savivaldybės tarybos nario darbo sąlygos yra geros, plačiai naudojamos informacinės technologijos, gerai įrengta posėdžių salė, užtikrinta gera tarybos narių ir administracijos komunikacija, laiku pateikiama svarstomoji medžiaga, vis dažniau įsiklausoma į tarybos narių pastabas ir siūlymus. Tai mus nuteikia geriau atstovauti rajono gyventojų interesams.

Gediminas PAVIRŽIS

Mieli laikraščio „Voruta“ skaitytojai ir prenumeratoriai,

prašome pasinaudoti savo teise paaugoti mūsų įstaigai iki 2 proc. Pajamų mokesčio sumos pagal Lietuvos Respublikos labdaros ir paramos įstatymą.

Įmonės rekvizitai:

Viešoji įstaiga „Vorutos“ fondas.

Adresas: Trakai, Naujoji g. 16 LT-21111

Įmonės kodas: 181392738.

Prašymus (FR0512) prašome siųsti el. paštu: vmi@vmi.lt arba laišku į Valstybinės mokesčių inspekcijos skyrių pagal gyvenamąją vietą bei galima nuvykti į VMI pagal gyvenamąją vietą ir prašymą pateikti vietoje.

„Vorutos“ redakcija

Voruta Visos prekių ženklų teisės saugomos 9 771392 067018	Prenumeratos indeksas 0135	Redakcinė kolegija: Dr. Arūnas Bubnys, Dr. Kazimieras Garšva, Vytautas Gocentas, archit. Dainora Juchnevičiūtė – Vaivadienė, dr. Viktoras Jencius, dr. Napoleonas Kitkauskas, dr. Kęstutis Petrulis, G. Paviržis, dr. Antanas Tyla, akad. prof. habil. dr. Zigmas Zinkevičius, Juozas Vercinkevičius (vyriausiasis redaktorius). © Voruta, 2008. Leidžiamas nuo 1989 m. spalio 24 d. Devynioliktiesi leidimo metai. Rengėjas (leidėjas) – VšĮ „Vorutos“ fondas, įmonės kodas 181392738. Direktorė Aušra Virvicienė. Adresas: Naujoji g. 16, Trakai. Laikraštis išeina kas antrą šeštadienį. Apimtis – 4 sp. l. Rinko ir maketavo „Vorutos“ leidykla. Redakcijos adresas: Naujoji g. 16, Trakai, tel./ faks.: (8 528) 5 53 31; (8 528) 5 12 66, mob. (8 605) 19 302. Vyriausiasis redaktorius Juozas Vercinkevičius, el. p. redaktorius@voruta.lt Spausdino AB „Spauda“, Laisvės pr. 60, LT-05120 Vilnius. Tiražas 1200 egz.	Ieva Jankutė, Lietuva Tadas Stomma, JAV Marija Remienė, JAV Bronius Saplys, Kanada Spaudos radijo ir televizijos remimo fondas Vilniaus krašto lietuvių sąjunga išeivijoje Laiškams: „Voruta“, Naujoji g. 16, LT-21111 Trakai, LIETUVA. Tel. faksas: (8 528) 5 53 31; (8 528) 5 12 66 El. paštas: voruta@voruta.lt Interneto svetainė: http://www.voruta.lt Redakcija: Aleksandras Adamkavičius, Martynas Buivis, Vita Tadarovskienė, Albina Trečiokienė, Gražina Zaleckytė, Birutė Žemaitaitytė, Juozas Vercinkevičius
---	-----------------------------------	---	---